

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фінансів та банківської справи

Остоверха Іван Миколайович

МИТНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Студент групи ФМОзм-51
І.М.Островерха

Науковий керівник
к.е.н., доцент В.В. Галушак

Дипломну роботу допущено до захисту

„_____” _____ 2013р.

В.о. зав. кафедри,
д.е.н., доцент О.М. Десятнюк

_____” _____ 2013р.

Чортків – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	8
1.1. Історичні аспекти формування митної політики держави	8
1.2. Особливості становлення сучасної митної політики України.....	20
1.3. Основні засоби впливу митної політики держави на міжнародні торговельні відносини	33
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. ФІСКАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РАМКАХ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	44
2.1. Аналіз результатів діяльності митної служби України	44
2.2. Аналіз сплати митних платежів під час реалізації митної політики України	53
2.3. Оцінка економічної ефективності проведення митної політики держави.....	66
Висновки до розділу 2.....	76
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	78
3.1. Вплив глобалізації економіки на митну політику держави	78
3.2. Концепція безпеки митної служби як показника якості організації ведення митної політики держави	90
3.3. Механізм взаємодії митних органів з суб'єктами державного управління в системі національної митної безпеки.....	100
Висновки до розділу 3.....	109
ВИСНОВКИ	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	116
ДОДАТКИ	124

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВМД – вантажна митна декларація

ГАТТ – генеральна угода по торгівлі і тарифах

СОТ – світова організація торгівлі

ДМЗ – декларація митної вартості

ДМСУ – державна митна служба України

ЄАІС – Єдиний автоматизованій інформаційній системі

ЄДРПОУ – єдиний державний реєстр підприємств та організацій України

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність

ІАМУ – інформаційно-аналітичне митне управління

МВП – міжнародні поштові відправлення

МДП – міжнародні державні перевезення

МКУ – Митний кодекс України

МЛС – митний ліцензійний склад

НБУ – Національний банк України

ПДВ – податок на додану вартість

ПМП – порушення митних правил

ПТП – повідомлення про транзитне переміщення

СНД – Співдружність Незалежних Держав

ТПП – торгова промислова палата України

Укр СЕПРО – Український центр стандартизації та експертизи продукції

УКТ ЗЕД – українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

ВСТУП

Актуальність дослідження. Наша держава продовжує інтенсивно нарощувати зовнішньоекономічні зв'язки, що зумовлює необхідність адекватного розвитку митної політики та формування ефективного ринку митних послуг. Зростання кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, розширення номенклатури товарів, що експортуються та імпортуються, загострюють проблему проведення митних операцій та контролю цих потоків. Тому, реалізуючи митну політику щодо інтегрування до Європейської Спільноти, Україна є активним учасником зовнішньоекономічної діяльності, яка супроводжується конкретними діями проти порушень чинного законодавства.

Необхідність забезпечення ефективного проведення митних операцій широкої номенклатури об'єктів вимагає розробки і застосування спеціальних методів і технологічних схем застосування технічних засобів та методів митного контролю, які враховували б особливості догляду різноманітних транспортних засобів, які можуть бути предметами порушення митних правил або контрабанди. Контроль за правильністю та своєчасністю сплати деяких видів податків (мита, податку на додану вартість, акцизного податку під час переміщення товарів через митний кордон України) здійснюють митні органи України, на які покладається безпосереднє провадження митної справи, дотримання основних засад митної політики та економічної безпеки держави. Саме тому митна політика держави включає: встановлення порядку та організацію переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, обкладання митом, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо економічної безпеки держави. Отже, головним напрямком митної політики держави є формування та розвиток ефективного ринку митних послуг, застосовуючи при цьому різні засоби митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та збереження економічної безпеки країни.

Дослідженням різнопланових проблем формування, розвитку та реалізації митної політики держави, становлення ринку митних послуг, проведення митних операцій, діяльності митних брокерів та визначення ролі

митної безпеки країни займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Бандурка, І. Боряковський, І. Бережнюк, О. Гребельник, А. Демченко, Є. Додін, О. Зенільченко, А. Ершов, С. Ківалов, В. Кормич, Н. Кузнєцова, В. Кухаренко, Н. Липовська, А. Мазур, В. Михайлов, В. Науменко, В. Онишкевич, П. Падун, В. Пашко, В. Плішкін, К. Сандровський, Ю. Соловков, С. Терещенко, Н. Тихонова, В. Цветков, С. Шевцов та ін. Разом з тим, у науковій літературі окремі аспекти формування митної політики та зростання ролі економічної безпеки держави досліджені не в повній мірі. Зокрема, відсутній системний підхід до оцінки митної політики держави, недостатньо розкриті питання проведення митного контролю, при вивченні митного оподаткування увага здебільшого приділяється механізму визначення та сплати, а не митній вартості як основі їх нарахування. Зазначені обставини зумовили вибір теми магістерського дослідження та визначили його актуальність.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування особливостей формування та перспектив розвитку митної політики та економічної безпеки держави в умовах інтегрування до Європейської Спільноти. Для досягнення поставленої мети, що визначає зміст дослідження, в роботі передбачено вирішити такі **основні завдання**:

- дослідити історичні аспекти формування та організації митної політики в Україні;
- проаналізувати основні напрямки сучасної митної політики України;
- розглянути основні засоби державного впливу митної політики на торговельні відносини;
- провести аналіз результатів діяльності митної служби в рамках проведення митної політики держави;
- проаналізувати наповнюваність Державного бюджету України за рахунок сплати митних платежів;
- дати оцінку ефективності проведення митної політики України;
- обґрунтувати вплив глобалізації економіки на митну політику держави;

- визначити концепцію безпеки митної служби України;
- визначити механізм взаємодії митних органів в системі митної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є основні напрямки проведення митної політики та особливості забезпечення економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, фінансово-регулюючих та практичних аспектів формування митної політики та економічної безпеки держави та визначення перспектив митної діяльності України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, критичне осмислення сучасних ідей і положень стосовно проведення та реалізації митної політики в Україні, ґрунтовні наукові праці вчених-економістів і фахівців митної справи, законодавчо-нормативні та правові акти, Укази Президента України, Постанови Верховної Ради та Уряду України, методичні документи. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: індукції, дедукції, аналізу і синтезу – при вивченні сучасного стану організації та формування митної політики, проведення митних операцій та правового забезпечення митних органів; порівняльних оцінок – при розкритті статусу, структури і функцій працівників митниці, а також статистико-економічні та вибірковий методи при аналізі складових митного тарифу та напрямків його реалізації.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчо-нормативні акти України з питань митної справи, статистичні дані та матеріали Державної митної служби України, Державного комітету статистики України.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна магістерського дослідження полягає у тому, що:

- науково узагальнено та систематизовано історичні аспекти формування та організації митної політики держави;
- визначено основні напрямки сучасної митної політики України;
- досліджено результати діяльності митної служби в рамках здійснення митної

політики;

- проаналізовано фінансовий стан та порядок організації діяльності митної служби при реалізації митної політики;
- обґрунтовано вплив глобалізації економіки на митну політику держави та концепцію безпеки митної служби;
- визначено проблеми та перспективи розвитку митної політики та економічної безпеки держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково-обґрунтованих практичних рекомендацій щодо формування та становлення митної політики; проведенні митних операцій та удосконаленні діяльності митних органів України; визначенні напрямків оптимізації та перспектив розвитку митної політики та економічної безпеки держави. Реалізація таких рекомендацій сприятиме покращенню економічних показників діяльності митних органів України, ефективності розвитку ринку митних послуг, митної політики та економіки держави в цілому.

Апробація результатів магістерського дослідження. Базові положення магістерської роботи розкриті і знайшли позитивну оцінку на науково-практичній конференції у статті: „Сучасні напрямки митної політики”.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розкрито концептуальні основи формування та становлення митної політики держави. Другий розділ присвячено фіскально-регулюючим аспектам діяльності митної служби України в рамках митної політики держави. У третьому розділі „Проблеми та перспективи розвитку митної політики та економічної безпеки держави в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів” обґрунтовано можливі напрями удосконалення формування, розвитку та реалізації митної політики держави. Зміст роботи викладено на 123 сторінках друкованого тексту, з яких основний текст 115 сторінок. Дипломна містить 6 таблиць і 32 рисунки. Список використаних джерел налічує 95 найменувань на 8 сторінках. Додатки займають 9 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Історичні аспекти формування митної політики держави

Митна політика держави базується на національних інтересах та відповідних аспектах політики національної безпеки і здійснюється шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних сферах державної діяльності, як внутрішніх, так і зовнішніх, відповідно до чинного законодавства та міжнародно-правових актів та звичаїв. Варто зазначити, що в історії виникнення та становлення митної справи, митної політики велике значення мають скіфські племена, які з'явились в степах Причорномор'я на початку VII ст. до н. е. Хоч племена і були войовничі, але вони займались торгівлею з грецькими колоніями та досягли значних успіхів у зерновому землеробстві, перетворивши його на товарне виробництво, і першими запропонували світовому ринку товари, що стали традиційними: зерно, віск, мед, хутро.

Перші відомості про зовнішньоторговельні зв'язки та митні відносини містяться в пам'ятках 6-ї династії в Стародавньому Єгипті на початку III тисячоліття до н. е. У ті часи рух торгових караванів був небезпечним, утримання дорогої охорони було обтяжливим для купців і не завжди ефективним. Тому на зміну витратам на охорону прийшли особливі побори, котрі становили прообраз майбутніх митних зборів. Відмітимо, що професія „митник” за своїм віком стоїть поряд з професіями: землероб, мисливець, воїн, лікар, адже ще у III і II тис. до н. е. існували митні відносини між найпершими рабовласницькими державами Стародавнього Сходу [41, с.11].

Так, у Вавилоні (поч. II тисячоліття до н. е.) всі товари оглядали і стягували з них мито. А у VI ст. до н. е., коли розпочався другий етап освоєння

грецькими переселенцями Північного Причорномор'я та Криму, праслов'янами був зроблений значний крок у справі захисту економічних і політичних інтересів. Тобто, купуючи в орачів зерно, продукцію тваринництва та хутро, греки експортували прянощі, маслини, вина, олію, посуд та прикраси, і, таким чином, відкривали праслов'янам шлях до зв'язків з південними народами. Саме тому після занепаду грецьких колоній праслов'янські племена вели жваву торгівлю з країнами Малої та Середньої Азії і Візантії (додаток А).

Перші відомості про мито та митну політику на території сучасної України належать до IX ст. Саме тоді на нинішніх землях України виникає і впродовж кількох століть, аж до завоювання монголо-татарами, розвивається могутня Київська Русь. У фінансуванні своєї діяльності князі насамперед залежали від данини. До інших джерел княжих доходів належали: плата за судочинство, штрафи і мито. Головною торговою артерією для Києва став славнозвісний шлях „із варяг у греки”, який проходив униз по Дніпру, перетинав Чорне море і впирався в Константинополь. Цей величезний ринок, куди з'їжджалися купці з усього Середземномор'я був найбагатшим містом у всьому християнському світі. Відтак заморська торгівля стала складати основу економічної системи Київської Русі.

Слід відмітити, що не випадково першою угодою, укладеною київськими правителями, став договір князя Олега з Візантією (911 р.), згідно з яким руським купцям у Константинополі створювалися надзвичайно сприятливі умови. За Руссю визнавалося, зокрема, право безмитної торгівлі. „...Нехай, – говориться у договорі про руських купців, – входять до міста ... і торгують скільки їм треба, не сплачуючи ніяких зборів”. Київська Русь уже тоді мала власну митну систему, стягувала і за домовленістю із суміжними країнами сплачувала митні податки [41, с. 12].

Такі договори не тільки фіксували стан зовнішніх зв'язків, а й також визначили подальший розвиток зовнішньоторговельної митної політики Русі (див. рис. 1.1). З другої половини XI ст. на Русі спостерігається спад, починається час князівських міжусобиць, князі проводять особисту митну

політику у межах своїх володінь, створюють власну систему мит, підпорядковану цілям особистого збагачення.

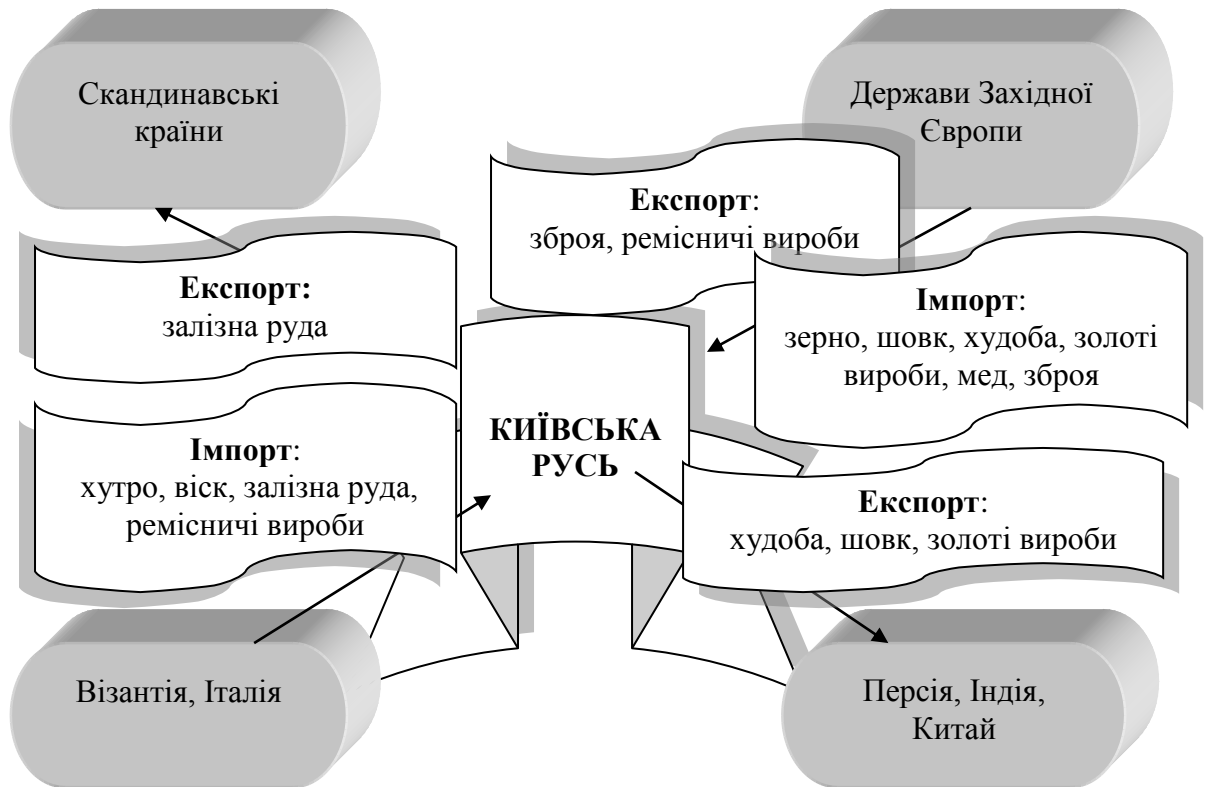

Рис. 1.1. Основні напрями митної політики Київської Русі *

*Примітка. Узагальнено автором на основі [41, с.14]

Були свої митні порядки і в Запорізькій Січі, яка відіграла величезну роль у становленні України як держави. Козацтво вело жваву торгівлю, чому сприяло як розташування їхніх вольностей, так і природні шляхи сполучення. Адже запорожці жили на роздоріжжі між Україною, Литвою, Польщею і Росією з одного боку, та Кримом і Туреччиною з іншого. Крім того, вони володіли кращою частиною великого водного шляху „з варяг у греки”. Тому без перебільшення можна сказати, що вся торгівля Польщі, Литви, України і Південної Росії XVI-XVIII ст. була в руках запорізьких козаків і велася за їх посередництвом [57, с. 75].

Першим торговим партнером запоріжців була Туреччина. За договором 1649 р. турецького султана з „Військом Запорізьким і народом руським”, тобто з вільною Україною, сторони взяли на себе такі обов'язки: Туреччина – надавати українським купцям право вільно плавати по Чорному та Білому

морям зі всіма їх портами, у будь який час заходити у порти та скільки завгодно стояти там; вільно спілкуватися з купцями материкових та річних міст з питань продажу, купівлі і обміну; будувати у портах складські приміщення (тобто безмитно торгувати в Турецьких володіннях), а Україна – перешкоджати запорізьким та донським козакам нападати на Османську Імперію. Подібними пільгами в Україні і в Запоріжжі користувались і турецькі купці. Війську запорізькому було дозволено мати у Стамбулі власного представника купецьких інтересів. Також було наказано в одному з портових міст призначити власного намісника, на якого покладался обов'язок видавати за власним підписом і печаткою паспорти запорізьким купцям для їх плавання на суднах. Дозволялося стягувати за кожний паспорт лише по одному червінцю та брати присягу з командирів про їх добрі наміри. Завдяки чому на Запорозькій Січі були свої митні порядки [41, с.13].

Відмітимо, що з 1648 р. по 1654 р. Б. Хмельницький направив у Москву 10 уповноважених посольств, Москва до України – не менш 15. Одним з результатів цих регулярних дипломатичних зв'язків було і врегулювання митних питань між Росією та Україною. В Універсалі Б. Хмельницького 1654 р. установляються такси митних оплат з привізного краму. Митні побори на границях і доходи з оренди гарячих напоїв приносили українському державному скарбові 100000 червоних золотих щорічно.

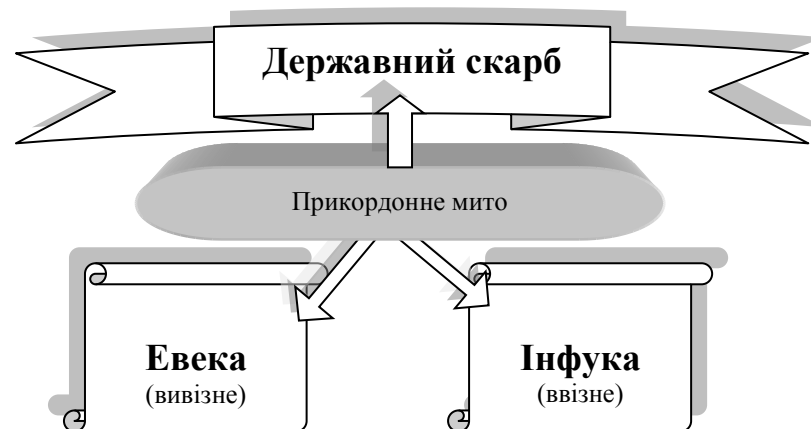

Рис. 1.2. Система митної справи за Богдана Хмельницького*

*Примітка. Сформовано автором на основі [41, с.14]

Досить чітку систему митної справи мала славна козацько-гетьманська

держава. Починаючи від Богдана Хмельницького Державний скарб (так іменувалася тоді фінансово-банківська і митна служба України) збирав прикордонне мито: евеку (вивізне) й інфуку (ввізне) (див. рис.1.2). Вже тоді українські митники відзначалися високими професійними якостями, освіченістю, знанням іноземних мов.

У перший час після Переяславської ради 1654 р. Україна мала своєрідне (якого не мала жодна інша адміністративна одиниця Росії) козацько-старшинське самоврядування, військо, суд, податкову систему, митні кордони. Однак, за умовами „Переяславських статей” 1659р., при гетьмані Ю. Хмельницькому, Україна позбавилась права на самостійні зовнішні відносини. Митна система України за часів Б. Хмельницького представлена на рис. 1.3.

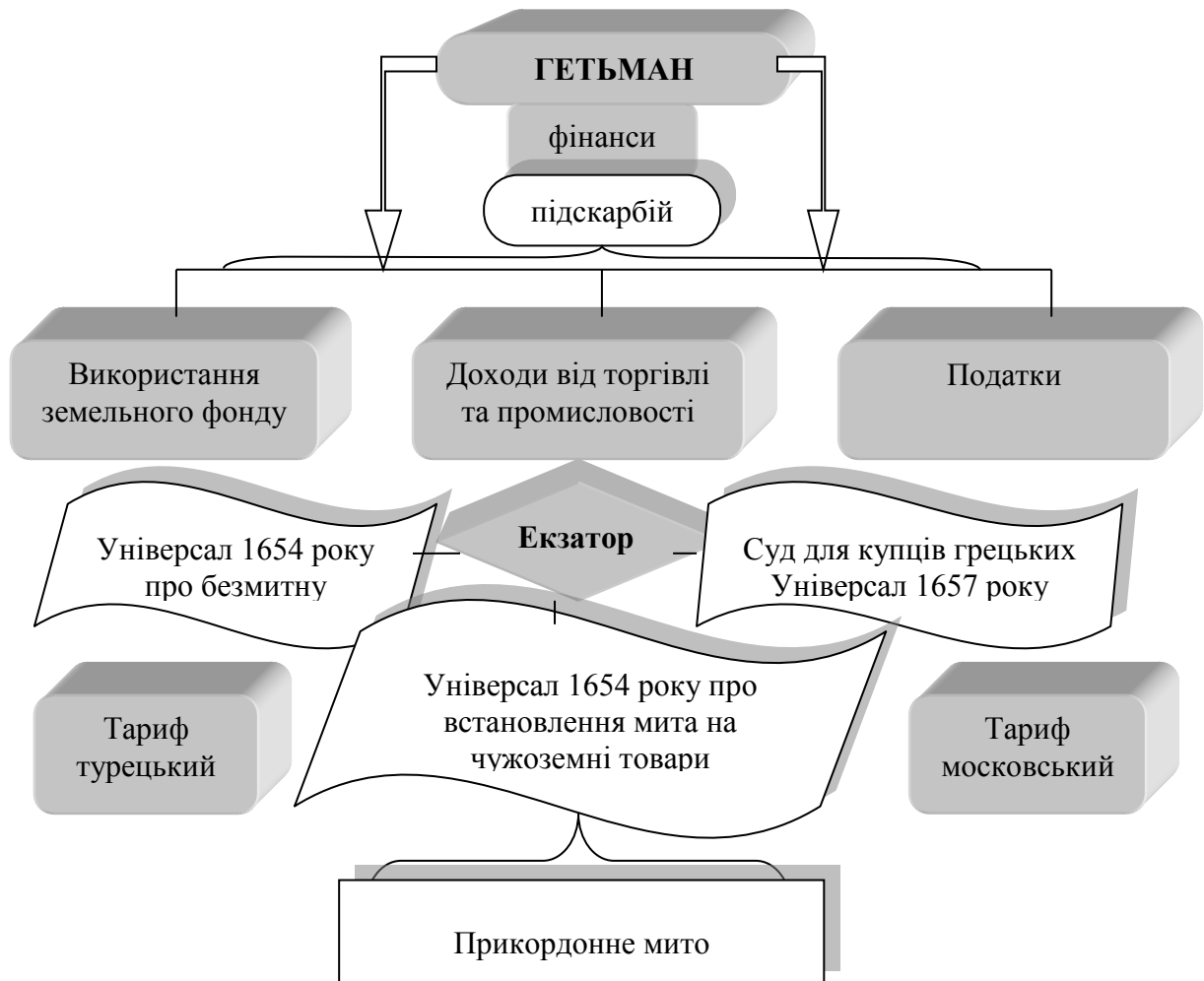

Рис. 1.3. Митна система України за часів Богдана Хмельницького *

*Примітка. Узагальнено автором на основі [41, с.15]

З кінця XVII до початку XX ст. українці жили в складі Російської імперії.

Україна одержала назву „Малоросія”. Історія розвитку України тісно переплелася з історією розвитку Російської імперії. У період палацових переворотів (з 1725 по 1762 р.) економічна політика та її складовий елемент – митна політика – характеризувалися непослідовністю.

Зокрема, питаннями митної політики займалися хаотично часто змінюючи один одного вищі органи. Катерина I у 1724 р. видала указ про „Покровительський митний тариф” (товари, які ввозились іноземними купцями, обкладалися митом, а руські купці могли вивозити свої товари без перешкод). Але була небезпека, що зменшиться приплив митних доходів. Тому були підписані російсько-англійський (1726 р.) та російсько-прусський (1728 р.) договори, які для більшості товарів встановлювали режим взаємного митного сприяння.

Слід зазначити, що митна політика регулювалася митними тарифами, тому митний тариф 1731 р. повністю скасував „Покровительський” тариф 1724 р. Тобто для товарів власного виробництва вводилося мито в розмірі 20 % від вартості товару (додаток А). Реформа 1753 р. внесла зміни у митні заклади, ліквідувалися внутрішні митниці. У зв'язку з ростом контрабанди у 1754 р. була створена прикордонна варта, набирались команди митних кінних об'їждчиків. Митним тарифом 1767 р. були встановлені мита на продукти, які виготовлялися в країні на низькому рівні або в незначній кількості, та на продукти, які ввозились і були конкурентоспроможними з російськими. Були застосовані нові митниці в Одесі, Севастополі, Ростові-на-Дону та інших містах. Посилювалась охорона митних кордонів. До початку ХІХ ст. вже митний кордон співпадав з державним кордоном [57, с. 80].

Уряди Олександра I та Миколи I проводили покровительську митну політику. Вони орієнтувалися на збільшення митних доходів казни. Для цього були певні підстави: розпочинався процес будівництва залізниць і парового транспорту. Вже до 1861 р. в Росії було більше 300 парових суден. За 50 років (1810 – 1860) зовнішньоторговельний оборот збільшився майже в 3,5 рази. Митний тариф 12 березня 1822 р. мав яскраво виражений забороняючий

характер: був заборонений вивіз 21 найменування товару та ввіз 301 найменування. Тариф ґрунтувався на таких положеннях (див. рис.1.4).

Митний тариф 1822 р. частково припинив ввіз імпортованих товарів у Росію, забезпечив активний торговий баланс. Почала розвиватися внутрішня бавовняна промисловість, але забороняючий тариф на імпортовані товари зменшив попит на російську сировину, підвищив ціни на товари, сприяв росту контрабанди. Тому новий митний тариф 1850 р. поступово пом'якшив заборону і в міру зберіг обмеження ввозу іноземних товарів [65, с. 34].

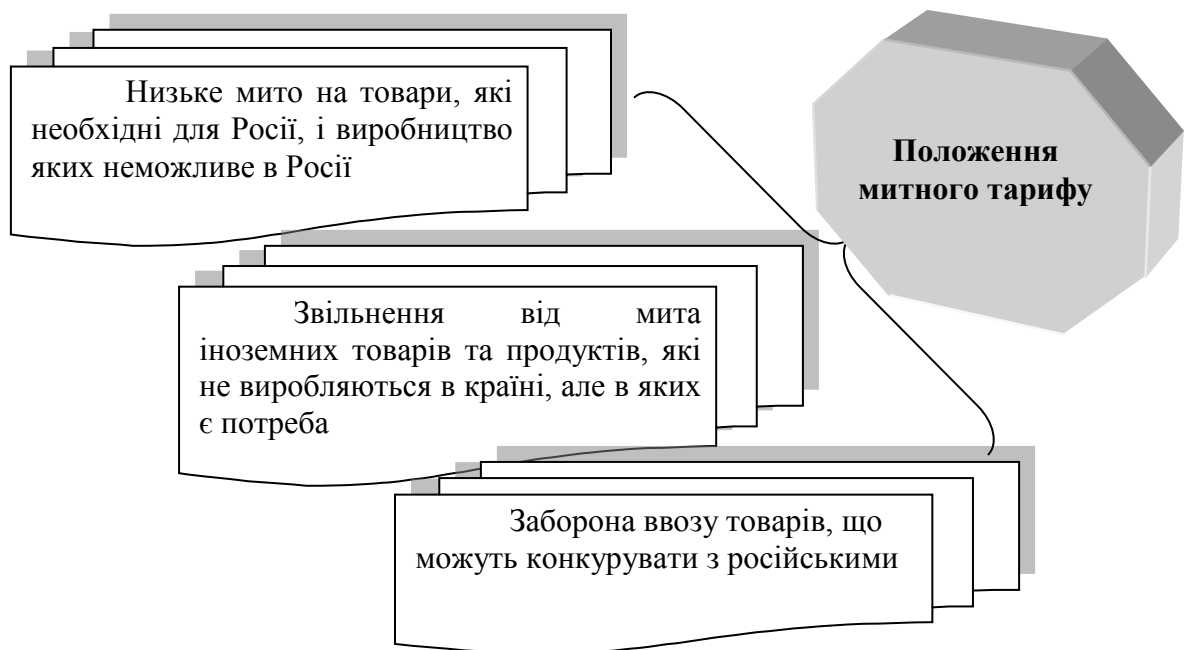

Рис. 1.4. Основні положення митного тарифу Російської держави 1822 р.*

*Примітка Розроблено автором на основі узагальнення [65, с. 35].

Митна політика першої половини XIX ст. відображала протекціоністські тенденції (обмеження ввозу іноземних товарів), забезпечувала верхівці російської буржуазії високий прибуток, нагромадження капіталів для розвитку промисловості.

У митній політиці Російської держави другої половини XIX ст. віддавалася перевага вільній торгівлі і підприємництву, зменшувалися мита на сільськогосподарські продукти і ціни на них. Гасло вільної торгівлі було спрямоване на захист інтересів промислової буржуазії, яка боролася за

скасування митних бар'єрів на іноземних ринках, полегшуючи просування своїх товарів на них, і забезпечувала перевагу експорту над імпортом у своїй країні.

На території України (1857 р.) були створені 7 митних округів та 23 митниці, а також Севастопольська митниця, яка мала статус митного відділу (див. рис. 1.5):

Необхідно відмітити, що у 1864 р. в Міністерстві фінансів був організований Департамент митних зборів для управління митними закладами. Підвищилася дієвість митного контролю у сфері боротьби з контрабандою, збільшилися внески митних зборів у казну. Розпочинається активне будівництво та організація митних органів, розробляються інструкції, положення, статuti, будуються прикордонні споруди.

Рис. 1.5. Схема митного округу (1857р.)*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [41, с.17]

Після Жовтневої революції 1917 р. вперше було встановлено правила провозу товарів через кордон, визначене поняття контрабанди, а громадянська

війна, голод, господарська розруха, товарний дефіцит були підґрунтям розвитку митної політики та митної служби.

Важливим аспектом української держави 1919 р. була структура митниць (рис. 1.6).

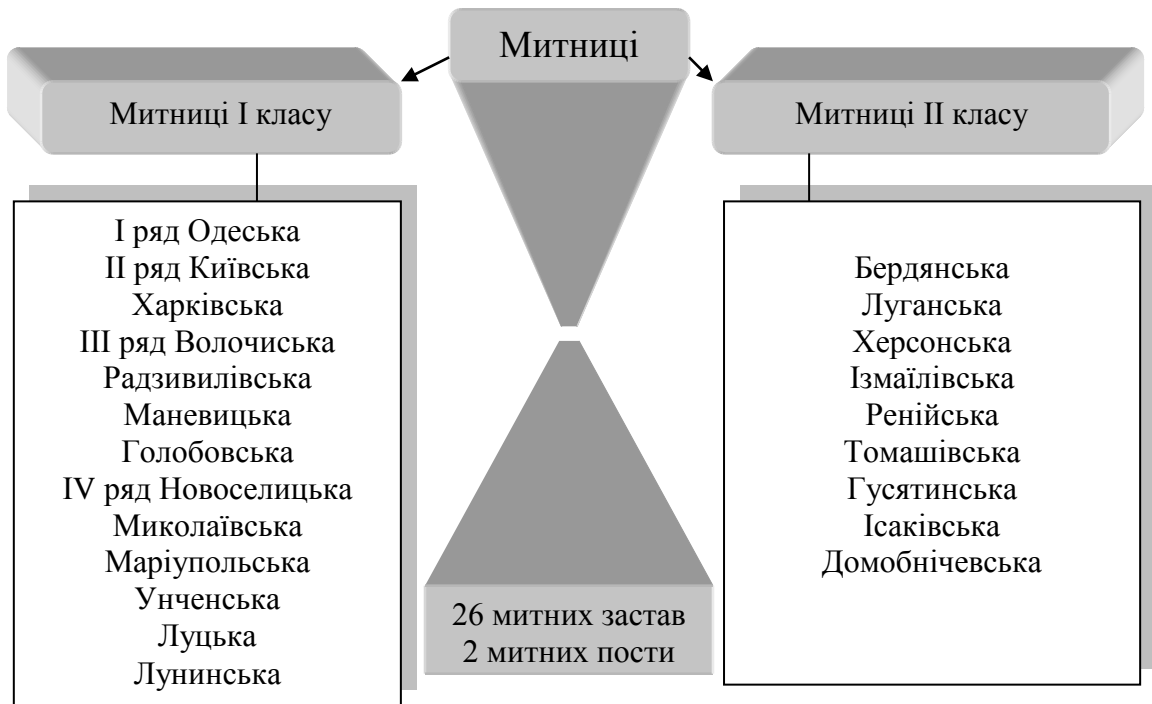

Рис. 1.6. Структура митниць української держави (1919 р.) *

*Примітка. Узагальнено автором на основі [41, с.18]

Дослідження показали, що важливим для діяльності митних установ був декрет РНК РСФСР (від 21 січня 1919 р.) „Про розмежування прав центральної та місцевої радянської влади по збиранню мит і про регулювання діяльності місцевих установ”. При цьому, після відновлення Радянської влади в Україні (1919 р.), митні установи перейшли у систему радянських митних установ.

Відзначимо також, що у 1920 році за проектом урядової комісії Директорії на чолі з Петлюрою регламентується митна справа. В свою чергу, у червні того ж року у Харкові був створений відділ митного контролю. Зокрема, у 1921 році проект Конституції С. Дністрянського містив правове закріплення митної справи як атрибут суверенітету держави. Дослідження показали, що до жовтня 1921 року на кордоні УРСР функціонувало 44 пограничних митних заклади трьох видів: митниці; митні нагляди; митні пости.

Слід також зазначити, що крім прикордонних були ще дві внутрішні митниці у Києві та Харкові. У березні 1922р. ВЦИК та СНК затвердив перший радянський митний тариф, а у листопаді 1922р. було створено Українське відділення Головного митного управління, яке в 1934р. було ліквідовано. Поряд з тим, у грудні 1924 року Президія ЦВК СРСР затвердила Митний статут СРСР, а 19 грудня 1928р. Постановою ЦВК і РНК СРСР був введений у дію Митний кодекс СРСР [41, с.18].

Окрему увагу слід звернути, що в роки Великої Вітчизняної Війни митні органи забезпечували пропуск вантажів, необхідних для нашої армії і тилу, їх збереження. Зокрема, робота митниць у післявоєнні роки була спрямована на відбудову народного господарства, зміцнювався кадровий склад митниць. Як наслідок, були сформовані щорічні всесоюзні курси підвищення кваліфікації працівників митних закладів. Слід також зазначити, що на початку 60-х років було видано ряд постанов та інструкцій, які регулювали питання пропуску через кордон вантажів, транспортних засобів, осіб та міжнародних поштових відправлень. Окрім цього, у 1962 р. в Берліні була підписана угода про співробітництво і взаємодопомогу з митних питань між країнами. В свою чергу у травні 1964 р. Президія Верховної Ради СРСР затвердила новий Митний кодекс СРСР. Відзначимо те, що швидко розвивались економічні, туристичні, культурні, наукові, спортивні та інші зв'язки з зарубіжними країнами, зростав і обсяг роботи по виконанню митних операцій, але були і проблеми: нестача кадрів, відсталість митниці у технічному оснащенні, нестача оглядових приміщень в пунктах пропуску на державному кордоні (додаток А).

Відзначимо також 25 червня 1991 р., коли Верховна Рада України прийняла Закон „Про митну справу в Україні”, в якому проголосила, що Україна „...як суверенна держава самостійно створює власну митну систему і здійснює митну справу”. А у 1991 р. Верховна Рада України прийняла Постанову „Про введення в дію Митного кодексу України”, який був чинним законодавчим актом на той час з митної справи. Зокрема, Постановою передбачено було також і створення Державного митного комітету України як

центрального митного органу України. Враховуючи значне збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та зростання пасажиропотоків і вантажних перевезень, з метою забезпечення ефективного функціонування митної системи та успішного виконання поставлених завдань, Держмиткомом згідно з наказом від 08.04.92 р. № 73 на базі митних постів, які залишилися від СРСР, були створені митниці. З прийняттям Закону постала одна з основних задач – розробити власну митну політику [65, с.123].

Як бачимо, ситуація ускладнювалася тим, що не було необхідного досвіду в цій сфері, а також реальної статистичної інформації щодо обсягів імпорту й експорту, необхідної для встановлення митних ставок. Але, незважаючи на це, вже на початку 1992 року були розроблені основні положення тарифного регулювання, введені в дію Законом „Про Митний тариф” 05.02.1992 року. З метою лібералізації зовнішньої торгівлі цим Законом було затверджено тарифні ставки розміром до 10 % вартості більшості товарів, і лише для незначної частини товари, імпортованих до країни, встановлюються тарифні ставки в розмірі 15-30 %. В той же період максимальний рівень мита (для алкогольних та тютюнових виробів) досягає 50 %. Для товарів, що надійшли з країн за режимом найбільшого сприяння, передбачалися знижені тарифи [68, с. 12].

Окрім цього, з 1994 року в Україні починає послідовно проводитися політика протекціонізму, яка стосувалася тільки товарів, що не загрожували вітчизняному товаровиробнику. Зокрема, були підвищені ставки імпортного мита на деякі споживчі – товари, виготовлені в Україні. У тому числі на деякі види продуктів харчування з 10-20 % до 60%, а на варені ковбаси до 100 %; на алкогольні напої з 20-50 % до 200 % (на горілку до 350 %); на тютюнові вироби з 4 % до 200 % [68, с.13]. Варто зазначити, що такий крок був значною мірою виправданий.

Поряд з тим, у лютому 1995 року підвищилися митні ставки на деякі сільськогосподарські товари і машини для агропромислового комплексу, а також цемент, одяг, деякі хімічні товари, будматеріали, дорожньо-будівельні машини, автомобілі і меблі, в середньому від 20 % до 30 % як пільгові, і до 40 % як повні, що цілковито відповідало політиці протекціонізму.

Окрему увагу слід звернути на 29 листопада 1996 р., коли Президентом України видано Указ про створення на базі колишнього Державного митного комітету України і його органів Державної митної служби України (ДМСУ) та її органів – регіональних митниць, митниць, спеціалізованих митниць. Зазначимо, що Указ створив реальні умови для здійснення поглибленої структурної перебудови і реформування митної системи, зміцнення її управлінських важелів, підвищення рівня організаторської роботи, формування та реалізації митної політики держави.

В свою чергу, у 1996 році починається 3-й етап, тоді як перший (1991-1993рр.) – це становлення, другий (1993-1996рр.) – набуття досвіду і початок проведення протекціоністської політики, то третій можна назвати етапом вдосконалення. Як наслідок, митна політика стає більш гнучкою і зваженою, починається процес удосконалення і деталізації митного тарифу.

Дослідження показали, що у 1997 р. середній рівень імпортного мита в Україні знизився до 6 %, також почались спроби захистити галузі з високою конкурентною здатністю товарів та їх високою якістю. Зазначимо, що у тому ж році знизилось митне накладення за рахунок зниження повних ставок (на м'ясо з 50 % до 30 %, на олію вершкову – з 80 % до 30 %, на сири з 40 % до 30 % тощо) [68, с.13].

Одночасно встановлюється мінімальна митна вартість на такі речі, як автомобілі, кава, ікра чорна та червона, шоколад, відео- та аудіо касети, газові лічильники тощо. Разом з тим на митну політику в 1998 році дуже вплинули азіатський та російський економічні кризи. Необхідно було поповнювати бюджет, чим пояснюються деякі зміни в митному тарифі України. З цією метою було підвищено митні ставки на 400 найменувань товарів, в основному на товари текстильної промисловості.

Відзначимо також, що у 1998 році в Україні прийнято Антидемпінговий кодекс, який чітко визначив принцип проведення антидемпінгового розслідування і проведення антидемпінгових заходів. В цей період продовжують вживатися заходи щодо захисту вітчизняного виробника від

субсидованого імпорту з інших країн. З 01.03.1999 року набрав чинності Закон України „Про внесення змін до Закону України про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції”, згідно з яким були знижені ставки імпортного тарифу на рибу і вироби з неї. Продовжувалося вдосконалення тарифної політики і у наступних роках.

Отже, є всі підстави констатувати, що формування митної політики та економічної безпеки нашої держави виходить на якісно новий, вищий рівень. Адже державна політика повинна окреслювати рамки економічної діяльності учасників економічних відносин, стимулюючи або стримуючи її залежно від існуючих економічних пріоритетів. Як бачимо, саме митна політика країни надалі буде удосконалюватися і матиме вплив на економічну ситуацію в Україні. Більш того, саме митна політика і надалі буде відігравати значну роль у стабілізації економічної безпеки та фінансового стану держави.

1.2. Особливості становлення сучасної митної політики України

Для кожної держави митна політика є одним з головних засобів здійснення державного регулювання зовнішньоекономічних відносин, стимулювання вітчизняного товаровиробника та захисту внутрішнього ринку країни. Саме тому митну політику сприймаємо, як сукупність заходів, які спрямовані на виконання митними органами покладених на них функцій. А розробка напрямків митної політики та механізмів її реалізації є виключним правом держави, тому складність процедури розробки митної політики полягає в її важливому для країни значенні. Інтеграція України до глобального й європейського політичного, економічного та правового простору – процес дуже складний та неоднозначний, що обумовлює розвиток економіки та митної політики держави на сучасному етапі. Слід зазначити, що в таких умовах дія державних органів влади повинна бути скоординована та мати певний вектор.

Україна, як незалежна держава, має право самостійно визначати напрямки своєї внутрішньої та зовнішньої політики та розробляти механізми їх реалізації. Закони ринку зобов'язують державу своєчасно прогнозувати та попереджати зовнішні та внутрішні загрози. Для забезпечення виконання цих завдань необхідно вести розвиток усіх сфер суспільного життя в рамках єдиної державної політики. Незалежно від напрямків державна політика завжди повинна забезпечувати захист національних інтересів України та її громадян.

Митна політика підпадає під вплив тих самих соціальних та політичних законів, що і державна політика взагалі. На конкретний зміст митної політики держави впливають певні об'єктивні фактори (рис.1.7):

Рис. 1.7. Фактори, які впливають на зміст митної політики держави *

*Примітка. Власна розробка автора

Від ефективності державної політики залежать такі важливі показники, як рівень життя в країні, темпи соціального розвитку, економічна безпека та авторитет країни в цілому. Саме тому в Україні особливої уваги та гостроти набуває питання щодо удосконалення системи регулювання зовнішньоеконо-

мічної діяльності з метою підвищення її ефективності, визначення принципів та напрямків удосконалення, застосування необхідних інструментів регулювання.

Виходячи з цього можна стверджувати, що розробка та втілення політики держави в різних сферах суспільного життя є одним з головних пріоритетів не тільки органів виконавчої влади, а й органів законодавчої влади, на які покладена функція законотворчості [90, с.82].

Слід також зазначити, митна політика обумовлює наявність певних динамічних принципів, які розкривають зміст національних інтересів держави, та якими керуються при розробці митної політики і проведенні її в життя. Охарактеризуємо головні з цих принципів (див. рис.1.8).

Як бачимо, одним із принципів, яким керуються при формуванні митної політики держави є принцип єдності митної політики як складової зовнішньої політики України.

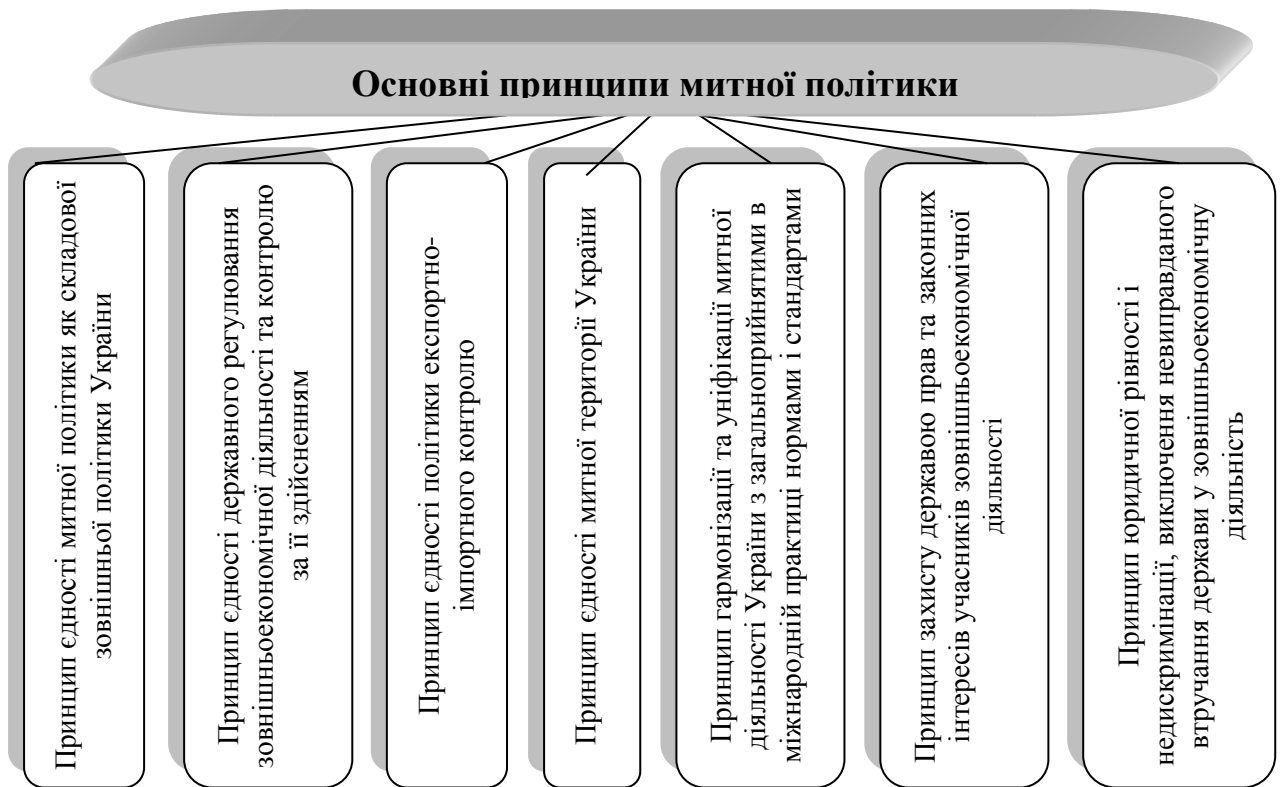

Рис. 1.8. Принципи митної політики України*

*Примітка. Власна розробка автора

Як уже зазначалось, митна політика України є складовою державної зовнішньої політики, тому повинна формуватися у відповідності з цілями та

принципами останньої, завданнями захисту національних інтересів та національної безпеки. Саме тому в деяких випадках зовнішня політика має пріоритет перед економічною стороною. Це відбувається при забезпеченні виконання міжнародно-правових зобов'язань держави (при приєднанні до міжнародних санкцій в рамках ООН, які вимагають припинення зовнішньоекономічних контактів з певними країнами), або виконання зобов'язань України в рамках договору щодо нерозповсюдження ядерної зброї. Задля виконання цих зобов'язань нехтуються можливі економічні переваги [46, с.23].

Дослідження показали, що згідно Митного кодексу України товари та інші предмети переміщуються через митний кордон України під митним контролем. Цей контроль здійснюється з метою забезпечення дотримання державними органами, підприємствами та їх службовими особами, а також громадянами порядку переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів. Саме тому принцип єдності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та контролю за її здійсненням заслуговує на увагу. Згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність”, Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її території. Зокрема, система органів, що здійснюють регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, до якої закон відносить Верховну Раду України, Кабінет Міністрів, Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі, ДМСУ, інші міністерства та відомства, органи місцевого самоврядування, діє на основі єдиної законодавчої бази у відповідності до єдиних принципів та цілей. Слід також зазначити, що важливою складовою регулювання зовнішньоекономічної діяльності є система державного контролю [2].

Важливим аспектом є те, що в Україні діють єдині правила щодо порядку переміщення через митний кордон товарів та інших предметів. Це, відповідно, і підтверджує принцип єдності політики експортно-імпортного контролю (ст. 96 МК встановлює, що ввезення в Україну, вивезення з України та транзит через

її, територію товарів та інших предметів, окремих видів може бути заборонено чи обмежено законодавством України). При цьому, подібні обмеження чи заборони вводяться задля забезпечення національної безпеки України, захисту національних інтересів, виконання міжнародно-правових зобов'язань нашої держави (наприклад, це може стосуватися вивозу зброї та військової техніки, технологій подвійного призначення, наркотичних речовин). Тому зазначимо, що контроль за подібними операціями окрім митних органів здійснюють відповідні міністерства та відомства, правоохоронні органи України [60, с.42].

Окрему увагу слід звернути на принцип єдності митної території України, який заснований на прийнятті територіальної юрисдикції держави, де митна територія встановлює область дії митного суверенітету держави. Цей принцип є важливим для забезпечення сплати мит, митних платежів, застосування інших засобів митного регулювання. Варто відмітити, що принципу єдності митної території не протирічать правові норми, що встановлюють виключення певної території України із складу її митної території, як то територія вільних економічних (митних) зон, митних та вільних складів, яка вважається такою, що знаходиться за межами митної території України. Зокрема, згідно зі ст. 9 МК територія України, в тому числі території штучних островів, установок та споруд, що створюються в економічній (морській) зоні України, над якими Україна має виключну юрисдикцію щодо митної справи, становить єдину митну територію [7].

Необхідно зазначити важливість принципу гармонізації та уніфікації митної діяльності України з загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами і стандартами. Адже основою цього принципу є намагання України інтегруватися до світової економічної системи, загальноєвропейських економічних процесів, для чого необхідно привести національні Митні стандарти у відповідність з загальноприйнятими світовими принципами та вимогами, що, зокрема, включає недопущення застосування нетарифних обмежень, приведення митних тарифів у відповідність до рекомендацій СОТ і т. д.

Важливо відмітити, що Україна як держава забезпечує рівний захист

інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України. Саме тому принцип захисту державою прав та законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності є досить вагомим для здійснення рівного захисту всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та за межами України згідно з нормами міжнародного права. Окрім цього, принцип здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права. Наприклад: введення певних економічних заходів проти держав, які порушують права та інтереси українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, виплати за рахунок бюджету або вимоги подібних виплат з боку інших держав компенсацій українським, що постраждали внаслідок певних дій інших держав.

Ще одним принципом, яким керуються при формуванні митної політики держави є принцип юридичної рівності і недискримінації, виключення невинного втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність. Зазначимо, що цей принцип ґрунтується на ст. 42 Конституції України, яка гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом. Відповідно Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” (ст. 2) визнає рівність перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності [2].

В свою чергу також забороняються будь-які, крім передбачених цим Законом, дії держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; визнається неприпустимість обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом.

Відзначимо, що з принципом виключення невинного втручання з боку Держави та її органів в зовнішньоекономічну діяльність пов'язане право

суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на відшкодування за рахунок держави збитків, що заподіяні незаконними діями її органів. Це право ґрунтується на ст. 56 Конституції України та ст. 34 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність” [60, с.4].

Дослідження показали, що конкретні завдання, які вирішуються державою в процесі проведення митної політики, обумовлюють відповідні її політиці функції. До основних функцій митної політики відносимо такі: фіскальна; регулятивна; захисна (рис. 1.9).

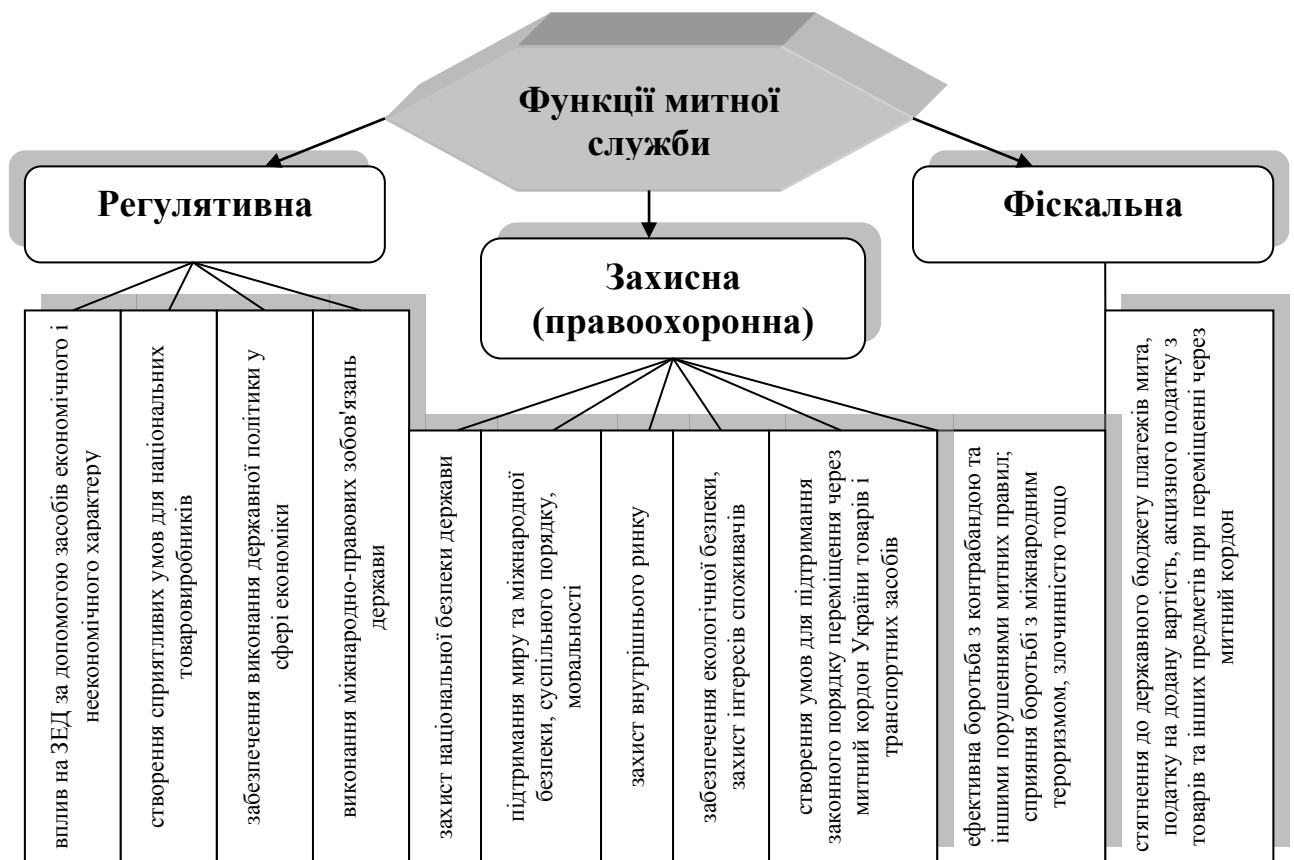

Рис. 1.9. Основні суспільні функції митної політики*

*Примітка. Власна розробка автора

– фіскальна функція – наповнення державного бюджету за рахунок стягнення мит, податку на додану вартість, акцизного податку з товарів та інших предметів при переміщенні через митний кордон. Як бачимо, від перелічених вище стягнень слід відрізняти такі митні платежі, як: збір за митне оформлення, плата за зберігання товарів на митних складах, митне супроводження і т. д. Ці платежі не виконують фіскальної функції, а є

- платою за послуги митниці;
- регулятивна функція – передбачає вплив з боку держави та її компетентних органів на зовнішньоекономічні відносини за допомогою засобів економічного та адміністративного характеру з метою регулювання останніх в цілях забезпечення національних інтересів та інтересів національних товаровиробників та створення сприятливих для них умов, забезпечення виконання державної політики в сфері економіки, виконання міжнародно-правових зобов'язань держави. Варто зазначити, що подібне регулювання здійснюється за допомогою встановлення ставок мит та митних зборів, ліцензування, квотування та встановлення інших нетарифних обмежень;
 - захисна функція – спрямована на захист держави від зовнішніх загроз: захист національної безпеки держави, підтримання миру та міжнародної безпеки, суспільного порядку, моральності, захист внутрішнього ринку, забезпечення екологічної безпеки, захист інтересів споживачів, створення умов для підтримання законності щодо порядку переміщення через митний кордон України товарів, ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, сприяння боротьбі з міжнародним тероризмом, злочинністю тощо. Дослідження показали, що велика частина подібних завдань реалізуються в процесі виконання митними органами своїх контрольних функцій, таких як: митний, валютний, екологічний, медико-санітарний та інші види контролю, а також при виконанні завдань по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил [71, с.75].

Зазначимо, що сфера митної політики завжди має велике значення для України. Адже здійснення митної справи відбувається в рамках митної політики України. Митним кодексом визначена митна політика, як система принципів та напрямків діяльності держави в сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [7]. Положення митної політики стосується як сфери зовнішніх відносин держави (зовнішньоекономічна діяльність, співробітництво в галузі митної справи та інше), так і до сфери

внутрішньої політики держави (організація діяльності митних органів, соціальний захист працівників та інше). Цей факт потребує особливої уваги з боку державних органів влади.

Окрему увагу слід звернути на те, що митна політика України повинна мати комплексний характер та враховувати інтереси не тільки держави, а й інших суб'єктів митних відносин. Для реалізації цього завдання митне законодавство України передбачає комплекс засобів регулювання. Діяльність держави в економічній сфері базується на принципах дотримання національного митного законодавства та міжнародних угод, укладених Україною. При цьому держава надає суб'єктам підприємницької діяльності свободу в здійсненні зовнішньої торгівлі, покладаючи на них обов'язок діяти в рамках законодавства. Положення митної політики повинні забезпечувати захист митного кордону України а також її внутрішнього ринку [95, с.10].

Відзначимо також, що інтереси держави в митній справі є чітко визначеними, до яких належить: розвиток економічної системи країни, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, створення та функціонування ефективної митної системи, захист митного кордону України. В свою чергу, забезпечення захисту цих інтересів потребує активних дій з боку держави. Перш за все мова йде про боротьбу з контрабандою, яка завдає великих збитків та становить загрозу економіці країни. Важливе значення в митній справі має збереження конфіденційності інформації, яке здійснюється за допомогою заходів як організаційного, так і технічного характеру. Втрата важливої для держави інформації створює загрозу митній безпеці країни.

Окрім цього, митна політика України передбачає стягнення мита та митних платежів. Тому слід враховувати необхідність своєчасного стягнення відповідних платежів, тобто строки, які відведені для цього, не повинні порушуватись. Міжнародні зв'язки України в сфері торгівлі зобов'язують владу чітко дотримуватись правил світового ринку. У даному випадку мова йде про стандарти митного законодавства. Воно повинно постійно змінюватись, згідно з міжнародними вимогами та тенденціями розвитку світової митної справи.

Європейське співтовариство наполягає на детальному контролі товарів, які потрапляють на територію України або вивозяться з неї. Вони повинні відповідати діючим стандартам якості та не порушувати прав споживачів [83, с. 27].

Слід зазначити, що митна політика України, як й інші види державної політики, має механізми реалізації, які являють собою комплекс заходів та управлінських рішень, направлених на втілення положень митної політики на практиці. Зокрема, засоби реалізації митної політики поділяються на тарифні (митний контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження). Тому передбачено, що виконання цих рішень покладено на Державну митну службу України та її структурні підрозділи. Кожен з органів митної системи України в рамках своїх повноважень приймає рішення, які мають розпорядчий характер та є обов'язковими до виконання. Відзначимо, що ефективна митна політика потребує чітких дій від посадових осіб різного рівня. Саме таким шляхом можливо досягнути бажаного результату.

Як видно, процес формування митної політики потребує врахування багатьох важливих факторів суспільного життя. До переліку цих факторів можна віднести: соціальний розвиток суспільства, економічна та політична ситуація в країні, рівень правової культури громадян. Саме на підставі цих показників відбувається розробка напрямків митної політики. Реалізація цих напрямків знаходиться в площині публічного права, тому одним із важливіших, крім вище зазначених факторів, є захист економічних інтересів держави [95, с. 9].

Зокрема, до однієї з ключових категорій митної політики слід віднести її напрямки. Відносно до митної політики під напрямками слід розуміти головні, концептуальні ідеї, вихідні положення, на засаді яких відбувається розробка всієї митної політики. Іншими словами напрямки вказують на необхідні шляхи розвитку відповідної сфери.

Поряд з тим, з роками відбувається процес еволюції напрямків митної політики, про що свідчить багатовікова історія митної справи в Україні. І цей

процес обумовлений потребами суспільства, які здатні змінювати свою актуальність та поступово трансформуватись. Саме тому, якщо раніше головним напрямком митної політики було забезпечення збору мита та поповнення Державної казни, то вже зараз митна політика ставить перед собою набагато значніші та важливіші для Держави завдання. А вирішення таких завдань безумовно потребує комплексного підходу з боку органів державної влади України. Отже, напрямки митної політики визначають роль та завдання митних органів України як в межах держави, так і на світовій арені. Від правильного вибору напрямків митної політики залежить ефективність митної справи в цілому.

На сучасному етапі розвитку крім традиційних напрямків митної політики (своєчасне забезпечення збору мита в повному обсязі, захист митного кордону України, охорона національних інтересів) час зобов'язує додавати нові, перспективні напрямки, які мають велике значення для держави в умовах курсу інтеграції до світової торгівлі. Поява цих напрямків обумовлена не тільки потребами суспільства, а й зовнішньою політикою держави.

Відзначимо також, що сучасні напрямки митної політики враховують останні потреби суспільства та спираються на стратегічні прогнози розвитку митної справи. Зокрема, до напрямків сучасної митної політики України можна віднести [93, с.37]:

1. Розвиток Українського імпорту. Розглядаючи сутність даного напрямку слід зазначити що мова йде про той імпорт, який є необхідним для розвитку економіки країни. Прикладом може бути імпорт в Україну технологічного обладнання, яке є необхідним для збільшення обсягів видобутку природного газу, або для подальшої модернізації заводів. У таких випадках держава створює сприятливі умови шляхом зниження розмірів мита. Головною умовою такого імпорту є збереження стабільності в діяльності національних товаровиробників. Товари, які потрапляють в Україну в режимі імпорту не повинні створювати конкуренцію вітчизняним товарам, яким надається перевага. Визначення переліку товарів, які є необхідними для імпорту в

Україну здійснюється в рамках стратегії розвитку, яка формується Кабінетом Міністрів України.

2. Посилення взаємодії митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Кінцевою метою цього напрямку є налагодження прямого зв'язку між Державною митною службою України та суб'єктами, які здійснюють зовнішньоекономічні операції. Цей напрямок реалізується шляхом укладання меморандумів та інших спільних документів, які дозволяють усунути зайві перешкоди та спростити процедуру митного оформлення. Зі свого боку держава, в особі митних органів вимагає від підприємців виходу з сектора тіньової економіки, що дозволить значно збільшити надходження до державного бюджету України та звільнити ринок від контрабандних товарів. Актуальність даного напрямку обумовлена зростанням сектору тіньової економіки, яка створює внутрішню загрозу для суспільства.

3. Активізація співпраці митних органів України з митними службами міжнародних країн. Співробітництво відбувається з метою отримання досвіду митного регулювання, створення сприятливих умов розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням встановлених правил переміщення предметів, товарів, транспортних засобів та осіб через митний кордон України. Після активізації зростає відсоток розкриття подібних злочинів. У рамках даного напрямку відбувається підготовка до провадження на території України системи електронного декларування, яка значно спрощує процедуру митного контролю та оформлення.

4. Боротьба проти ввезення на територію України неякісних продуктів харчування та споживчих товарів. Даний напрямок є дуже актуальним для країни його реалізація потребує взаємодії митних органів з правоохоронними органами та органами державного контролю якості. Закріплення даного напрямку в положеннях митної політики України дозволить значно зменшити імпорту продуктів харчування та товарів, які не відповідають державним стандартам якості.

5. Розробка сучасних технологій та технічних засобів в діяльності митних

органів України. Головним завданням даного напрямку є приведення рівня технічного забезпечення митних органів України до рівня країн світу. Новітні технології дозволять зробити роботу митних органів значно ефективнішою. При цьому увага приділяється питанню впровадження відповідного досвіду міжнародних країн.

6. Вдосконалення процедури митного контролю. Зростання товарообігу потребує кардинально нового підходу до процедури митного контролю. Перш за все потрібно введення технологічних змін. Відділи статистики митних органів фіксують зростання спроб здійснення контрабанди. Загальні збитки держави щорічно складають близько трьохсот мільйонів гривень. Особливу увагу привертає проблема контрабанди наркотиків та зброї. У 2012 році зафіксовано близько вісімсот спроб такої контрабанди. Не менш актуальним питанням сьогодення є захист прав інтелектуальної власності. Діяльність так званих „піратських” студій звукозапису, які бачать в Україні перспективний ринок збуту спричиняють значні збитки іноземним компаніям звукозапису, які втрачають мільйони від реалізації такої продукції. Ця проблема розглядається на найвищому рівні (Міністерство Закордонних Справ, Служба Безпеки України, Державна митна служба України). Світове співтовариство попереджає Україну та зобов'язує її вжити всіх необхідних заходів для подолання цієї проблеми.

Відмітимо, що напрямки митної політики України повинні забезпечувати належний захист економічних інтересів держави та ефективне виконання митними органами України покладених на них функцій. Як бачимо, не менш важливим завданням митної політики є приведення національної митної справи до світових стандартів [93, с. 38].

Варто зауважити, що пріоритетним напрямком митної політики є значне спрощення митних процедур. Такого результату можливо досягти лише за умови підвищення якості праці митних органів України, що дозволить попередити можливі ризики. Одним з головних завдань є створення максимально сприятливого середовища для учасників зовнішньоекономічної

діяльності з метою активізації здійснення ними експортно-імпортних операцій. Таке покращення надасть можливість стабілізувати стан справ в секторі зовнішньої торгівлі та стимулювати підприємців, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Однак крім ефективної митної політики для виходу України на світовий ринок необхідно проведення змін законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність, про банківську справу та в інших галузях права. Ефективна реалізація митної політики потребує створення певних умов, які сприятимуть цьому процесу. Розширення повноважень митних органів, зокрема в питаннях доступу до інформації, яка знаходиться в інших органах державної влади; створення механізму розподілу документів згідно зі ступенем ризику порушення законодавства; боротьба з корупцією та виключення випадків використання так званого „адміністративного ресурсу”; підвищення рівню фінансування з державного бюджету митних органів в частині переоснащення та модернізації; підвищення рівня кваліфікації працівників митних органів України [52, с.23].

Отже, митна політика України на сучасному етапі розвитку відіграє велику роль в захисті національних інтересів держави та гарантуванні економічної безпеки України. В умовах курсу європейської інтеграції напрямки митної політики набувають особливого значення та зосереджуються на питаннях міжнародного співробітництва та впровадження в Україні світового досвіду митного регулювання.

1.3. Основні засоби впливу митної політики України на міжнародні торговельні відносини

В Україні особливої уваги та гостроти набуває питання щодо удосконалення системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою підвищення її ефективності, визначення принципів та напрямків

удосконалення, застосування необхідних інструментів регулювання. В свою чергу, ступінь впливу митної політики країни на торговельні відносини визначається на основі середнього рівня митного тарифу та інтенсивності кількісних обмежень. Зокрема, відносно відкритим вважається режим при середньому рівні митного накладення менше 10% і кількісних обмеженнях, які покривають менше 25% імпорту. При використанні тих чи інших елементів торгової та митної політики необхідно враховувати їх сукупний вплив на загальний характер торгової політики країни і на можливі відповідні міри, на які можуть піти її потенційні партнери. Тому, в залежності від цілей державного регулювання (обмеження імпорту чи стимулювання експорту), існують різні інструменти торгової політики [43, с. 39].

При цьому, вплив митної політики на торговельні відносини здійснюється за допомогою економічних та технічних заходів оперативного регулювання, які можна умовно поділити на:

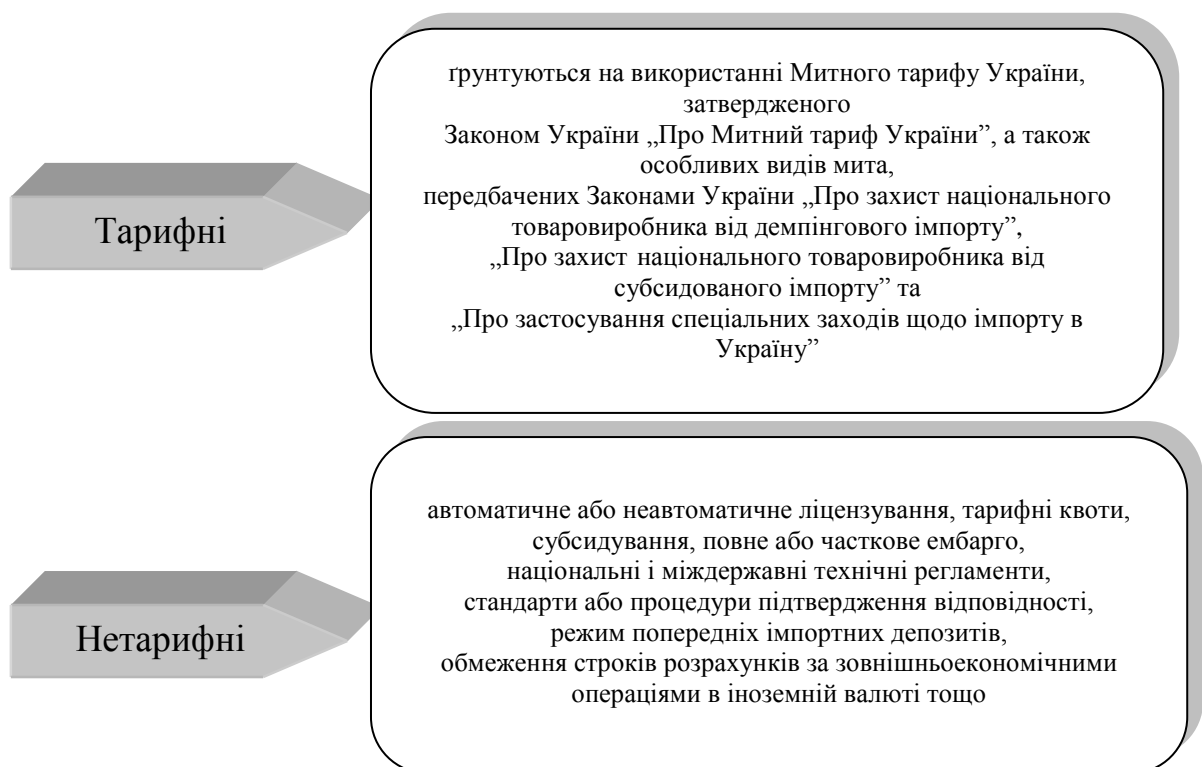

Рис. 1.7. Основні засоби державного впливу на торговельні відносини *

*Примітка. Власна розробка автора

Як уже зазначалось, тарифні методи по суті є економічними і діють через ринковий механізм. Вони спрямовані на підтримку вітчизняного виробника товарів шляхом запровадження механізмів здешевлення експорту, подорожчання імпорту і впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності.

В свою чергу, нетарифне регулювання є комплексом заходів заборонно-обмежувального характеру, що прямо або опосередковано обмежують імпорт іноземних товарів (послуг) на внутрішній ринок країни чи взагалі його забороняють.

Слід також зазначити, що засади тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначені ст. 2 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність” [2], де встановлюються принципи зовнішньоекономічної діяльності, а також побудови та призначення системи оподаткування. Серед основ тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності можна виокремити, зокрема такі:

– принцип юридичної рівності і недискримінації, що серед іншого полягає у рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності та забороні будь-яких, крім передбачених законодавством, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

– принцип верховенства закону, що полягає у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України та забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

– принцип обов'язковості, що полягає у впровадженні норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних

даних про об'єкти оподаткування та встановленні відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства;

– принцип стабільності, який реалізується шляхом забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) та їхніх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;

– принцип економічної обґрунтованості щодо встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;

– принципи компетенції та єдиного підходу, що реалізуються шляхом встановлення і скасування податків і зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їх платникам відповідно до законодавства про оподаткування виключно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами та забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку і збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку і збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг [2].

Важливим аспектом є те, що вплив митної політики на торговельні відносини здійснюється за допомогою широкого кола засобів, кількість яких постійно зростає. До того ж, класичним засобом регулювання зовнішньої торгівлі є митні тарифи, які за характером впливу належать до економічних регуляторів.

Зокрема, митний тариф України, згідно із Законом України „Про Митний тариф України”, являє собою систематизований згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України [1]. Товарною номенклатурою Митного тарифу України є Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), яка базується на

гармонізованій системі опису та кодування товарів. До чинного Митного тарифу України входить понад 11 тисяч тарифних статей.

Дослідження показали, що мито, яке стягується митницею, являє собою податок на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України та входить до податкової системи України як загальнодержавний податок, що встановлюється Верховною Радою України шляхом прийняття законів України з урахуванням висновків Кабінету Міністрів України і справляється на всій території України. До того ж, під податком і збором (обов'язковим платежем) до бюджетів та до державних цільових фондів розуміємо обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України.

Зазначимо, що в Україні, згідно із Законом України „Про Митний тариф України” [1], за способом нарахування, застосовуються такі види мита (рис.1.10):

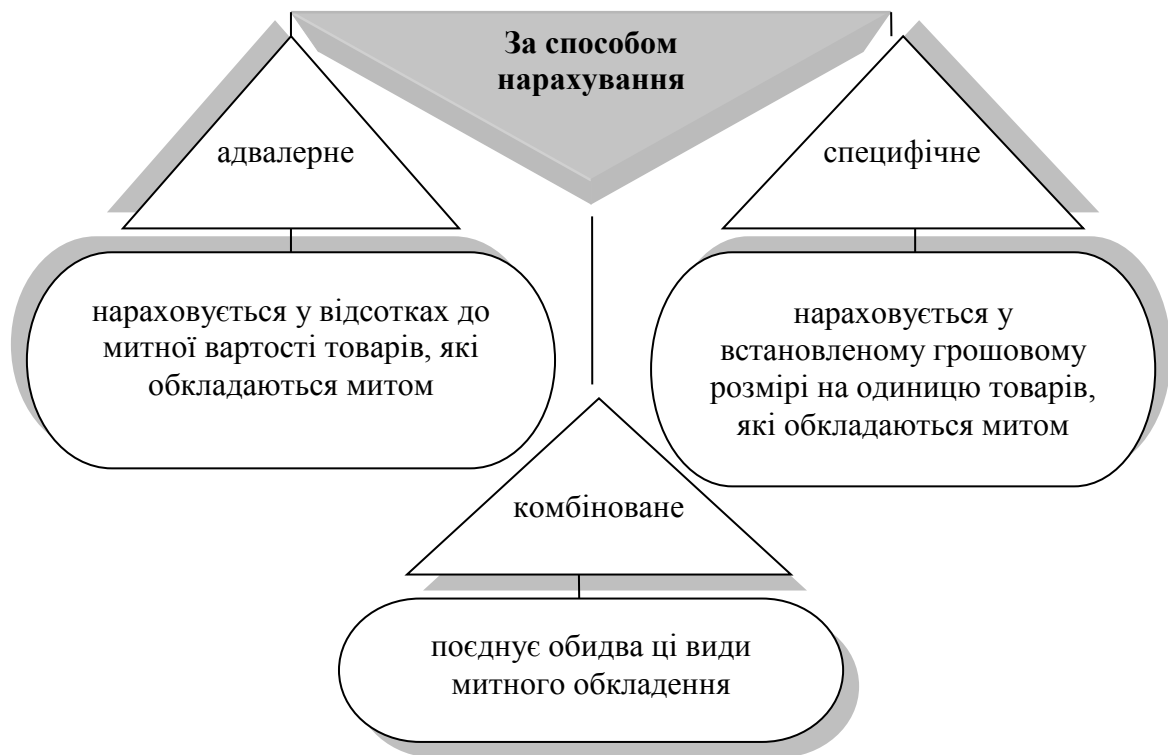

Рис. 1.10. Види мита за способом нарахування *

*Примітка. Власна розробка автора

Як бачимо, залежно від напрямку переміщення товарів, мито можна

класифікувати як: ввізне (нараховується при ввезенні товарів на митну територію України); вивізне (нараховується на товари та інші предмети при їхньому вивезенні за межі митної території України).

Зокрема, ввізне мито, перелік ставок якого містить Митний тариф України, затверджений відповідним Законом, є диференційованим: повні (загальні) ставки; преференційні ставки; пільгові ставки.

В свою чергу вивізне мито на сьогоднішній день застосовується лише до певних товарів, як-то, наприклад, жива худоба та шкірсировина, брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їхнім використанням, відходи та брухт чорних металів, насіння деяких видів олійних культур.

Не залишимо поза увагою і особливі види мита, такі, як антидемпінгове, компенсаційне, сезонне. Зазначені види мита застосовуються в рамках захисту національного товаровиробника від демпінгового, субсидованого та зростаючого імпорту з інших країн, митних союзів або економічних угруповань, згідно з Законами України „Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” [3], „Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту” [8] та „Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну” [9] за результатами розслідувань, що проводяться Міністерством економіки. Особливі види мита застосовуються відповідно до рішень Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, які визначають розміри, порядок сплати та строки застосування цих видів мита.

Як наслідок, антидемпінгове, компенсаційне та сезонне мито є дієвим протекціоністським заходом від недобросовісної економічної конкуренції та зростаючого імпорту при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Окрім цього, сезонні мита – діють у визначену пору року або у різні пори року, мають різну величину. Їх застосовують у рамках митного тарифу. Зазвичай строк їхньої дії не може перевищувати декількох місяців на рік і на цей період дія звичайного митного тарифу щодо цих товарів припиняється.

Якщо на територію країни товари ввозяться за демпінговою ціною, то

застосовуються антидемпінгові мита, тобто за ціною більш низькою, ніж їх нормальна ціна в країні-експортері, якщо такий імпорт завдає шкоди місцевим виробникам аналогічних товарів або перешкоджає організації та розширенню національного виробництва таких товарів. Ці мита збираються у додаток до звичайних мит. Антидемпінгові мита застосовуються тоді, коли в результаті антидемпінгового розслідування встановлені факт демпінгу, завдання матеріального збитку (загрози завдання матеріального збитку) і наявність причинно-наслідкового зв'язку між ними. Антидемпінгові мита застосовуються на селективній основі, оскільки є відповіддю на дискримінацію в цінах.

Слід також зазначити, що компенсаційні мита накладаються на імпорт тих товарів, під час виробництва яких прямо чи непрямо використовувалися субсидії, якщо їх імпорт завдає шкоди національним товаровиробникам аналогічних товарів [89, с. 15].

При цьому, нарахування мита, здійснюється митними органами України відповідно до положень Закону України і ставок Митного тарифу України або відповідних законів про ставки вивізного (експортного) мита, чинними на день подання митної декларації, і сплачується у валюті України. Мито сплачується митним органам України, а стосовно товарів та інших предметів, що пересилаються в міжнародних поштових відправленнях, – підприємствам зв'язку та вноситься до державного бюджету України.

Відзначимо також, що згідно з ч. 2 ст. 9 Бюджетного кодексу України передбачені податковими законами України, зокрема загальнодержавні податки, збори (обов'язкові платежі), до яких належить ввізне/вивізне мито, визнаються податковими надходженнями бюджету.

Відповідно до пунктів 11 і 39 ст. 2 Закону України „Про Державний бюджет України на 2012 рік” до доходів загального фонду Державного бюджету України на 2012 рік належать ввізне мито (крім ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них) та вивізне мито, а згідно з п. 3 ст. 6 цього Закону до джерел формування спеціального фонду Державного бюджету України на 2012 рік у частині доходів належить, зокрема ввізне мито

на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них.

Таким чином, митно-тарифне регулювання виконує дві основні функції: фіскальну (наповнення державного бюджету) та захисну (захист вітчизняних товарів від іноземної конкуренції) [62, с.31].

Окремо слід звернути увагу на такі спеціальні імпорتنі процедури, як запровадження тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на деякі товари та додатковий імпорتنий збір, які використовуються з метою мінімізації впливу світової фінансової кризи на стан платіжного балансу України і по своїй суті належать до заходів тарифного регулювання.

Так, співробітництво в рамках Світової організації торгівлі (далі – СОТ) передбачає зведення до мінімуму бар'єрів у торгівлі між країнами-учасницями, що суттєво впливає на тарифне та нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Хоча Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ/СОТ) не забороняє захист національної економіки, проте передбачає, що вона має будуватися на економічно обґрунтованих митних тарифах, а не на інших комерційно обмежувальних заходах. Мета цього правила – чітко визначення обсягу захисту національного товаровиробника і зведення до мінімуму, включно до скасування, пов'язаних з ним захисних заходів, таких як ліцензування імпорту та експорту, кількісні обмеження, тарифні квоти, сертифікація, субсидування тощо [33, с.40].

Зокрема, в рамках СОТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року) та митної політики держави є домовленість, згідно з якою країни-члени в разі критичного стану свого платіжного балансу можуть використовувати заходи, що базуються на ціні товару та включають в себе додаткові імпорتنі збори, вимоги щодо імпортних депозитів, а також інші аналогічні торговельні заходи, що впливають на ціни імпортованих товарів. До того ж, заходи, які базуються на ціні та встановлюються в зв'язку з платіжним балансом можуть прийматися країною-членом додатково до мита, зафіксованого Списку поступок згідно з процедурою повідомлення інших країн-членів, яка передбачена цією домовленістю. Також запроваджена тимчасова цільова надбавка до ставок

ввізного мита у розмірі 13 % митної вартості товарів, що ввозяться на митну територію України в режимі імпорту, крім товарів критичного імпорту [2].

Необхідно зазначити, що до товарів критичного імпорту відносяться будь-які товари, за винятком таких (за групами чи кодами УКТ ЗЕД): 0202, 0203, 0206–0210, 0504–0506, 0509, 0511 (крім товарної позиції 0511 10 00 00), 0808, 1601–1605, 1701, 1702 (крім патоки крохмальної у товарній позиції 1702 30 99 00), 2204–2208, 2701, 4203, 4303, 57, 60–65, 6806, 6901, 7201, 7301, 7321, 8401, 8414, 8418, 8501, 8516, 8702, 8703, 8704. Введення подібної надбавки викликало хвилю критики з боку країн-імпортерів. Тому згідно з процедурою, визначеною пп. 3.5 п. 3 розділу „Прикінцеві положення” Закону України „Про Митний тариф України” [1] Кабінет Міністрів України своєю постановою скасував тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита у розмірі 13 відсотків від митної вартості товарів за винятком товарів за кодами згідно з УКТ ЗЕД 8418 (холодильники, морозильники та інше холодильне або морозильне обладнання) і 8703 (легкові автомобілі та інші моторні транспортні засоби).

Також, митна політика держави спрямована на те, що додатковий імпорتنний збір встановлюватиметься тимчасово на строк до 12 календарних місяців Кабінетом Міністрів України за погодженням з Національним банком України та справлятиметься у валюті України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України, на день сплати такого збору. До того ж передбачені зміни, згідно з якими вказаний збір віднесено до загальнодержавних податків, зборів (обов'язкових платежів), а також зміни до Закону України „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, згідно з якими надходження від запровадження додаткового імпортного збору в повному обсязі спрямовуватимуться до Стабілізаційного фонду [10].

Отже, вплив митної політики на торговельні відносини, як і державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою

широкого кола засобів тарифного і нетарифного регулювання. Слід зазначити, що їхня кількість постійно зростає, виходячи з потреб світової ринкової економіки та з огляду на міжнародні зобов'язання України. Саме тому, незалежно від потреб внутрішнього товарного ринку та національного законодавства, основні напрямки митної політики держави є обов'язковими для його учасників і повинні добросовісно виконуватися.

Висновки до 1 розділу

Митна політика України виступає різновидом державної політики, а її головним функціональним завданням є забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки України в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах. В основному, засоби реалізації митної політики є задіяними при переміщенні фізичними та юридичними особами товарів через митний кордон України.

Митна політика підпадає під вплив тих самих соціальних та політичних законів, що і державна політика взагалі. На конкретний зміст митної політики держави впливають певні об'єктивні фактори, серед яких визначаємо такі: економічні, ідеологічні та політичні фактори, міжнародні фактори.

Незалежно від напрямків митна політика завжди повинна забезпечувати захист національних інтересів України та її громадян. Від ефективності митної політики залежать такі важливі показники, як рівень життя в країні, темпи соціального розвитку, економічна безпека та авторитет країни в цілому.

Слід зазначити, що митна політика України, як й інші види державної політики, має механізми реалізації, які являють собою комплекс заходів та управлінських рішень, направлених на втілення положень митної політики на практиці. Засоби реалізації митної політики поділяються на тарифні (митний

контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження). Виконання цих рішень покладено на Державну митну службу України та її структурні підрозділи. Кожен з органів митної системи України в рамках своїх повноважень приймає рішення, які мають розпорядчий характер та є обов'язковими до виконання. Ефективна митна політика потребує чітких дій від посадових осіб різного рівня. Саме таким шляхом можливо досягнути бажаного результату.

Процес формування митної політики потребує врахування багатьох важливих факторів суспільного життя. До переліку таких факторів можемо віднести: соціальний розвиток суспільства, економічна та політична ситуації в країні, рівень правової культури громадян. Саме на підставі цих показників відбувається розробка напрямків митної політики. А реалізація цих напрямків знаходиться в площині публічного права, тому одним із важливіших, крім вище зазначених факторів, є захист економічних інтересів держави.

РОЗДІЛ 2

ФІСКАЛЬНО-РЕГУЛЮЮЧІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РАМКАХ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Аналіз результатів діяльності митної служби України

За станом на 1 січня 2013 року загальна кількість учасників ЗЕД, що перебувають на обліку в митних органах України становить 97,7 тис., з них зовнішньоторговельні операції здійснювали 34,2 тис. учасників (рис. 2.1). Впродовж звітного року спостерігається тенденція щомісячного зростання (в середньому на 5%) числа учасників ЗЕД, що здійснюють зовнішньоторговельні операції. Майже 18 % (6,3 тис.) з них здійснювали митне оформлення зовнішньоторговельних операцій у Київській регіональній митниці [53, с.4].

Кількість учасників ЗЕД, що здійснювали зовнішньоторговельні операції за листами про погодження, за станом на 1 січня 2013 року складає 4,7 тис.

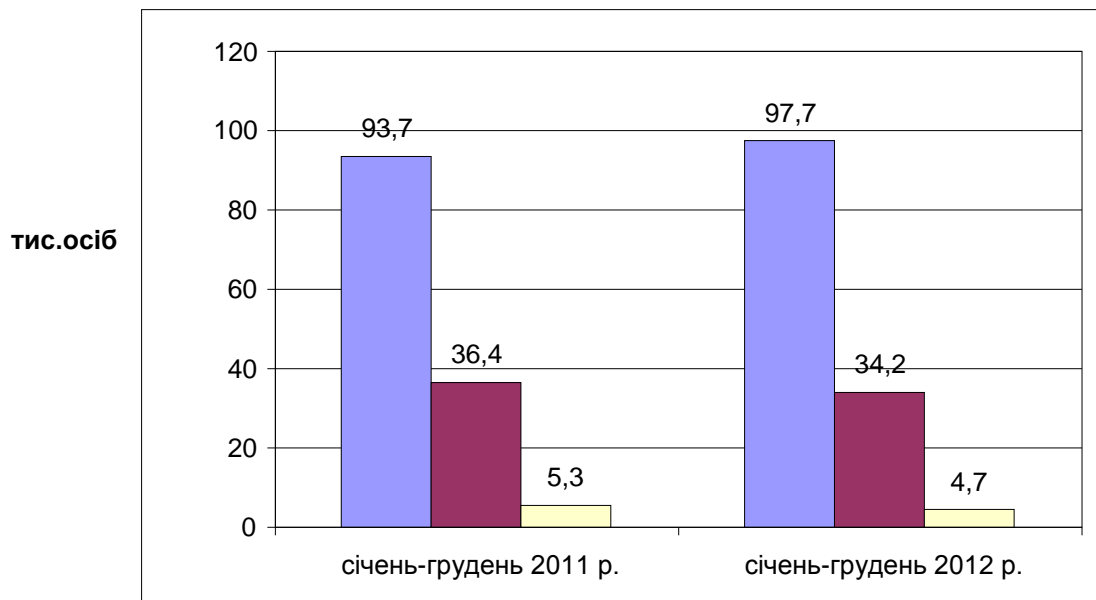

Рис. 2.1. Кількість учасників зовнішньоекономічної діяльності *

*Примітка. Сформовано автором на основі даних Державного комітету статистики України

Найбільша питома вага (51%) оформлених ВМД припадає на: Київську регіональну (17%), Рівненську (8%), Харківську (6%), Кримську (5%), Глухівську (5%), Кіровоградську (4%), Тернопільську (3%) та Запорізьку (3%) митниці (рис.2.2).

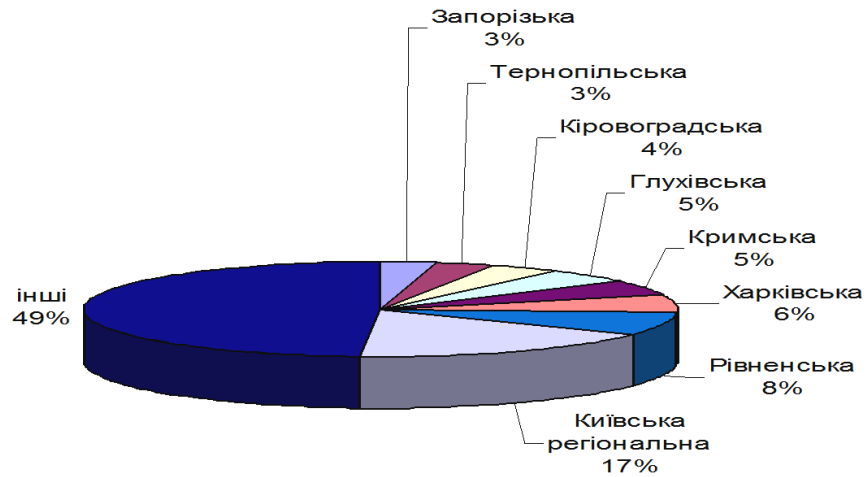

Рис. 2.2. Кількість оформлених ВМД за 12 місяців 2012 року

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [53, с.5]

Протягом звітного 2012 року загальні обсяги вантажів, що були оформлені регіональними митницями, митницями склали 419,7 млн. тонн. Порівняно з минулим роком це на 2% або 7,9 млн. тонн менше. З них обсяги вантажів (див. рис. 2.3):

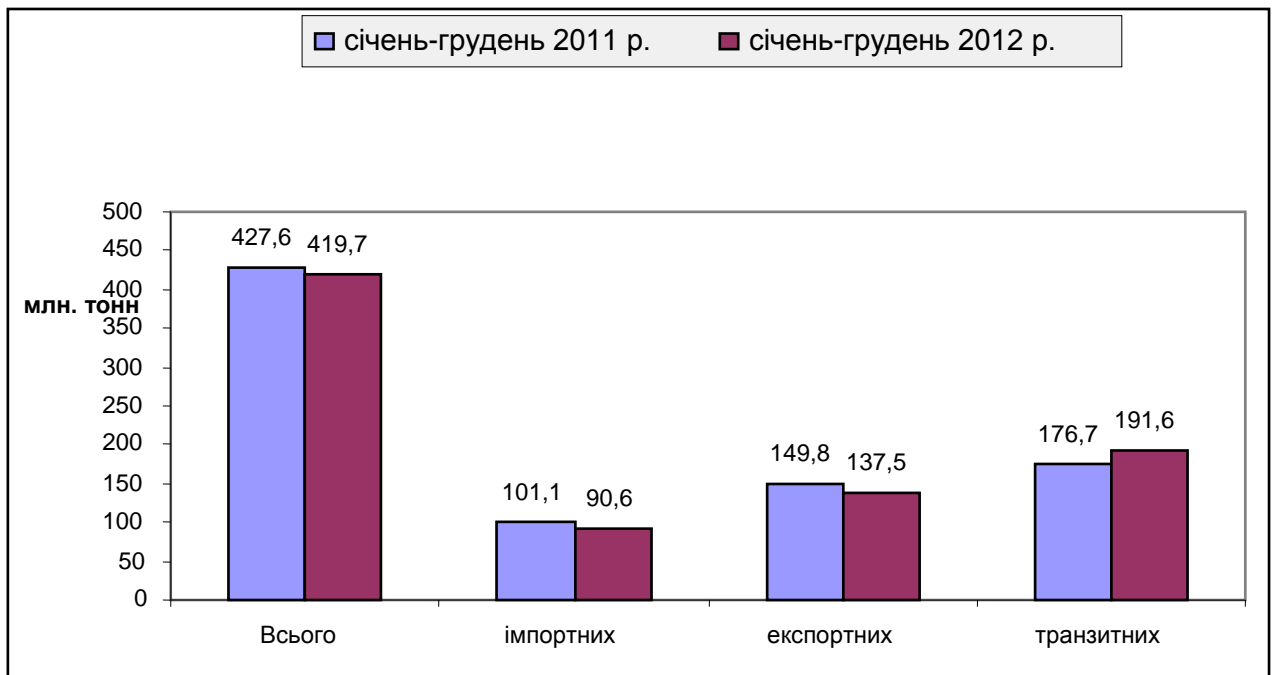

Рис. 2.3. Оформлено вантажів всіх типів

- імпорتنих – зменшилися на 10% і складають 90,6 млн. тонн (проти 101,1 млн. тонн у 2011 р.);
- експортних – зменшилися на 8% і складають 137,5 млн. тонн (проти 149,8 млн. тонн у 2011 р.);
- транзитних – збільшилися на 8% і складають 191,6 млн. тонн (проти 176,7 млн. тонн у 2011 р.) [53, с. 4].

Серед митних органів найбільші показники оформлених вантажів (65%) зафіксовані в Енергетичній регіональній (44%), Південній (8%), Куп'янській (7%) та Криворізькій (6%) митницях (див. рис. 2.4).

Обсяги вантажів, пропущених через митний кордон України впродовж січня - грудня 2012 року зменшилися на 14% (або 58,8 млн. тонн) і склали 353,9 млн. тонн. Загальна кількість громадян, що перетнули митний кордон України через пункти пропуску регіональних митниць, митниць за 12 місяців 2012 року становить 76 195,8 тис. осіб, що на 13% (11 355,2 тис. осіб) менше, ніж за 12 місяців минулого року [88, с.16].

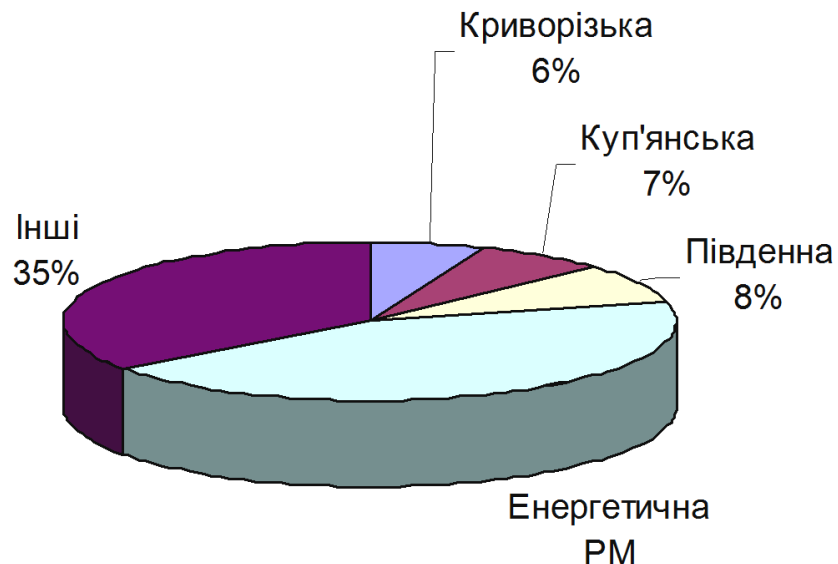

Рис. 2.4. Обсяги оформлення вантажів за 2012 рік *

*Примітка. Розраховано автором на основі даних Державного комітету статистики України

Кількість громадян, із заповненням пасажирської митної декларації, за січень-грудень 2012 року становить 6 540,4 тис. осіб, що на 43% (4 904,1 тис.

осіб) менше, ніж за аналогічний період 2011 року.

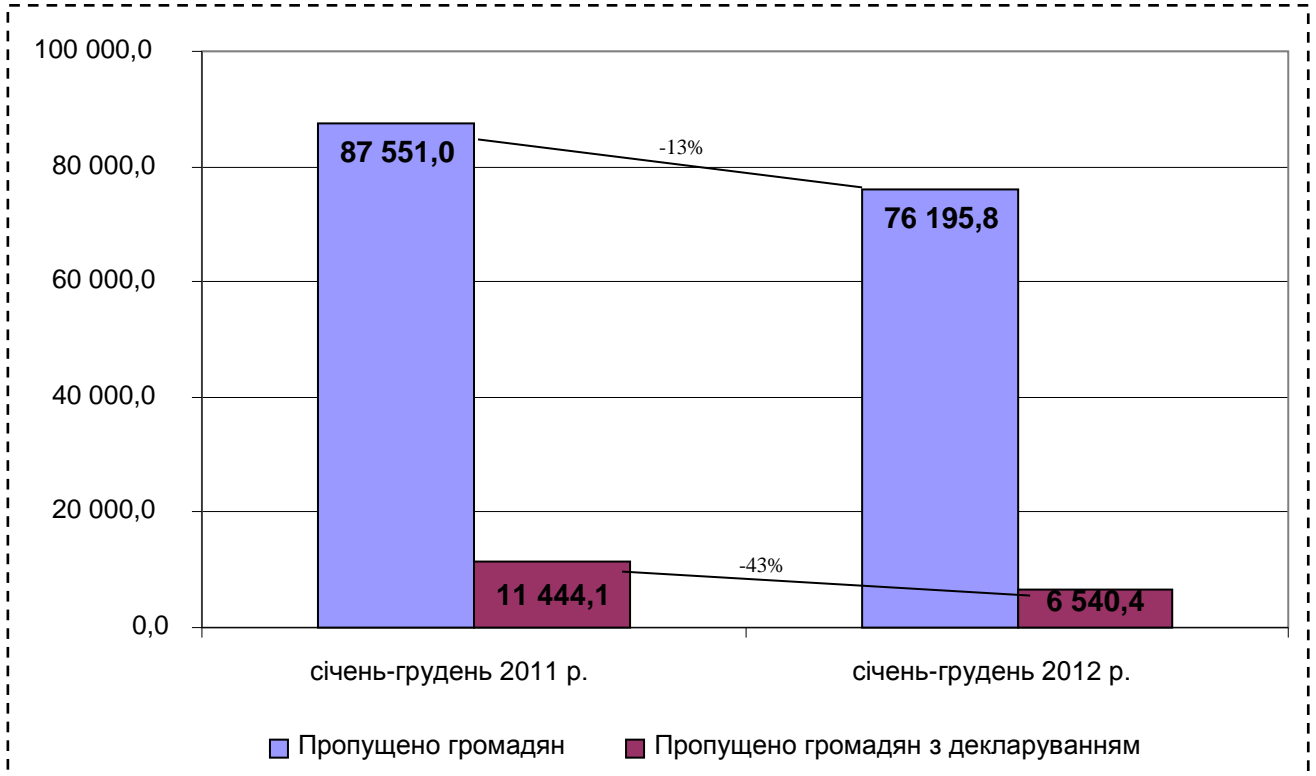

Рис. 2.5. Пропущено громадян через митний кордон України, тис. осіб*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [88, с.17]

Протягом звітнього 2012 року митними органами України оформлено 5 010,3 тис. од. транспортних засобів. У порівнянні з 2011 роком цей показник зменшився на 23% (1 539,5 тис. од.).

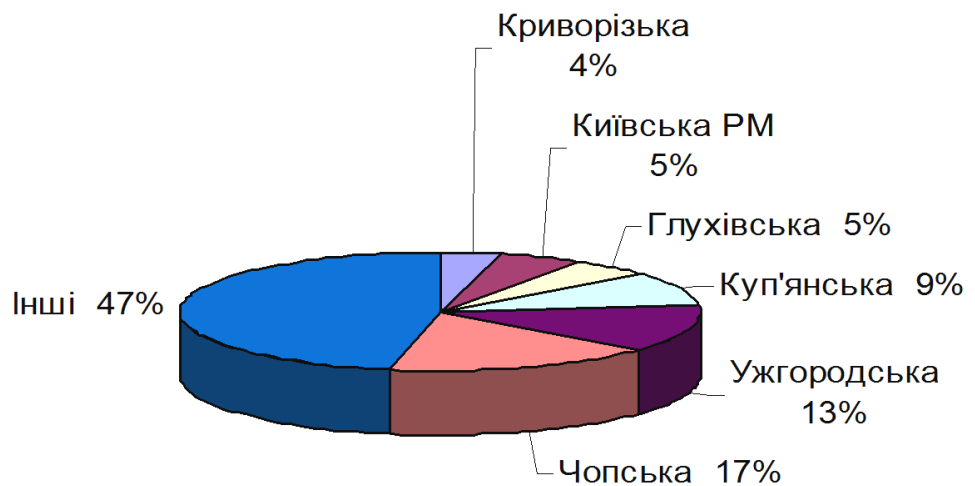

Рис. 2.6. Кількість оформлених транспортних засобів за 2012р.*

*Примітка. Розраховано автором на основі даних Державного комітету статистики України

Більша частка (53%) всіх оформлених транспортних засобів припадає на Чопську (17%), Ужгородську (13%), Куп'янську (9%), Глухівську (5%), Київську регіональну (5%) та Криворізьку (4%) митниці (рис. 2.6).

Загальна кількість транспортних засобів, пропущених через митні органи за січень-грудень 2012 року, складає 20 718,5 тис.од., що на 11% (2 622,8 тис.од.) менше ніж за минулий рік [53, с.6].

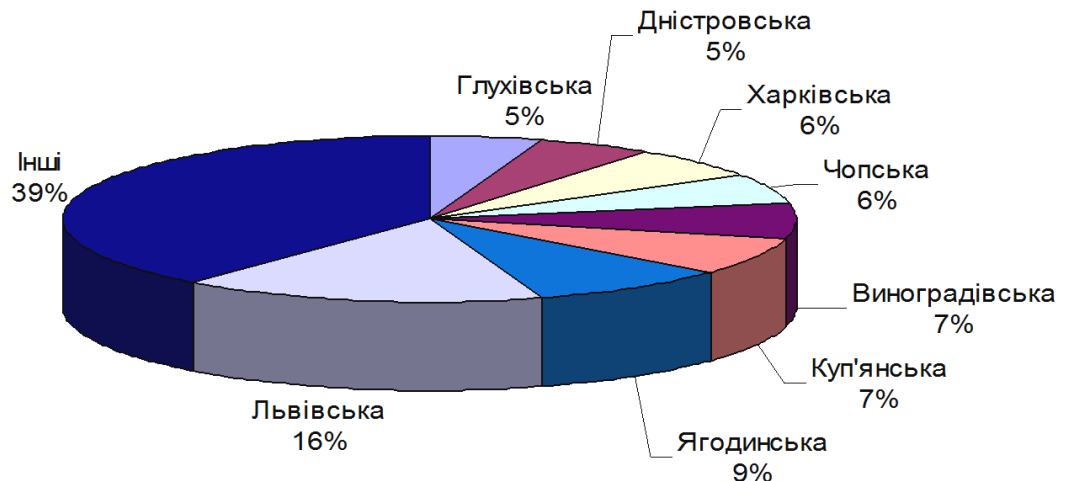

Рис.2.7. Кількість пропущених транспортних засобів через митний кордон*

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [53, с.6]

Найбільша кількість транспортних засобів (61%) пропущено через: Львівську (16%), Ягодинську (9%), Виноградівську (7%), Куп'янську (7%), Харківська (6%), Чопську (6%), Глухівську (5%) та Дністровську (5%) митниці (рис. 2.7).

Загальний зовнішньоторговельний обіг за 12 місяців 2012 року склав 88 613 млн. дол. США, в тому числі: експорт – 39 655 млн. дол. США, імпорт – 48 958 млн. дол. США. У порівнянні з січнем-груднем 2011 року зменшення зовнішньоторговельного обігу складає 40 %, при цьому імпорт скоротився на 40%; експорт – на 41%. Сальдо зовнішньоторговельного балансу негативне і становить (-) 9 303 млн. дол. США [53, с. 7].

Обсяги імпорту у січні-грудні 2012 року зменшились на 32 723 млн. дол. США, а обсяги експорту впали на 27 312 млн. дол. США. За 12 місяців 2012 року найактивнішими торговельними партнерами виступають Російська Федерація, частка якої в загальному обсязі імпорту у 2011 році становить 27% (13 016

млн. дол. США), а експорту – 21% (8 477 млн. дол. США) та Німеччина, частка якої в загальному обсязі імпорту становить майже 8% (3 883 млн. дол. США), а експорту – 3 % (1 246 млн. дол. США) (додаток В).

З інших помітних змін необхідно відзначити:

- збільшення імпорту за 12 місяців 2012 року відносно 2011 року: з Узбекистану – в 2 рази (на 1 135 млн. дол. США), Казахстану – на 20% (на 481 млн. дол. США), Азербайджану – у 5 разів (на 289 млн. дол. США);
- зменшення імпорту з Росії – на 33 % (6 282 млн. дол. США), Білорусії – 40% (1 118 млн. дол. США); Німеччини – 45% (3 241 млн. дол. США), Китаю – 51% (2 866 млн. дол. США), Польщі – 48% (2 083 млн. дол. США), Сполучені Штати Америки – 55% (1 526 млн. дол. США);
- збільшення експорту до Китаю – майже у 2,6 рази (887 млн. дол. США), Індії – на 15% (147 млн. дол. США); Лівану – майже у 2 рази (354 млн. дол. США);
- зменшення експорту до Росії – на 46% (7 227 млн. дол. США), Білорусії – на 40% (847 млн. дол. США), Німеччина – на 32% (589 млн. дол. США); Туреччини – на 54% (1 116 млн. дол. США), Італії – на 64% (1 453 млн. дол. США), Польщі – на 56% (1 028 млн. дол. США); Угорщини – на 47% (636 млн. дол. США), Болгарії – на 64% (710 млн. дол. США) [67, с.4].

Протягом січня-грудня 2012 року найбільшими торговельними партнерами (крім Росії та Німеччини): по імпорту є: Узбекистан – 5%; Туркменістан – 6%; Китай – 6%; Польща – 5%; США – 3% від загального обсягу імпорту; по експорту є: Туреччина – 5%, Китай – 4%; Італія та Польща – по 3% (додаток В).

Оснoву товарної структури імпортних операцій України у січні-грудні 2012 року становлять товари 27 групи УКТЗЕД (паливно-енергетичні матеріали), частка яких складає – 38%, 84-90 груп (машини, устаткування, обладнання, транспортні засоби тощо) – 20% від загального імпорту України; 72-83 груп (метали та вироби з них) – 5%; 2840 груп (продукція хімічної промисловості) – 16%; 1-24 груп (продовольчі товари, сільськогосподарська продукція) – 10%; 50-67 груп – текстильні вироби та взуття – 3%, сумарна питома частка яких становить 92% [67, с.5] (див. рис. 2.8).

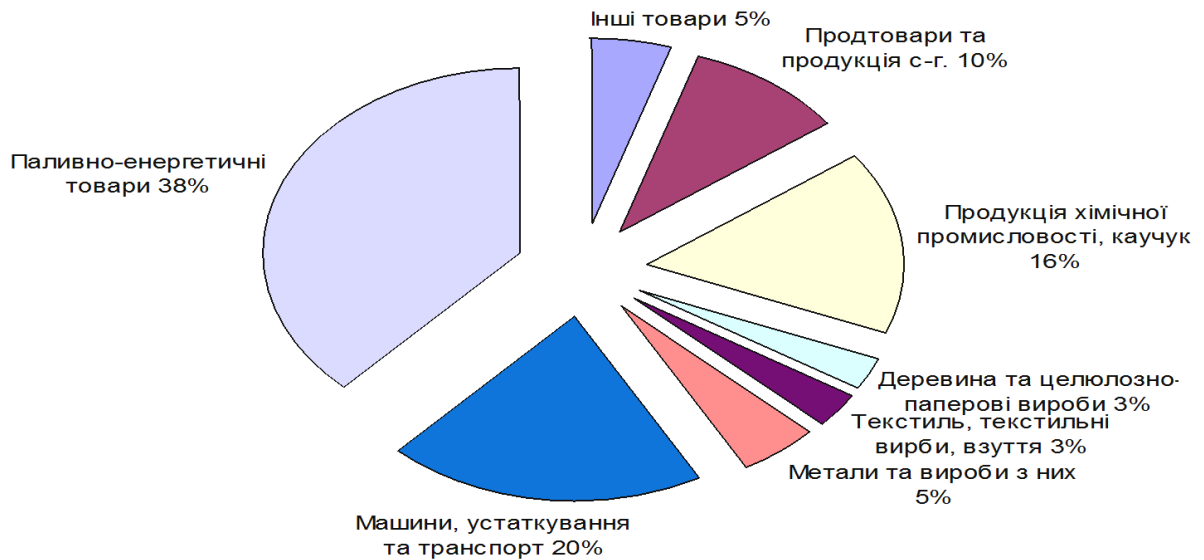

Рис. 2.8. Товарна структура імпорتنих операцій у січні-грудні 2012 року*

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [66; 67]

Основу товарної структури експортних операцій України у січні - грудні 2012 року становлять товари 72-83 груп УКТЗЕД (метали і вироби з них) – 33% від загального експорту України; 84-90 груп УКТЗЕД (машини, устаткування тощо) – 17%; 1-24 груп (продовольча і сільськогосподарська продукція) – 24%; 28-40 груп (продукція хімічної промисловості) – 8%; 27 групи (паливно-енергетичні матеріали) – 5%, сумарна питома частка яких становить 87% загального експорту (рис.2.9), (додаток Д).

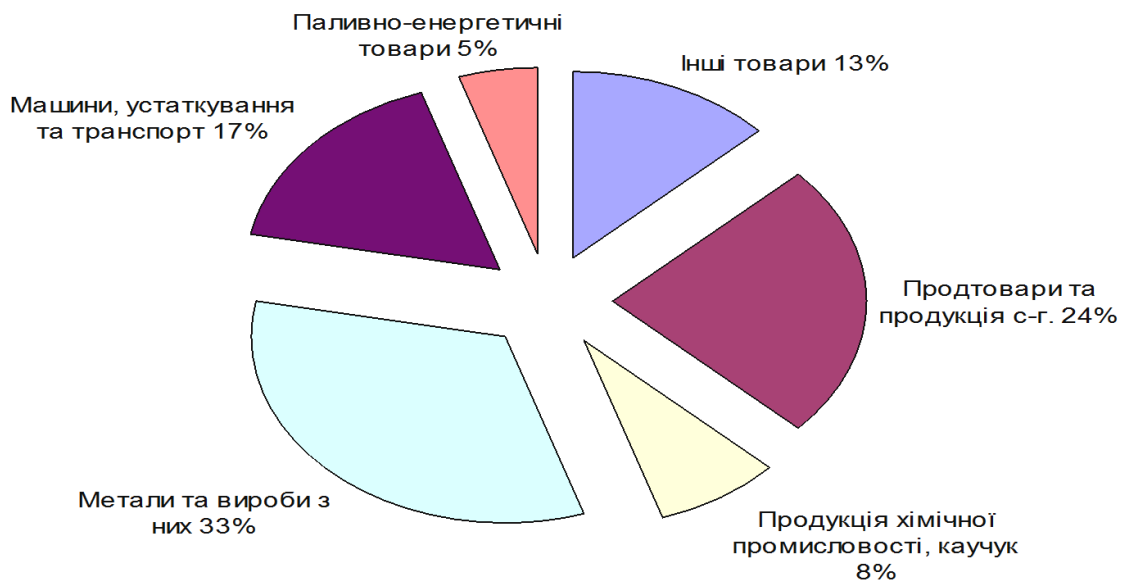

Рис. 2.9. Товарна структура експортних операцій у січні-грудні 2012 року

За 12 місяців 2012 року в Україну ввезено та оформлено в митному відношенні 1 526 од. легкового автотранспорту, що на 70% (3,6 тис. шт.) менше, ніж було оформлено за відповідний період 2011 року.

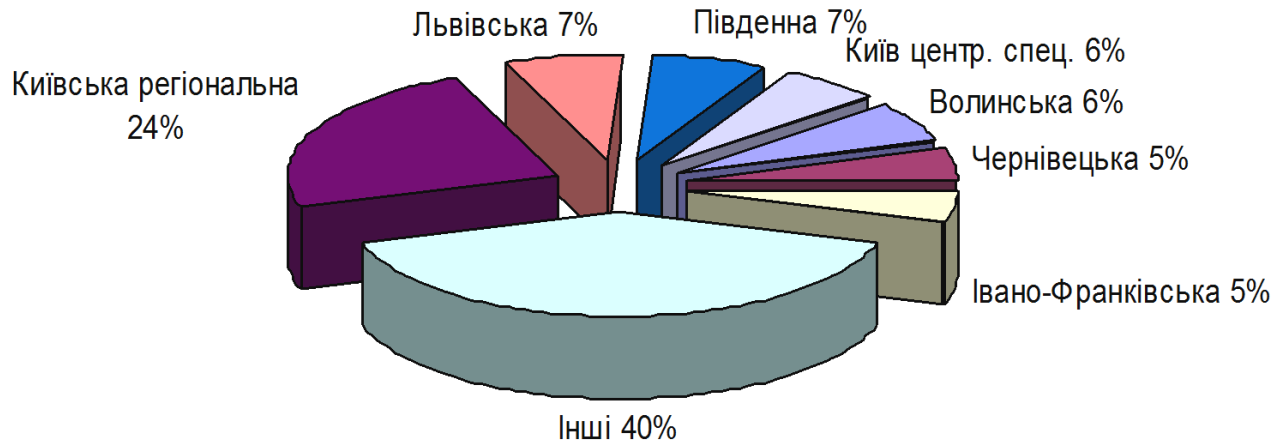

Рис. 2.10. Ввезено громадянами та оформлено легковий автотранспорт для постійного користування за 2012 рік*

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [66; 67]

Кількість легкового автотранспорту, оформленого без використання пільг, становить 378 шт., що на 86% (2,4 тис. шт.) менше ніж за 12 місяців 2011 року.

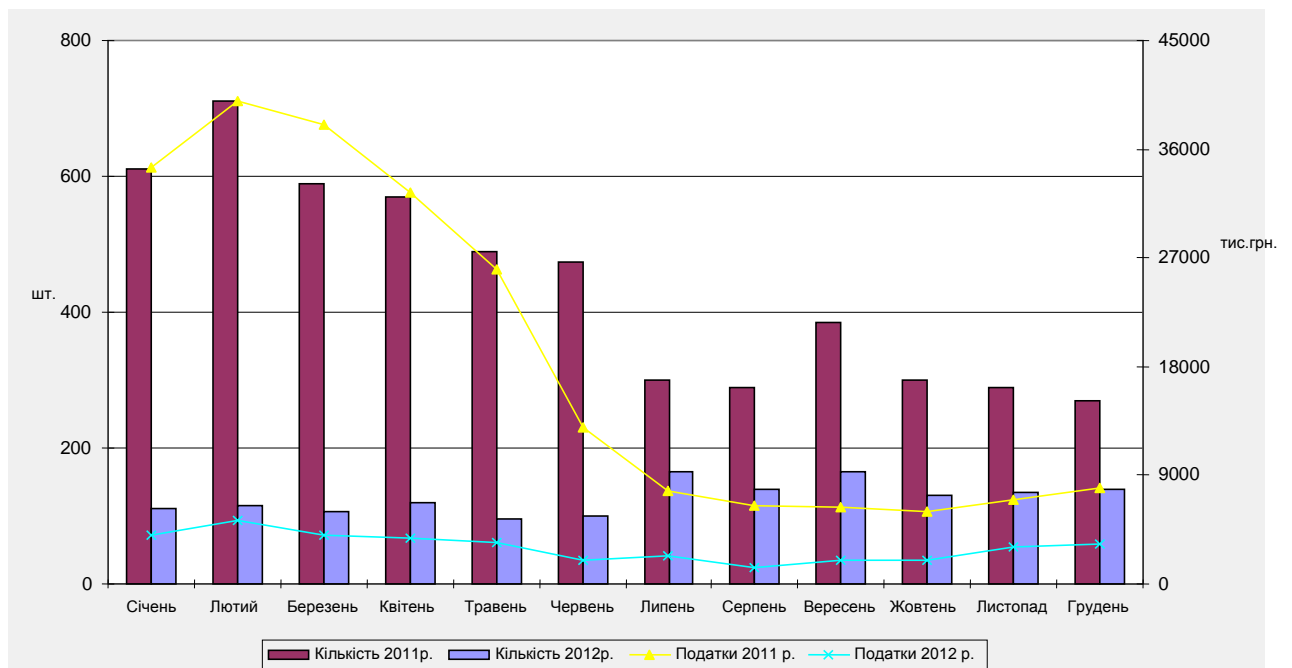

Рис. 2.11. Ввезено громадянами автотранспорт та оформлено для постійного користування за 2012 рік (неторговий обіг)

*Примітка. Розраховано автором на основі даних Державного комітету статистики України

Сума митних платежів, сплачених при їх митному оформленні, зменшилась у порівнянні з минулим роком на 84% (187,8 млн. грн.) і становить 34,7 млн. грн. Середня сума податкового навантаження на одиницю оформленого автотранспорту збільшилась у порівнянні з 2010 роком на 14% (11,5 тис. грн.) і дорівнює 91,9 тис. грн. [76; 77; 78].

Розподіл за країною виробником автотранспорту, ввезеного громадянами за 12 місяців 2012 року, наступний: 93% (1411 шт.) склали автомобілі виробництва країн дальнього зарубіжжя; сума податків, стягнутих за їх митне оформлення дорівнює – 98 % (34 млн. грн.) [106, с. 5].

Отже, аналіз результатів діяльності митної служби України в рамках митної політики держави демонструє, що економічна сутність торгівлі визначає як перерозподіл результатів людської праці від однієї стадії виробництва до іншої, так і передачу товарів від виробників споживачам. А торговельні операції, які здійснюються з різними цілями, обумовлюють їх розмаїття в зовнішньоекономічній діяльності, формуванні митної політики та економічної безпеки держави.

2.2. Аналіз сплати митних платежів в наповнюваності Державного бюджету України

Одним з головних питань діяльності митних органів в рамках митної політики та економічної безпеки держави є наповнення Державного бюджету. Упродовж 2012 р. внаслідок впливу зовнішніх чинників відбулось значне падіння обсягів імпорту товарів, а також зменшення на 6% кількості учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Показники Держбюджету на 2012 р. були розраховані при прогнозованому зменшенні обсягів імпорту на 9,5%, тоді як фактично за минулий рік

імпорт впав на 40,8%. При цьому загальна кількість оформлених ВМД зменшилась на 29%. Особливо відчутним для надходження платежів було зменшення обсягів ввезення легкових автомобілів. Сума надходжень від їх імпорту у 2012 р. у порівнянні з 2011 р. зменшилась більш ніж у 6 разів у доларовому еквіваленті (та у 4 рази в гривнях). Орієнтовні втрати податків від зменшення обсягів імпорту легкових автомобілів склали майже 8,1 млрд. грн. Такий стан справ з імпортом товарів призвів до зменшення надходження митних платежів порівняно із 2011 р. на 13,5%. В цілому за 2012 р. митними органами перераховано до державного бюджету 83,1 млрд. грн. [59, с.44].

За даними Держказначейства до держбюджету в січні 2012 року мобілізовано доходів у сумі 12,2006 млрд. грн., що становить 101% від затвердженого тимчасового щомісячного плану доходів січня 2011 року (12,0834 млрд. грн). Зокрема, показник розпису доходів загального фонду Державного бюджету виконано на 106%: перераховано 48,8 млрд. грн. при плані 48,6 млрд. грн.; показник спеціального фонду Державного бюджету – на 117%: перераховано 5,3 млрд. грн. при плані 3,9 млрд. грн. [58, с.29].

Водночас існують наявні резерви для збільшення доходної частини бюджету за рахунок вжиття митними органами додаткових організаційних заходів, направлених на пошук внутрішніх резервів щодо збільшення ефективності використання наявної бази оподаткування. Одним із значних резервів щодо збільшення доходів бюджету, що мобілізуються митними органами, є посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів. Як приклад, в результаті вдосконалення контролю за визначенням митної вартості товарів базу оподаткування за 2012 р. було збільшено на 11,9 млрд. грн.

Іншими вагомими резервами збільшення надходжень до бюджету митних платежів – це посилення контролю за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів; здійснення митного контролю після пропуску товарів і транспортних засобів. Митні органи повинні посилити контроль за митним оформленням товарів, що ввозяться громадянами, з метою виявлення

наявних ресурсів щодо збільшення надходжень до бюджету.

За результатами роботи митних органів у січні 2012 р. до бюджету перераховано майже на 20% більше, ніж у січні 2011 р. (без урахування надходжень ПДВ з імпортованого газу) [58, с.30].

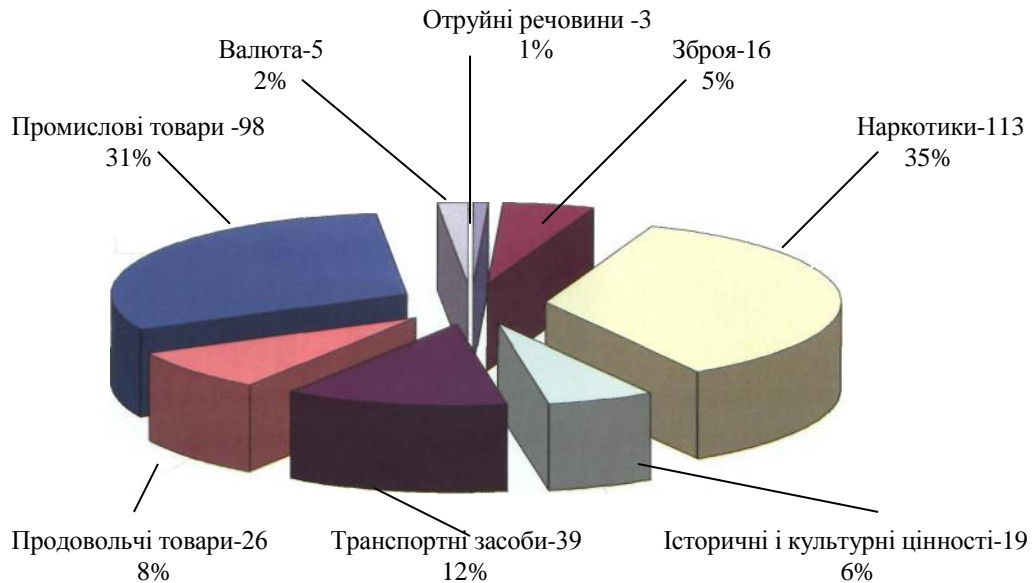

Рис. 2.12. Структура предметів кримінальних справ, порушених митними органами у 2012 р.

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [75; 77]

Робота митних органів з класифікації та визначення країни походження товарів є одним із визначальних елементів для застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання та тримається на постійному контролі у Держмитслужбі. У 2012 р. додаткові надходження до Держбюджету за рахунок посилення контролю за класифікаційною роботою митних органів склали 92,4 млн. грн.

Держмитслужбою ініційовано проведення перевірок правильності класифікації товарів в 26 митницях, за результатами яких виявлено та усунуто низку порушень. За рахунок контролю правильності визначення країни походження товарів у 2012 р. додаткові надходження до Держбюджету склали 18 млн. грн. [58, с.31]

Виконання завдань наповнення держбюджету в значній мірі залежить і від результатів протидії порушенням митного законодавства. Саме тому увага повинна бути зосереджена на загальному стані справ та результатах правоохоронної

діяльності митних органів. У 2012 р. митними органами України порушено 318 кримінальних справ про контрабанду на суму 445,9 млн. грн. (див.рис. 2.12).

Такий результат обумовило кілька факторів: збільшення з року в рік розміру контрабанди товарів (контрабанда кваліфікується переміщення через митний кордон України поза митним контролем, або з приховуванням від нього товарів вартістю 302,5 тис. грн. і більше; збільшення порівняно з попередньою вартістю – на 17,5%); зменшення практично всіх показників активності зовнішньоекономічної діяльності. Таким чином загальна ситуація щодо порушених кримінальних справ про контрабанду є відносно стабільною [87, с.83].

Крім названих фактів контрабанди у 2011 р. митними органами зафіксовано 22005 порушень митних правил. Кількість таких справ у 2012 р. зменшилась на 12%. Ситуація зрозуміла. Вона є наслідком спрощення порядку переміщення валюти, встановленого Нацбанком.

Протягом 2012 р. митними органами виявлено 1060 фактів незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Порушено 113 кримінальних справ. Загальний обсяг вилучених наркотичних засобів склав понад 207 кг [75, с.38].

Серед основних проблем організації боротьби з контрабандою та ПМП є невизначеність як меж повноважень державних органів у боротьбі з контрабандою, так і основного координатора цієї діяльності. Держмитслужба до цього часу не має права на проведення ОРД. Для вирішення проблеми Держмитслужба докладає зусиль, залучаються нові прибічники розширення правоохоронних повноважень митних органів, переконуються противники цього. В результаті прибічників вирішення цієї проблеми побільшало

Незважаючи на те, що минулий рік був періодом становлення контрольно-перевірочної роботи митних органів, проведені структурні зміни дали ефект: внаслідок вжитих контрольно-перевірочних заходів митними органами до держбюджету перераховано понад 1 млрд. гривень. Але вже назріла необхідність переосмислення ставлення до цієї роботи, оновлення підходів до

реалізації таких завдань як у митницях, так і у Держмитслужбі. Зокрема, треба передбачати і відповідальність керівників митниць за повноту дій по стягненню коштів до бюджету, і нормотворчої ініціативи, і посилення кадрової складової в цьому напрямі роботи.

Протягом 2012 р. в митних режимах імпорт, експорт, транзит оформлено майже 1,5 млн. ВМД і при цьому проведено біля 1 млн. митних оглядів, що у відсотковому відношенні становить 68,9%. Показник ефективності застосування митними органами митного огляду при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон України із застосуванням ВМД в митних режимах імпорт, експорт і транзит, в середньому по митних органах становить 6,57%. Разом з тим показник їх ефективності без врахування кількості випадків коригування митної вартості був значно нижчим [53, с.7].

Держмитслужбою запроваджувалися заходи з посилення контролю за здійсненням митного оформлення товарів, що ввозяться громадянами на митну територію України і оформлюються із поданням ВМД типу ІМ-40Г та випускаються у вільний обіг безпосередньо в пунктах пропуску. У напрямку контролю митної вартості та класифікації додатково стягнуто 872,4 млн. грн., що становить 18,8% від загальних перерахувань до бюджету.

У напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил у 2012 році митниця порушила кримінальні справи за ознаками ст. 66 Митного кодексу України (контрабанда) на суму 1 млн. 35 тис. грн. та 344 справи про порушення митних правил на загальну суму 1 млн. 439 тис. грн. Упродовж 2012 року митницею оформлено 17 583 ВМД, що на 33 % більше, ніж у 2011 році. Вантажопотік зріс на 84 % (525 тис. тон вантажів проти 285 тис. тон).

Загальний зовнішньоторговельний обіг у 2012 році склав 2 млрд. 819 млн. 040 тис. грн., в тому числі: імпорт – 1 млрд. 832 млн. 823 тис. грн., експорт – 986 млн. 217 тис. грн. У порівнянні з 2011 роком зростання зовнішньоторговельного обігу складає 96 %, при цьому імпорт зріс на 110 %, а експорт – на 63 %. На сьогодні митниця чи не єдина державна установа, яка реалізуючи митну політику держави, суттєво наповнює державну скарбницю [58, с. 33].

Відзначимо також, що Державній митній службі України вдалося забезпечити постійно зростаючу тенденцію надходження митних платежів до бюджету. Зокрема, за п'ять років, надходження митних платежів до державної скарбниці зросло в 5,3 рази: з 18093,1 млн. грн. в 2008 р. – до 96047,2 млн. грн. в 2012 р. Причому, якщо надходження митних платежів в 2009 р. порівняно з 2008 р. зросло на 71 %, в 2010 р. порівняно з 2009 р. – на 32,8 %; 2012 р. порівняно з 2008 р. – аж на 77,5% (рис. 2.13). Незважаючи на загальною складну економічну ситуацію в державі, різкий спад зовнішньоторговельних операцій, митницям, реалізуючи митну політику, вдалося мобілізувати до бюджету більше половини надходжень від показника минулого року, що в цілому позитивно характеризує роботу митних органів у даному напрямку [58, с. 34].

Рис. 2.13. Надходження митних платежів до Державного бюджету України в 2008 – 2012 роках, млн. грн.*

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [58; 59]

Слід зазначити, що основною передумовою зростання обсягів митних платежів є ефективна реалізація митної політики та прискорення темпів економічного розвитку України. По-перше, позитивний вплив на обсяг податкових надходжень від ЗЕД здійснювала відносна стабільність обмінного курсу гривні до іноземної валюти. По-друге, збільшення споживчого попиту на імпортовані товари поштовало зовнішньоторговельні операції і позитивно відобразилося на розмірі бюджетних надходжень від митних платежів. Збільшення обсягів митних платежів відбувається ще й за рахунок

ефективності організаційних засад ДМСУ у напрямку посилення митного контролю, а саме, за правильністю визначення митної вартості пріоритетних груп товарів, країни походження та класифікації окремих видів товарів, а також попередження незаконного ввезення товарів на територію України. Щоб аргументувати роль митних платежів у формуванні Державного бюджету розглянемо рис. 2.14.

Рис. 2.14. Податкові надходження та митні платежі в структурі Державного бюджету України

Перше, що привертає увагу при аналізі даних рис. 2.14, то це надто низька частка податкових надходжень в структурі доходів вітчизняного бюджету. Відомо, що в економічно розвинутих країнах цей показник становить не менше 90 %. В Україні ж частка податкових надходжень у структурі державного бюджету за аналізований період не перевищила 72,5%, що свідчить про незбалансованість державних фінансів. Виправлення цього недоліку повинно стати одним з основним пріоритетів державної фінансової політики.

Другий беззаперечний факт, це висока питома вага митних платежів в структурі податкових надходжень державного бюджету. Як показали результати аналізу, в період 2008-2012 рр. частка митних платежів у податкових надходженнях становила від 40% до 57%. Це ще раз засвідчує важливу фіскальну роль митної системи у формуванні доходів Державного бюджету України. Адже, в світі склалася тенденція – одну третю податкових

доходів бюджету дає митниця, а решта дві третіх – податкова служба; в Україні, згідно з результатами аналізу, митні органи перераховують до бюджету більше, ніж податкові [59, с.46].

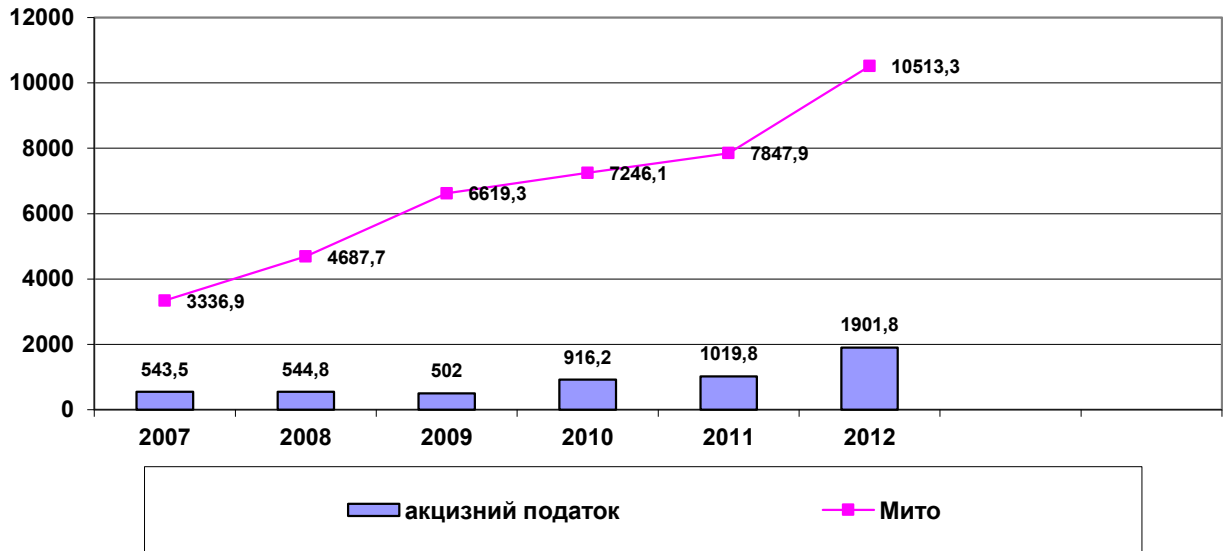

Рис. 2.15. Надходження мита та акцизного податку до Державного бюджету України в 2007 – 2012 роках, млн. грн.

На рис. 2.15 показано динаміку надходження мита та акцизного податку до державного бюджету. Як свідчать дані, незважаючи на лібералізацію вітчизняної митної політики розміри надходження мита до державного бюджету стабільно зростали в середньому на 1500 млн. грн. щороку. Такому росту надходжень до державної казни від даного податку сприяла, в першу чергу, виважена політика Міністерства економічно розвитку і торгівлі України та Державної митної служби України у сфері митного регулювання зовнішньоторговельних операцій, завдяки якій вдалося збільшити обсяги експортно-імпортних операцій як у вартісному, так і в натуральному виразі.

Зазначимо, щоб краще оцінити складність виконання бюджетних завдань щодо надходження мита в умовах поступового зниження ставок мита, проаналізуємо дані табл. 2.1.

Отже, протягом останніх років відбувалося стрімке зменшення середньозваженої ставки мита на імпорті товари, що прямували в Україну, тому єдиним правильним кроком в таких умовах було розширення бази

оподаткування. Якщо ж порівняти середньозважену ставку мита в Україні з іншими країнами і в середньому у світі, то очевидним є факт надто низького мита в нашій державі.

Таблиця 2.1

**Середньозважена ставка мита на імпорт у розрізі окремих країн
і в світі загалом, %***

Країни	Роки							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	-	-	7,6	7,0	6,9	6,9	4,8	3,9
Росія	11,1	10,7	10,3	10,3	10,2	10,1	9,2	8,3
Польща	5,2	4,3	6,7	4,3	3,0	1,7	1,7	1,6
Латвія	1,2	1,1	3,2	2,5	2,1	1,7	1,7	1,6
Нові члени ЄС	6,4	5,9	5,2	4,5	4,5	3,7	2,0	2,1
Середня по країнах СНД	8,5	6,7	7,9	7,4	7,4	7,4	6,7	5,9
Середня у світі	12,9	11,9	11,6	10,5	9,6	9,3	8,7	8,8

*Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [58; 59]

Слід також зазначити, що до інших чинників, які позитивно вплинули на збільшення фінансових надходжень до бюджету від мита, можна віднести:

- підвищення розмірів ставок експортного мита;
- посилення контролю за ввезенням товарів на митну територію країни;
- покращення адміністрування мита і легалізація імпорту;
- підвищення рівня як дисципліни митних органів, так і кваліфікації працівників.

Щодо акцизного податку, то в Україні останніми роками спостерігається зростання податкових надходжень від даного податку (див. рис. 2.15). Хоча протягом 2008-2009 рр. надходження від акцизного податку не змінювались, навіть дещо скоротились, то, починаючи з 2010 р., спостерігається значне зростання надходжень до бюджету від специфічних акцизів. У 2010 р. дохід від акцизного податку, що справляється з товарів, які переміщуються через митний кордон України, зріс на 414,2 млн. грн. (82,5%) і становить 916,2 млн. грн. В 2011 році доходи бюджету від акцизного податку, що справляється митними органами України, зросли на 103,6 млн. грн. (11,3%), а в 2012 р. – на 882 млн. грн. (86,5%) [76; 77; 78]. Таке зростання надходжень акцизного податку є результатом змін в митному законодавстві, зокрема, в питаннях розширення

бази оподаткування та збільшення ставок збору на окремі підакцизні товари, а також ефективної реалізації митної політики держави та покращення митного контролю за визначенням бази оподаткування, за класифікацією та визначенням країни походження товарів.

Дослідження показали, що оцінка структури митних платежів, які справляються вітчизняними митними органами в розрізі років, дозволяє виявити найбільш фіскально-ефективні податки та збори серед митних платежів в результаті ефективної реалізації митної політики держави (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура митних платежів у 2008-2012рр.*

Назва показника	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Всього митних платежів, млн. грн.	18093,1	31001,1	41173,9	54119,5	96047,2
у відсотках	100	100	100	100	100
З них:					
ПДВ, %	66,3	74,2	77,4	77,0	84,3
Ввізного мита, %	22	19,3	16,9	17,7	12,4
Вивізного мита, %	3,8	1,6	0,6	0,5	0,2
Митних зборів, %	4,3	2,8	2,4	1,9	0,5
Акцизного податку, %	3	1,6	2,2	2,5	2,3

*Примітка. Розраховано на основі [75 - 78]

Аналіз даних табл. 2.2 дозволяє зробити висновок про провідне місце ПДВ у структурі митних платежів. Однак такий висновок досить дискусійний. Порівняємо темпи приросту надходжень по ПДВ та митних платежів загалом, це дозволить оцінити існуючий тренд в надходженні даного податку. Так, у 2009 р. надходження ПДВ зросло на 11008,2 млн. грн. або 91% порівняно з 2008 р. Якщо порівняти цей показник з 71% приросту митних платежів, то чітко видно, що надходження від ПДВ зросли у більшій мірі (на 20%), ніж митні платежі. Можна припустити, що таке порушення пропорційності обумовлене скасуванням Держмитслужбою України окремих нормативних актів, спрямованих на активізацію зовнішньоекономічної діяльності та реалізацію державної програми „Контрабанді – Стоп” [28, с.81].

Така ж ситуація, але зі значно меншою різницею в 5,9%, спостерігалася і в

2010 р., коли Державний бюджет України отримав на 8899,1 млн. грн. (38,7%) більше доходів від ПДВ, ніж у попередньому році, а перерахунок митних платежів збільшився на 32,8%, Такі результати були досягнуті завдяки посиленню контролю за визначенням митної вартості товару і збільшенням товарообороту [76, с. 42]. В 2011 р. спостерігався пропорційний приріст надходжень митних платежів до бюджету та ПДВ в їх структурі: 31,4% приросту митних платежів проти 30,7% приросту ПДВ. А ось в 2012 р. відновилися диспропорції, що спостерігалися в 2009-2011 рр. Так, приріст митних платежів становив 77,5%, а приріст ПДВ – 94,2%, різниця в темпах приросту цих показників склала 16,7% [77; 75].

Поряд з тим, виявлені диспропорції щодо ПДВ в структурі митних платежів, дозволяють зробити такі висновки: поступове зниження ставок мита протягом аналізованого періоду та відносно низькі ставки акцизного податку забезпечили ПДВ провідне місце серед митних платежів; однак, якщо взяти до уваги кількість та розміри існуючих пільг по ПДВ, абсолютна ефективність адміністрування даного податку буде значно нижчою, чого не спостерігається в питаннях адміністрування мита.

Як бачимо, щодо самого мита, то за даними табл. 2.2 можна зробити висновок, що частка цього ефективного в адмініструванні податку протягом останніх трьох років зменшується. Такій динаміці сприяла лібералізація митно-тарифної політики України у зв'язку з набуттям членства в СОТ.

Зокрема, якщо оцінювати структуру надходжень ввізного і вивізного мита, то, починаючи з 2009р., питома вага як експортного, так і імпортного мита зменшувалася, хоча в натуральному вимірі розміри надходжень від ввізного мита поступово зростали (див. табл. 2.2).

Ще одним важливим резервом збільшення фіскальної ефективності митної системи України можна вважати підвищення рівня збираності митних платежів. Аналізуючи стан справ з даного питання, знаходимо дві взаємопротилежні тенденції. З одного боку, за інформацією Рахункової палати України, невиконання надходжень ввізного мита в загальний фонд Державного

бюджету України в 2009-2011 рр. склало 1,5 млрд. грн.

Слід також зазначити, що податковий борг по митних платежах станом на 1 січня 2012 р., становив 2,4 млрд. грн. Незабезпечення стягнень за рішенням судів імпорного мита з товарів у 2012 р. сягнуло суми в 7,5 млрд. грн. Рівень стягнень донарахованих за результатами перевірок митними органами суб'єктів ЗЕД сум імпорного мита становив лише 2,6%. Якщо наближено підсумувати дані цифри і порівняти їх з 96 млрд. грн., які перерахували митні органи в державний бюджет у 2011 р., то виходить, що резерв підвищення фіскальної ефективності митної системи становить майже 12% [58, с.35].

З іншого боку, користуючись офіційними статистичними даними Державної митної служби України та аналізуючи ефективність адміністрування митних платежів за допомогою коефіцієнта (показника) збираності податків, отримуємо зовсім інші результати і тенденції (табл.2.3).

Як відомо, цей показник визначається відношенням фактичних митних надходжень до планових за відповідний рік. Тобто, чим ближче значення коефіцієнта збираності митних платежів до одиниці (100%), тим ефективнішою є робота митних органів щодо планування надходжень митних платежів та виконання планових завдань.

Таблиця 2.3

Динаміка коефіцієнта збираності митних платежів в Україні 2010-2012рр. р

Митні платежі	РОКИ							
	2010			2011			2012	
	Показники розпису доходів бюджету	Фактично виконано	Коефіцієнт збираності	Показники розпису доходів бюджету	Фактично виконано	Коефіцієнт збираності	Фактично виконано	Коефіцієнт збираності
ПДВ	28346,1	31900,5	1,12	42246,0	41699,5	0,98	80978,7	1,22
Акциз	693,0	916,2	1,32	1044,8	1332,1	1,27	2209,7	1,12
Ввізне мито	6308,2	6975,1	1,10	8865,2	9590,1	1,08	11932,0	1,08
Вивізне мито	1112,5	269,9	0,24	299,0	290,7	0,97	192,6	1,08
Митні збори	641,8	1004,5	1,56	617,0	1069,2	1,73	560,1	-
Інші	0,0	26,1		0,0	34,8			0,77
Всього	37191,2	41173,9	1,1	53156,7	54119,5	1,01	96047,2	1,19

Примітка. Розроблено автором на основі узагальнення [85; 88]

Як бачимо, дані табл. 2.3 дозволяють проаналізувати рівень збираності всіх митних платежів як загалом, так і кожного з них зокрема. Щодо ПДВ, то слід зазначити, що адміністрування цього платежу має нестабільну тенденцію, оскільки за 2010 р. стан виконання був на рівні 112,5%, а в 2011 р. – 98,7%, проте в 2012 р. показник був перевиконаний на 22,7% [53, с.7].

Поряд з тим, показник збирання акцизного податку має стійку тенденцію до перевиконання планових показників. Однак рівень перевиконання плану щороку зменшується, знизився з 32,2% до 12,6%. Збираність ввізного і вивізного мита мають різнонаправлені тенденції. Плановий показник імпортного мита щороку перевиконується, а експортного – недовиконується. Однак загалом плановий показник має позитивну тенденцію до зростання.

Відзначимо також, що рівень збираності митних зборів чи не єдиний показник, який має стійку позитивну тенденцію до щорічного перевиконання планового показника щонайменше на 50%. Показник єдиного збору також щороку перевиконується мінімум на 10-12% від планового показника визначеного Держмитслужбою України [88, с.17].

Однак при всіх позитивних моментах, митні процедури в Україні є надзвичайно складним, дорогим та тривалим процесом. Наша держава, будучи географічно сприятливою транзитною територією, втрачає свої вигоди через складні організаційно-правові процедури з митного оформлення товарів. Виправлення цього недоліку повинно стати важливим резервом збільшення фінансових надходжень до державної казни через зростання обсягів експортно-імпортних операцій.

Проаналізувавши основні показники формування дохідної частини Державного бюджету України, слід зазначити вагому роль вітчизняних митних органів та всієї митної системи України у забезпеченні доходів державної казни. Впродовж останніх років найбільш фіскально ефективними серед митних платежів залишаються мито та акцизний податок. Фіскальна ефективність ПДВ, не зважаючи на значні розміри бюджетних надходжень від даного податку, викликає сумнів через існування у вітчизняному законодавстві

великої кількості пільг.

Зазначимо, що серед основних чинників, що мали вплив на збільшення надходження платежів до бюджету стало: збільшення на 56,0% статистичного імпорту, що пояснюється проведенням технічного переоснащення виробництва найпотужнішими підприємствами; зменшення вексельної форми розрахунку за податок на додану вартість; збільшення у 2 рази митної вартості товарів з „нульовою” ставкою ввізного мита.

Отже, найбільші надходження митних платежів до бюджету в 2012 року забезпечило митне оформлення тютюнової сировини, технічного обладнання, сільськогосподарської техніки, мінеральних добрив, солі, цигарок, паперу та картону, шишок хмелю, текстильного обладнання. Найбільш поширеними товарами у зовнішній торгівлі є продукція чорної та кольорової металургії, автомобілебудування та машинобудування, харчової та хімічної промисловості, промислова сировина, будівельні матеріали. Забезпечення надходження до Державного бюджету – одна з основних функцій митних органів України, ефективного проведення та реалізації митної політики держави.

З метою налагодження партнерських відносин з добросовісними платниками податків в 2012 році продовжувалася робота по розширенню, так званого, „білого списку”, шляхом інформування суб'єктів ЗЕД з даного питання. Суть пільги: за умови акредитації, підприємства-резиденти добровільно надають спеціально уповноваженим посадовцям митниці право перевірки фінансових і банківських документів, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічних операцій, а митниця, у свою чергу, забезпечує таким підприємствам режим сприяння при здійсненні митного контролю і митного оформлення, згідно спеціального Переліку нормативно-правових актів ДМСУ. Підвищення ефективності роботи митниці не можливе без дотримання кожним з її співробітників вимог законодавства України, формування та реалізації митної політики, технологій митного контролю, службової дисципліни, антикорупційного законодавства.

Відомо, що розбудова незалежної України неможлива без надійного захисту її економічної безпеки. Саме митники разом з іншими суміжними службами покликані надійно захищати ці інтереси держави. На сьогодні митниця чи не єдина державна структура, що здатна не прохати і брати кошти з бюджету, а навпаки – суттєво наповнювати його. Про ефективність діяльності митних органів свідчить той факт, що понад 40% надходжень складають саме надходження від митниць.

Отже, основними резервами підвищення фіскального потенціалу митної системи України повинно стати: спрощення організаційно-правових процедур з митного оформлення та митного контролю товарів, предметів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; підвищення рівня збираності митних платежів, ліквідація економічно необґрунтованих пільг, боротьба з корупційними проявами на митному кордоні України та ефективне проведення митної політики держави.

2.3. Оцінка економічної ефективності проведення митної політики України

Оцінку ефективності проведення митних операцій при реалізації митної політики держави здійснюємо за допомогою багатьох показників, серед яких є показники економічної ефективності експорту й імпорту товарів із застосуванням декількох підходів щодо оцінки прибутковості зовнішньоекономічних договорів. Оцінка ефективності проведення митної політики визначається за: показниками економічної ефективності експорту та імпорту; співвідношенням цін як експортованих, так і імпортованих товарів на внутрішніх і зовнішніх ринках; системою показників конкретного зовнішньоекономічного договору.

На ефективності митної політики позначається як стан її внутрішніх

складових, так і зовнішнє середовище. До зовнішніх та внутрішніх чинників, на нашу думку, здатних справити потужний вплив на зміну ефективності митної системи та митної політики держави, перш за все слід виокремити (рис.2.16):

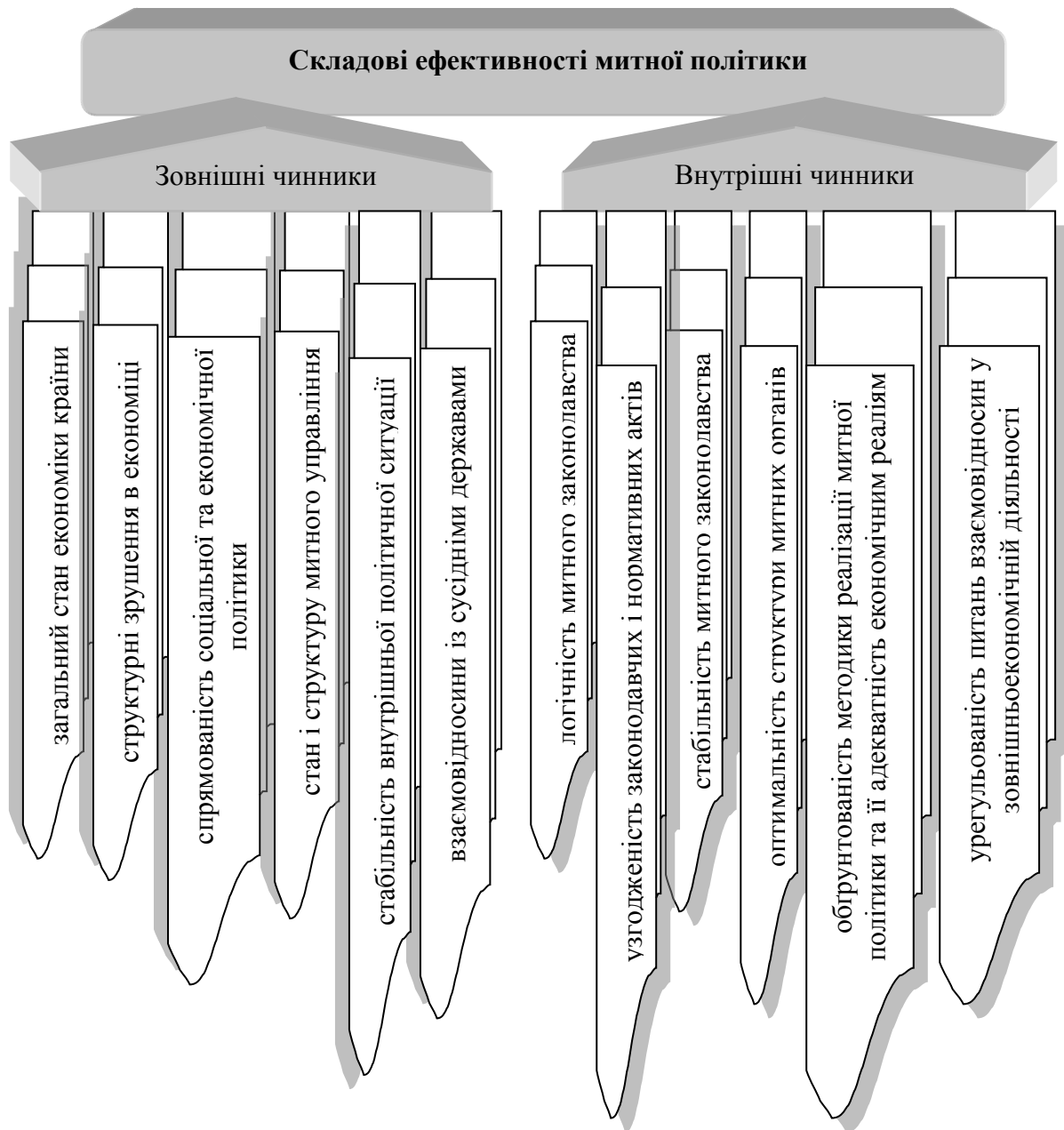

Рис. 2.16. Основні чинники, від яких залежить ефективність митної політики держави*

*Примітка. Узагальнено автором на основі [60; 62]

Як бачимо, критерії ефективності становлять собою ознаки, сторони, прояви управління, аналізуючи які можна визначати рівень і якість проведення митної політики, її відповідність потребам та інтересам суспільства.

Саме тому економічна ефективність митної політики держави розкриває

результати функціонування митної системи, тобто сукупності суб'єкта і об'єктів митних органів і має комплексний характер. Беручи до уваги зазначене, розрізняють три основних поняття ефективності проведення митної політики:

- загальну суспільну ефективність митної політики держави;
- ефективність організації і функціонування митної системи;
- ефективність діяльності митних органів.

Дослідження показали, що для оцінки економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності, реалізації митної політики, варто застосувати методику Т. Миролубової [60, с.54], за якою розраховуються показники економічної ефективності експорту та імпорту товарів: E_1 (загальний), E_2 , E_3 , E_4 . Використовуючи ці показники, можна визначити, наскільки вигідна / невигідна та чи інша економічна операція.

Показник економічної ефективності експорту, в загальному плані розраховується таким чином:

$$E_{1(ар.)} = O_e - Z_e, \quad (2.1)$$

де, O_e – гривневі надходження від експорту, що розраховуються шляхом обчислення валютного виторгу за курсом НБУ на день надходження можливого виторгу;

Z_e – повні витрати підприємства на експорт товару в гривнях.

Показники E_2 , E_3 , E_4 (тобто показники ефективності) розраховуються за наступними формулами:

$$E_2 = O_e / Z_e; \quad (2.2)$$

$$E_3 = P_e / B_e; \quad (2.3)$$

$$E_4 = (O_e - Z_e / O_e) \cdot 100\% \cdot O_e / K_e, \quad (2.4)$$

де P_e – обсяг експорту за внутрішніми середньорічними цінами у гривнях;

B_e – виробнича собівартість експортованих товарів у гривнях;

K_e – середньорічна вартість основних виробничих оборотних фондів, які використовуються для виробництва експортної продукції в гривнях.

Показники $E_{1(зар.)}$, E_2 , E_3 , E_4 можна розраховувати перед укладанням кожної

експортної угоди з метою вибору оптимальних показників $E_{1(ar.)}$, E_2 , E_3 , E_4 за умови, що $E_1 > E_2$ [60, с.56].

Згідно відповідних законодавчих актів, що визначають ставки вивізного мита, встановлюють ставки експортного мита щодо окремих видів товарів. Окрему увагу слід звернути на те, що єдиним видом митних платежів є митні збори. Методику оцінки ефективності експортної угоди розглянемо на прикладі табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Проведення експортної угоди*

Договір на експорт гречаної крупи	Вартість 1 т крупи (дол. США)	Вартість товару (дол. США)	Додаткові дані	
			1 дол. США	Ціна 1 т крупи (дол. США)
50,25 т	762,5	33319,06	5,1 грн.	від 410 до 490

*Примітка. Узагальнено автором на основі [60; 62]

Проведемо розрахунок ефективності даного договору:

1. Визначимо контрактну вартість експортованої партії, взявши за ціну однієї тони середню довідкову ціну в 450 дол. США:

$$50,25 \text{ т} \cdot 450 = 22612,5 \text{ дол. США.}$$

2. Додатково розрахуємо вартість партії, виходячи з роздрібної ціни на внутрішньому ринку, яка складає 1,15 гривні за 1 кг (за 1 тонну 1150 гривень або 225,4 дол. США).

$$50,25 \cdot 225,4 = 11326,35 \text{ дол. США.}$$

3. Розрахуємо ефективність даного договору:

а) виходячи з довідкової ціни:

$$33319,06 - 22612,5 = 10706,56 \text{ дол. США;}$$

б) виходячи з роздрібних цін на внутрішньому ринку:

$$33319,06 - 11326,35 = 21992,71 \text{ дол. США.}$$

Так, якщо суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності України придбає для виконання контракту гречаної крупи за роздрібними цінами внутрішнього ринку, він отримає прибуток у розмірі 21992,71 дол. США [60, с.56].

Слід зазначити, що придбання оптової партії товару за довідковими

цінами дозволяє отримати прибуток в розмірі 10706,56 дол. США, що дає прибуток майже в два рази більший, ніж при закупівлі товарів за роздрібними цінами. Тому, можемо сказати, що договір ефективний.

Варто звернути увагу на те, що придбання товару за довідковими цінами також дає значний прибуток в порівнянні з витратами на придбання експортної партії. Розглянувши даний розрахунок ефективності економічного контракту, можна зробити висновок, що на етапі митної оцінки ефективності умов експортної угоди і довідкових цін „Держзовнішінформа” і взявши за основу внутрішні ціни, можна визначати прибутковість будь-якого укладеного економічного контракту (договору) і попередньо оцінити вартість договору, тим самим, в разі його збитковості, відмовитися від його укладення, посилаючись на методику даних розрахунків.

Зазначимо, що одним з головних завдань регулювання економічної системи є підтримання динамічної рівноваги між спрощенням організації діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та державним контролем за нею для досягнення визначених державою показників економічних перетворень у суспільстві. Митна справа є економічним інструментом держави для реалізації митної політики та економічної безпеки держави.

Дослідження показали, що для розрахунку економічної ефективності імпорту товарів варто визначити повну ціну споживання (Π_5) імпортованих товарів виробничого призначення (T_n) за формулою [95, с.70]:

$$\Pi_5 = \Pi_n + P_e, \quad (2.5)$$

де Π_n – контрактна вартість імпортованих товарів виробничого призначення у гривнях;

P_e – експлуатаційні витрати.

У разі використання товарів виробничого призначення вони розглядаються в таким чином:

$$P_e = V_m + V_n + V_p + V_z + 3П, \quad (2.6)$$

де V_m – вартість сировини і матеріалів на одиницю продукції встановлена на імпортовані товари виробничого призначення (T_n);

V_n – вартість енергоносіїв на одиницю виготовленої на T_n продукції в гривнях;
 V_p – вартість технічного обслуговування товарів виробничого призначення в гривнях;

V_3 – вартість запчастин для товарів виробничого призначення в гривнях;

ЗП – зарплата працівникам, які обслуговують товари виробничого призначення (T_n) у гривнях.

На прикладі C_5 та C_n розраховуються показники ефективності імпорту за наступними формулами:

$$E_7 = C_5 / C_n, \quad (2.7)$$

$$E_8 = O / V_{\text{імп.}}, \quad (2.8)$$

де O – обсяг продукції, виготовленої на імпортному T_n , за ринковими цінами у гривнях;

$V_{\text{імп.}}$ – витрати на імпорт даного імпортного T_n , включаючи контрактну вартість (C_n) з урахуванням митних платежів, які сплачуються при митному оформленні.

Як бачимо, дані формули можна застосовувати під час аналізу результатів зовнішньоекономічної діяльності підприємства за попередній період та плануванні зовнішньоекономічної діяльності на майбутній період [60, с.72].

Як уже зазначалось, на основі показників E_3 та E_4 , розрахованих за формулою (2.2), (2.4), можна зробити наступні висновки щодо економічної ефективності експорту: якщо $E_2 > 1$, а $E_2 > E_3$ – експорт даних товарів для підприємства економічно вигідний, і варто шукати шляхи щодо збільшення експорту товарів. Показник E_4 свідчить про рівень ефективності товарів, при цьому перша частина формули (2.4) вказує, який відсоток від результатів експортного договору складає прибуток, а інша частина формули означає, скільки разів за визначений період обертається авансований до експорту капітал. Таким чином, чим більшими є обидві частини формули (2.4), а отже, і величина E_4 , тим вигідніший експорт відповідних товарів. Варто зазначити, якщо підприємство не є виробником експортованої продукції, а проводить її на

внутрішньому ринку, то коефіцієнт K_e можна розрахувати, включаючи всі витрати підприємства за визначений період: орендна плата за приміщення, заробітна плата працівників, вартість (амортизаційні відрахування) комп'ютерної техніки та всі інші витрати підприємства [80, с. 13].

Необхідно звернути увагу також на те, що показники економічної ефективності імпорту можуть розраховуватися для двох основних груп товарів:

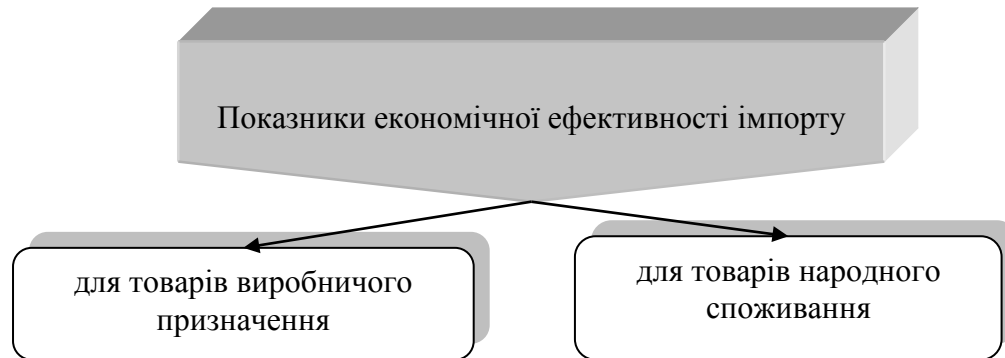

Рис. 2.17. Основні групи товарів, для яких розраховуються показники ефективності*

*Примітка. Сформовано автором на основі [62]

Зокрема, на основі показників, розрахованих за формулами (2.7) і (2.8), можна зробити наступні висновки: чим більше показник E_v наближується до 1, тим ефективніший буде імпорт товару виробничого призначення. На прикладі цього показника можна визначити перевагу товарів з урахуванням не лише його вартості, але й експлуатаційних витрат у майбутньому. Показник E_7 може бути більшим за 1, тоді він визначає кількість зробленої за відповідним імпортом товаром виробничого призначення на гривню витрат на його придбання.

На етапі формування митної політики та оцінки її економічної ефективності суспільне уявлення про митне регулювання та митну справу у взаємозв'язку з економічними інтересами і цілями держави впливають на визначення орієнтирів (рамкових стандартів) митного регулювання. У межах визначення митної політики формується система митного регулювання, яка, окрім механізмів митно-тарифного та нетарифного регулювання, включає

митну систему. Вплив держави в особі митних органів та інших суб'єктів митних відносин, причетних до переміщення товарів та транспортних засобів, з метою підпорядкування її дій своїм економічним інтересам, запускає механізм митного регулювання, який реалізується через митну справу та з діяльності митних органів починається реалізація митної політики.

Слід також зазначити, що оцінка ефективності імпортних операцій має проводитись на етапі підготовки і укладення угоди на імпорт товару відповідної групи, враховуючи такі види платежів при митному оформленні: митні збори; мито; акцизний податок; ПДВ. Причому митний збір стягується у відсотках до митної вартості партії товару: при цьому, якщо митна вартість знаходиться в межах 100 – 1000 \$, стягується 5 % від цієї вартості; при митній вартості понад 1000 \$ - 0,2 % від вартості, але не більше еквівалента 1000 \$. Мито нараховується згідно постанови Кабінету Міністрів України [62, с.45].

Як бачимо, розглянувши порядок розрахунку митних платежів при імпорті товарів в Україну, можна оцінити ефективність зовнішньоекономічного договору:

$$B + Z + M + C_{\text{ап}} + C_{\text{пдв}} < > B_{\text{в}}, \quad (2.9)$$

де, B – митна вартість товару;

Z – сума збору;

M – мито;

$C_{\text{ап}}$ – сума акцизного податку;

$C_{\text{пдв}}$ – сума ПДВ;

$B_{\text{в}}$ – вартість партії товару на внутрішньому ринку України.

Зокрема, якщо $B + Z + M + C_{\text{ап}} + C_{\text{пдв}} < B_{\text{в}}$, то результати договору в цьому випадку мають позитивну ефективність. В свою чергу, якщо ж знак зміниться ($>$), тоді зовнішньоекономічна операція стає збитковою [60, с. 73]. В свою чергу розглянемо ще один з підходів до оцінки ефективності імпортної операції на основі табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Проведення імпоротної операції*

Імпортується	Тара	Пластикова тара (шт.)	Сума, яку треба сплатити (дол. США)	Валютний курс на момент митного оформлення
47900,16 л пива	0,33 л	24	21555,07	1\$ - 5,1 грн. 1євро – 4,8 грн.

*Примітка. Узагальнено автором на основі [60; 62]

1. Визначаємо вартість товару в гривнях з урахуванням курсу валют у гривнях:

$$5,1 \cdot 21555,07 = 109930,85 \text{ (грн.)}$$

2. Розраховуємо вартість митних зборів:

$$0,002 \cdot 109930,85 = 219,8617 \text{ (грн.)}$$

(митний збір складатиме 0,2 % від митної вартості).

3. Мито визначається на основі фіксованої ставки:

$$0,3 \cdot 4,8 \cdot 47900,16 = 68976,23 \text{ (грн.)}$$

4. Згідно відповідних положень ставка акцизу визначається:

$$0,04 \text{ євро} \cdot 4,8 \text{ грн} \cdot 47900,16 \text{ л} = 9196,83 \text{ (грн.)}$$

5. Визначаємо ПДВ за формулою:

$$C_{\text{пдв}} = (B + C_{\text{ап}} + M) \cdot \Pi / 100, \quad (2.10)$$

$$C_{\text{пдв}} = (109930,85 + 68976,23 + 9196,83) \cdot 20 / 100 = 37620,78 \text{ (грн.)}$$

6. Визначаємо вартість партії товару після митного оформлення за формулою:

$$V = B + 3 + M + C_{\text{ап}} + C_{\text{пдв}}, \quad (2.11)$$

де B – митна вартість товару;

3 – сума збору;

M – мито;

$C_{\text{ап}}$ – сума акцизного податку;

$C_{\text{пдв}}$ – сума ПДВ;

$$\begin{aligned} V &= 109930,85 + 219,8617 + 68976,23 + 9196,83 + 37620,78 = \\ &= 225944,52 \text{ грн.} \end{aligned}$$

– вартість партії товару.

Визначаємо орієнтовану вартість партії товару на внутрішньому ринку за умовною ціною оптової реалізації однієї пляшки 0,33 л вартістю 1 грн.

$$V_{\text{вТ}} = \frac{47900,16}{0,33} \cdot 1 \text{грн.} = 145152 \text{ (грн.)}$$

де, $V_{\text{вТ}}$ – вартість товару на внутрішньому ринку.

Дослідження показали, що ефективність імпортової операції визначається як різниця між вартістю оптової реалізації партії товару на внутрішньому ринку і вартістю після митного оформлення. У нашому випадку це буде так:

$$V_{\text{вТ}} - V = 225944,52 - 145152 = 80792,52 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, закупівля партії товару після сплати всіх митних платежів вкрай неефективна [60, с. 75].

Економічна ефективність митної політики становить професійну діяльність з розпорядження всіма видами ресурсів: фінансовими, матеріальними, інформаційними, інтелектуальними, людськими тощо.

Предмет економічної ефективності митної політики зумовлений цілями його функціонування щодо забезпечення реалізації завдань і функцій держави з метою задоволення економічних, соціальних та духовних потреб суспільства. При цьому митна політика має відстежувати всі зміни ринкової кон'юнктури з метою внесення відповідних коректив до нормативно-правових актів, здійснюватись з дотриманням положень і вимог цих актів, установлених правил і застосовувати економічні та адміністративні заходи впливу [74, с.7].

Також важливим засобом аналізу й оцінки ефективності проведення митної політики завжди виступає громадська думка. Багатогранну аналітичну й оцінну роботу стосовно державного управління здатні здійснювати ЗМІ (телебачення, радіо, преса). Важливе місце серед каналів аналізу й оцінки митної політики держави належить зверненням громадян. Тому на шляху розв'язання проблем економічної ефективності митної політики треба активніше використовувати ці контактні аудиторії.

Отже, ряд методик оцінки ефективності зовнішньоекономічних договорів враховує вплив цін на експортні та імпортові товари. Разом з тим кожна сторона, що бере участь у зовнішньоекономічному процесі, одержує прибуток, пропорційний розміру вигод, наданих іншою стороною торгової угоди.

Застосування цих методик передбачає наступні цикли обороту: купівля товарів на внутрішньому ринку з метою продажу за кордон; продаж цих товарів за кордоном; купівля товарів за кордоном з метою продажу їх на внутрішньому ринку; продаж придбаних за кордоном товарів на внутрішньому ринку.

Висновки до 2 розділу

Митна політика держави повинна бути спрямована на одержання максимального сукупного доходу від зовнішньоекономічної діяльності і від національного виробництва. Така політика допускає можливість скорочення доходів державної скарбниці від ЗЕД, якщо зниження мита або його скасування на визначені товари і послуги сприяє зростанню доходів від національної економіки і сукупного доходу суспільства. Але вона припускає і можливість росту ввізного мита на визначені товари для обмеження їхнього доступу на український ринок, якщо цей імпорт підриває національне виробництво і завдає шкоди екології, моральному і фізичному здоров'ю населення.

При всіх позитивних моментах, митні процедури в Україні є надзвичайно складним, дорогим та тривалим процесом. Наша держава, будучи географічно сприятливою транзитною територією, втрачає свої вигоди через складні організаційно-правові процедури з митного оформлення товарів. Виправлення цього недоліку повинно стати важливим резервом збільшення фінансових надходжень до державної казни через зростання обсягів експортно-імпортних операцій.

Проаналізувавши основні показники формування дохідної частини Державного бюджету України, слід зазначити вагому роль вітчизняних митних органів, митної політики та всієї митної системи України у забезпеченні доходів державної казни. Впродовж останніх років найбільш фіскально

ефективними серед митних платежів залишаються мито та акцизний податок. Фіскальна ефективність ПДВ, не зважаючи на значні розміри бюджетних надходжень від даного податку, викликає сумнів через існування у вітчизняному законодавстві великої кількості пільг.

Ефективність реалізації митної політики держави у системі ввізного мита і заходів щодо його змінювання визначають по тому, як вона впливає на динаміку вітчизняного виробництва відповідних галузей, доходів державного бюджету від зовнішньої торгівлі і динаміку внутрішніх цін. Основними резервами підвищення фіскального потенціалу митної системи України повинно стати: спрощення організаційно-правових процедур з митного оформлення та митного контролю товарів, предметів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; підвищення рівня збираності митних платежів, ліквідація економічно необґрунтованих пільг, боротьба з корупційними проявами на митному кордоні України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Вплив глобалізації економіки на митну політику держави

На сьогодні Україна є активним учасником глобальних процесів, у зв'язку з чим формується доктрина розвитку держави у новому цивілізаційному вимірі, з урахуванням мінливої стратегічної ситуації у світі, появою нових викликів і загроз, у тому числі в митній сфері. Тому на сучасному етапі досить гостро постають проблеми, пов'язані із значними змінами характеру і складності ефективного реалізації митної політики та економічної безпеки України в умовах глобалізації економіки. Адже інтеграція країн в світове господарство стала неминучою для сучасних міжнародно-економічних відносин, тому жодна держава не може не відчувати вплив цих процесів, і повинна формувати свою митну політику, з урахуванням національних особливостей в поєднанні із зовнішніми факторами, та в кінцевому, передбачити та адаптуватись до будь-яких світових змін. При цьому, допомогти зробити єдиний оптимальний вибір може правильно вибрана як митна, так і економічна політика [27, с.119].

Варто зазначити, що окремі процеси глобалізації, економічної глобалізації, зовнішньоекономічної діяльності і глобалізаційних процесів, інтеграції, реалізації принципу євроінтеграції досліджували як зарубіжні так і українські науковці. Так, вчений О. Уткін вважає, що глобалізацією є явище світової економіки, в процесі якого національна держава не втрачає своєї значущості, а частково делегує частину повноважень на наднаціональний рівень, на користь міжнародних організацій типу ООН, СОТ, ЄС й ін. Як бачимо, науковець розглядає явище глобалізації, як природний інтеграційний

процес. Поряд з тим, Нобелівський лауреат Джозеф Стиглиц, розглядаючи феномен глобалізації, з позицій економічної науки, стверджував, що під цим поняттям слід розуміти „тісну інтеграцію держав, націй, народів, що реалізується великим зниженням цін на транспорт, комунікацію, руйнуючи штучні бар’єри для потоків товарів та послуг, сприяючи вільному руху капіталу і людей” [46, с.10]. За визначенням американського професора М.Інтріллігейтора, глобалізація означає „значне розширення світової торгівлі й усіх видів обміну в міжнародній економіці при явній тенденції до більшої відкритості, інтегрованості й відсутності кордонів” [46, с. 15].

Узагальнюючи дані, можемо зробити висновок, що глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації, чинники якого все тісніше пов’язують світове суспільство із збільшенням об’ємів переміщення товарів, транспортних засобів та послуг через митні кордони держав, міжнародною безпекою, підвищенням рівня конкурентоспроможності, захистом національних інтересів та розвитком митної політики держави, розвитком інвестиційних процесів, ефективною боротьбою з міжнародною злочинністю, контрабандою та порушенням митних правил, вибором нових видів контролю тощо.

Зокрема, митна політика держави повинна бути ефективно налагоджена до сучасних економічних умов. Враховуючи, те, що митна справа є складовою зовнішньоекономічної діяльності, то, митну політику та економічну безпеку держави логічно досліджувати у взаємозв’язку з економікою, а також, процесом глобалізації, який є одним із найпопулярніших феноменів.

Зазначимо, що роль глобалізації економіки, полягає, насамперед, у реалізації головної мети – створенні єдиного ринку та підвищення рівня національної економіки, а митна політика, в свою чергу, спрямована на зняття відповідних митних бар’єрів, що не можливо без правильного її вибору державою.

Саме тому в ході розробки національної стратегії розвитку, яка б забезпечувала, глобальну інтеграцію митної політики держав, у світові

економічні структури, необхідно повністю враховувати особливості даного процесу та його суперечливий характер, з урахуванням всіх характеристик відповідної держави [2].

Важливим аспектом є те, що глобалізація має своїх прихильників і критиків. Зокрема, одні дослідники, вбачають її наслідком прискорення економічного прогресу, ліквідацію глибокого соціально-економічного розриву між країнами Півночі та Півдня, інші ж пророкують, крах глобалізованої світової економічної системи та розпад Європейського союзу. Тому для України глобалізація – це і велика спокуса і чималі ризики.

Слід відмітити, що регулювання світової глобалізації відбувається за рахунок міжнародних організацій, кількість та види, яких постійно збільшуються, а правовою основою яких, як правило, є міжнародні договори. Міжнародні організації, впровадили єдині критерії макроекономічної політики, уніфіковані вимоги до митної, податкової, регіональної, аграрної, антимонопольної політики та мають специфічну внутрішню структуру, що передбачає наявність як органів по забезпеченню національних інтересів держав-учасників, так і органів по формуванню і забезпеченню загально регіональних інтересів, зокрема органів з наднаціональними функціями та компетенцією субординаційного характеру.

Зокрема, прикладом правового врегулювання митно-економічних відносин в процесі інтеграції є Митний кодекс ЄС, який розглядається як наднаціональний правовий акт безпосередньо прямої дії, що забезпечує правове регулювання зовнішньої торгівлі і інших форм зовнішньоекономічної діяльності країн – учасниць Митного союзу. Під нормами кодексу прямої дії розуміється таке природне правове положення, коли кожен учасник зовнішньоекономічної діяльності буде точно знати, які у нього є права і обов'язки, які дії, коли і в якому порядку він зобов'язаний здійснювати, при переміщенні товарів через митний кордон [89, с.70].

Дослідження показали, що глобалізація супроводжується розвитком економічної інтеграції на регіональному рівні. В свою чергу регіональна

інтеграція полягає в тісному, органічному сплетінні національних економік країн, що компактно розташовані в певному просторі (регіоні). Зазначимо, що на досить високому рівні розвитку інтеграції національні економіки становлять єдине ціле, що характеризується єдиною виробничою структурою, спільною структурою регулювання з боку державних і недержавних інституцій, вільним рухом факторів виробництва і навіть політичною єдністю. Регіональна інтеграція у своєму розвитку проходить п'ять стадій або рівнів: зону преференційної торгівлі; зону вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний і валютний союз.

Таблиця 3.1.

Форми міжнародної регіональної економічної інтеграції*

Форми міжнародної економічної інтеграції	Ключові характеристики					
	Зниження внутрішніх тарифів	Усунення внутрішніх тарифів	Спільний зовнішній тариф	Вільний рух капіталів та робочої сили	Гармонізація економічної політики	Політична інтеграція
Зона преференційної торгівлі	■					
Зона (асоціація) вільної торгівлі	■	■				
Митний союз	■	■	■			
Спільний ринок	■	■	■	■		
Економічний союз	■	■	■	■	■	
Політичний союз	■	■	■	■	■	■

*Примітка. Сформовано автором на основі [46; 48]

Відзначимо також, що глобалізація відбувається на мікро- і макроекономічному рівні, також може бути пасивною, активною; добровільною та примусовою. Поряд з тим глобалізаційні процеси асоціюються з інтеграційними, при цьому більшість вчених, досліджуючи взаємозв'язок даних категорій стверджують, що глобалізація та інтеграція є сторонами однієї медалі, а при вивченні проблем міжнародної інтеграції, спираються на відому схему стадій інтеграції, запропоновану Б. Балассою, який вважає, що інтеграція

– це стадійне явище, яке у своєму розвитку проходить такі етапи: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний союз; політичний союз, або повна інтеграція [48, с. 126].

Завдяки дослідженню Б. Баласси, закріпилось бачення інтеграції як, у першу чергу, митно-торговельного феномена. Схему етапів інтеграції критикували за те, що вона ґрунтується на досвіді поетапної інтеграції Євросоюзу, і тому не зовсім адекватно описує етапи розвитку інших форм „інтеграції” (рис. 3.1).

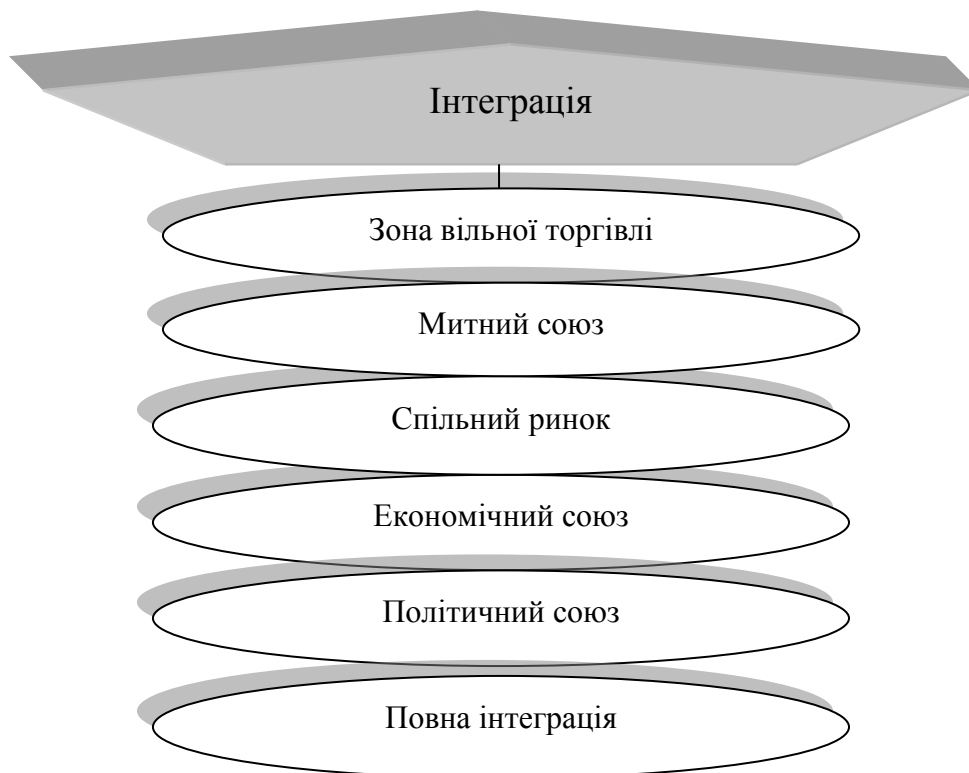

Рис. 3.1. Етапи розвитку інтеграції

Варто зазначити, що науковець С. Афонцев вважає, що це „класична п’ятиступенева схема регіональної інтеграції”, у якій кожний щабель, вважається логічною передумовою наступного, а регіональна інтеграція розглядається як поступальний рух до політичного союзу. Однак, зараз єдиним „правильним” та адекватним цій схемі регіональним об’єднанням є Європейський Союз. Навпаки, практично всі об’єднання, що виникли у 1990-ті роки зупинились на першому щаблі інтеграції (або на півшляху до митного

союзу/спільного ринку). Одна з важливих причин цього, пов'язана з входженням у численні регіональні об'єднання країн з різним рівнем економічного розвитку, загальні інтереси яких об'єктивно не йдуть далі за розвиток вільної торгівлі” [71, с.74].

Характеризуючи систему взаємозв'язків між державами, слід зазначити, що світові інтеграційні процеси активно зачіпають митну політику держави. Адже, митна політика є не тільки митним простором, але й об'єктом, у якому реалізує свої інтереси суспільство. Крім того, дослідження процесів митної політики дозволяє виокремити суперечності між об'єктивними обставинами, що відображають небезпеки різного характеру, і потребами індивідів та соціальних груп з їх запобігання, локалізації, ліквідації їхніх наслідків.

Одним з таких мотивів є те, що майже кожна сучасна угода про вільну торгівлю, обов'язково передбачає створення єдиної інвестиційної зони, у тому чи іншому вигляді. Ця практика, за якої інвестиційні проблеми розглядаються на самому початку інтеграції, взагалі не вписується в „опорну схему”. Останній узгоджений механізм сприяння інвестиційній діяльності, або вільному руху капіталів, виникає тільки на етапі утворення спільного ринку, на етапі виробничої, а не торговельної інтеграції [71, с. 77].

Саме тому можна висунути гіпотезу, що головною метою зони вільної торгівлі є не торгівля, а саме сприяння інвестиціям, оскільки з лібералізацією торгівлі, можна більш-менш успішно впоратися й завдяки діючим механізмам Світової організації торгівлі. Зростання кількості та різноманітності форм діяльності інтеграційних об'єднань, прискорення інтеграційних процесів, дають підстави вести мову про глобальну інтеграцію. Чим більшими є кількість та масштаби інтеграційних організацій, тим більший ефект сили тяжіння до них країн, які в них не входять [42; 11].

Як бачимо, процеси глобалізації примушують країни шукати собі партнерів, а країни-одиначки, приречені стати країнами-вигнанцями, така логіка думок і поведінки притаманна багатьом іншим країнам світу.

Важливо відзначити, що сучасне бачення етапності розвитку

інтеграційних процесів відрізняється від регіону до регіону і не відповідає класичній схемі. Тому, у схемі стадій інтеграції, жоден шабель, насправді, не є обов'язково „логічною передумовою наступного, а економічний союз може не бути спільним ринком, так само, як митний союз – зоною вільної торгівлі без вилучень та обмежень.

Необхідно відмітити, що інтеграційні процеси, практично завжди, пов'язані із втратою частини національного суверенітету через передачу його наднаціональним органам. Американські соціологи такий обмежений вплив глобалізаційних процесів та наднаціональних структур державний суверенітет називають „м'яким” [95, с. 11]. Відповідно, можемо визначити суверенітет як незалежність і самостійність держави в її внутрішніх і зовнішніх відносинах, який не допускає іноземного втручання [2]. Самостійність, звичайно, стосується й вибору державою її митної політики як у середині держави, так і у її зовнішньоекономічній діяльності. Це не дивно, що суверенітет, також, є категорією вивчення науки міжнародного митного права. Це, зокрема, зумовлено: збільшенням числа міжнародних конвенцій, договорів, якими накладаються відповідні обмеження на вільний вибір поведінки держав; прискорюючим процесом глобалізації; відносно успішними інтеграційними процесами; багатоманітністю міжнародних організацій, ефективною митною політикою та економічною безпекою держави і т.п.

Таким чином, по-перше, виникають сумніви, що всі держави, суверенітет яких визначений в більшості конституцій, дійсно є суверенними. По-друге, під питання існування ставиться можливість збереження державного суверенітету при глобалізаційних процесах. Так, вивчаючи зв'язок суверенітету і глобалізації визначено, що під впливом глобалізації, державні структури відчують рушійні перепади і тиск на державу – „зверху”, „знизу”, „зовні” (див. рис. 3.3).

„Зверху” державний суверенітет, підривається наднаціональними інститутами, які втручаються у внутрішньополітичну політику країни.

„Знизу” – піддається ерозії зі сторони внутрішньодержавних структур та

структур громадського суспільства (як правило, лобіювання інтересів різними суб'єктами). „Ззовні” – суверенітет держави обмежується неурядовими організаціями [2; 11].

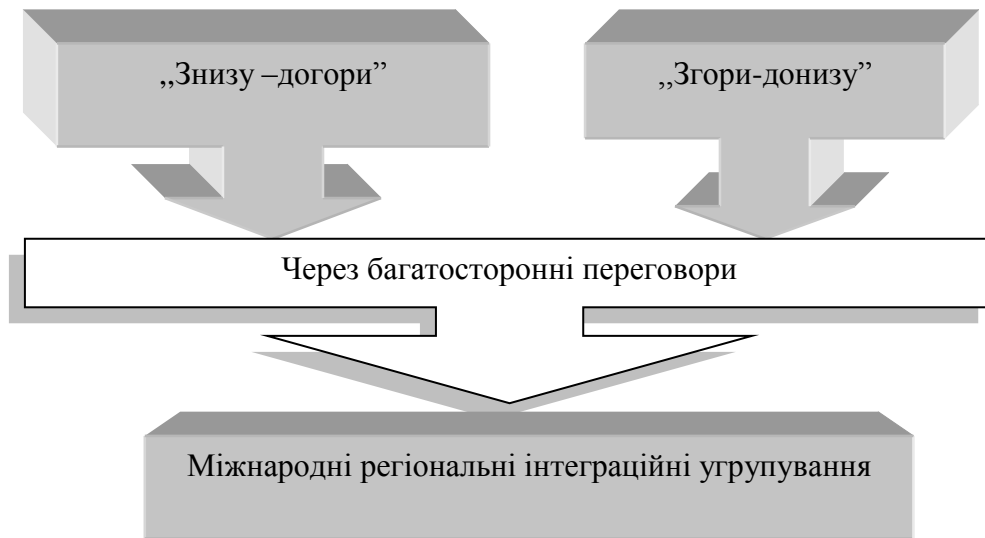

Рис. 3.3. Шляхи формування міжнародних регіональних інтеграційних угруповань*

*Примітка. Власна розробка автора

При цьому, надзвичайно важливо, забезпечити безпеку країни, зберегти і зміцнити її суверенітет, встановити геополітичний контроль. І так, глобалізація і суверенітет, будучи одночасно, і науковими і політичними категоріями, скоріш не протирічать один одному, а є тісно взаємозалежними і пов'язаними поняттями.

Слід також зазначити, що наступною сходинкою міжнародної економічної інтеграції є митний союз, який є угодою двох або декількох держав, передбачає усунення внутрішніх тарифів та встановлення спільного зовнішнього тарифу. Таким чином, митний союз передбачає заміну декількох митних територій однією при повній ліквідації митних податків в межах митного союзу і створенні єдиного зовнішнього митного тарифу.

Як уже зазначалось, угоди про створення митного союзу діяли у Бенілюксі (з 1948 р.), у Європейському союзі (з 1968 р.). Тому передбачається, що митний союз перетворюється у спільний ринок з усуненням будь-яких обмежень на переміщення товарів, послуг, а також виробничих факторів – капіталу і робочої

сили [71, с.82].

У рамках спільного ринку забезпечується вільний рух не тільки товарів, а й послуг, капіталів та громадян (робочої сили). Такі умови економічних взаємовідносин у цілому характерні для Європейського союзу.

Дослідження показали, що передумови переходу до спільного ринку створює митний союз, оскільки він ліквідує митні податки між державами-учасницями і розробляє єдину торговельну політику щодо третіх країн. Проте для створення спільного ринку лише цього недостатньо, оскільки потрібно вирішити ще декілька надзвичайно важливих завдань, а саме [71, с.83]:

- розробити спільну політику розвитку окремих галузей і секторів економіки (вибір конкретної галузі чи сектора залежить від того, наскільки це важливо для майбутнього закріплення інтеграції. В Європейському Союзі при переході до спільного ринку пріоритетними сферами було визнано сільське господарство та транспорт);
- створити умови для вільного переміщення капіталу, робочої сили, послуг та інформації (що доповнить вільне переміщення товарів);
- сформувати спільні фонди сприяння соціальному та регіональному розвитку.

Загалом, ці економічні кроки обумовлюють необхідність проведення гармонізації та уніфікації національних законів, а тим самим потребують формування наднаціональних органів управління і контролю. Побудова спільного ринку повинна завершитися створенням справді єдиного економічного, правового та інформаційного простору і дати імпульс для переходу до якісно нової сходинок економічної інтеграції – економічного союзу.

В свою чергу, процес глобалізації може розглядатись, як один із традиційних механізмів обмеження суверенітету чи як один із способів зміцнення суверенітету. Це вже залежить від правильного вибору країною митної, економічної, політичної стратегій та багатьох інших індивідуальних факторів. Вважаємо, що ефективним кроком розвитку торговельно-економічних відносин та функціонування митної політики в умовах глобалізації та важливим

фактором інтеграційних процесів, які забезпечують розвиток світової економіки є союз з європейськими країнами. Більшість вчених, передбачають низку можливих негативних наслідків створення Митного союзу України з Росією, а саме:

- членство у даному союзі передбачає скасування митних обмежень і введення єдиного митного тарифу;
- щорічні втрати бюджету України від участі країни в митному союзі у рамках Єдиного економічного простору, складуть близько мільярда доларів, оскільки у митному союзі імпорт не оподатковується, а Росія на даний час продає Україні на 5 мільярдів доларів більше, ніж Україна [46, с.25];
- створення Єдиного економічного простору між Росією, Казахстаном, Білорусією і Україною можливо лише в тому разі, якщо всі ці країни стануть членами СОТ, оскільки економічні принципи і закони ВТО не дозволяють цього зробити, а створення зони вільної торгівлі з ЄС входить в національні інтереси України;
- преференції, дані Україні Росією, при її вступі в Митний союз з Росією, не можуть де-факто не розповсюджуватися і на інших учасників союзу.

Дослідження показали, що неефективність роботи Митного союзу можливо прослідкувати на прикладі нафтового конфлікту між Росією та Білорусією. На наш погляд, Україна з її економічним потенціалом та з її географічним положенням, могла б стати дуже важливим економічним союзником для Росії. Водночас, поки це благо не можна назвати безумовним. Насправді у Росії й України досить жорстка конкуренція в низці чутливих галузей, таких як металургія, сільське господарство, кондитерська промисловість. Тому, безперечно, країнам доведеться домовлятися, як жити в умовах Митного союзу без постійного прагнення захищатися один від одного. Тому для України більш вигідним для збуту продукції є все таки ринок Європейського союзу [80, с.14].

Одним із завдань митної політики України – є поглиблення економічної інтеграції, де, безумовно, країна братимемо участь в окремих етапах цієї

інтеграції, виходячи з національних інтересів та з того, що Україна як член СОТ може брати участь в будь-яких митних союзах лише в тій мірі, поки це не суперечить правилам СОТ. Але про повноцінну участь України в Митному союзі з урахуванням переважаючих її негативних наслідків – мова йти не може.

На даний час, вибір національної політики в російсько-українських відносинах обмежується реалізацією спільних масштабних проектів та ініціатив в енергетичному секторі, ракетно-космічному, у будівельній, суднобудівній галузях. При цьому, ці та інші перспективи взаємодії повинні лягти в основу довгострокової комплексної програми економічного співробітництва між Україною та Росією.

Необхідно відмітити, що Україна вже зробила свій вибір на користь вступу до СОТ і буде свою митну політику на принципах цієї організації. Якщо Україна, все ж таки прийме рішення долучитись до Митного союзу, це ускладнить формування зони вільної торгівлі з ЄС, оскільки формування Митного союзу означатиме, що Україна приєднається до спільних зовнішніх тарифів з трьома країнами, торгівля яких з ЄС є мало лібералізована [80, с. 16].

Співробітництво з Європейським Союзом залишається пріоритетним напрямом зовнішньої політики України. Інтеграція в європейський політичний, економічний та соціальний простір створить додаткові можливості для модернізаційного та інноваційного розвитку держави та суспільства.

Переведення політики європейської інтеграції України в якісну практичну площину передбачає реалізацію державою таких завдань:

- гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС;
- створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;
- запровадження безвізового режиму з країнами Євросоюзу.

При цьому, необхідно зазначити, що ці завдання не мають юридично зобов'язувального характеру для України. Партнерство сторін є добровільним, відповідно також не передбачаються санкції за невиконання тих чи інших положень Угоди. Зовсім інший формат співробітництва між Україною та ЄС,

згідно з якою Україна зобов'язана виконувати поставлені нею завдання відповідно до чітко встановлених часових рамок.

Зокрема, успішність просування по вищезазначеним напрямам залежить від ефективності здійснення подальших структурних реформ усередині держави. Перешкодою на цьому шляху все ще залишається політична нестабільність, повільний поступ у впровадженні ключових реформ, бракує також системної державної євроінтеграційної політики, активність у рамках якої спостерігається в основному у зовнішньополітичній діяльності державних органів, у митній політиці та економічній безпеці держави. Подолання зазначених недоліків дозволить значною мірою використати наявні механізми та інструменти співробітництва з ЄС та співпрацювати з європейськими партнерами у їх практичному наповненні.

Саме тому дослідження інтеграційних процесів у митній політиці та економічній безпеці держави актуальне з таких причин:

1) цей процес зачіпає всіх і кожного окремо, змінює орієнтири, цінності й мотиви поведінки окремої особистості, конкретного людського співтовариства й людства загалом;

2) приводить до зміни усталених теорій і доктрин, позбавляє сенсу або наповнює іншим змістом традиційні інститути влади;

3) штовхає до створення нових форм соціальної спільності, представництва індивідуальних і корпоративних інтересів;

4) інтеграція – реальний процес, що має як позитивні, так і негативні наслідки для суспільства.

На сьогоднішній день вчені не можуть дійти остаточного висновку щодо того, які наслідки інтеграція має для людини, суспільства й держави і, відповідно, для реалізації митної політики та економічної безпеки країни.

Отже, Україна на сучасному етапі, визначила вектор розвитку своєї зовнішньоекономічної політики, як шлях інтеграції в співтовариства. В цьому контексті, найважливішою складовою є визначення митної політики та економічної безпеки держави, виявлення найбільш ефективного рівня захисту

чи відкриття економіки для зовнішнього ринку.

Саме тому, з метою оптимального виходу, із глобальної суперечливої ситуації, необхідно передбачити шляхи вирішення, як на міжнародному, національному, регіональному, так і на субрегіональному рівнях, що:

- приведе до використання переваг глобалізації та мінімізації її негативних наслідків;

- вибору правильної, стратегічної, тактичної митної політики держави, яка здатна адаптуватись до нових змін та умов.

Як бачимо, нашій країні необхідно думати глобально і діяти локально, більше уваги приділяти субінтеграції, ефективній реалізації митної політики та економічної безпеки держави, розвитку прикордонного співробітництва, що дасть можливість на практиці випробувати ефективність регіональної інтеграції митної політики з конкретними державами.

3.2. Концепція безпеки митної служби як показники якості організації митної політики держави

Варто зазначити, що досліджуючи безпеку митної служби потрібно враховувати загальні принципи існування, розпаду і трансформації соціальних систем. Адже безпека як показник якості організації проведення митної політики держави привертає увагу і теоретиків, і практиків своєю актуальністю й малою вивченістю [43, с. 77].

Процес управління здійснюється в системах, у яких існує мережа причинно-наслідкових залежностей, здатних у межах даної основної якості переходити з одного стану в інший. Цей процес є антиподом процесів дезорганізації, сприяє стабілізації системи, збереженню її якісної визначеності, підтриманню динамічної взаємодії з середовищем, забезпеченню розвитку системи та досягненню певного ефекту. Оскільки функціонування таких

систем здійснюється в умовах безперервних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, завдання управління полягає у тому, щоб якомога доцільніше реагувати на ці зміни [95, с. 9].

Згідно з аксіомою про потенційну небезпеку будь-яка діяльність людини та організації характеризується певною імовірністю прояву небезпеки, тобто абсолютної безпеки не існує. У процесі існування організацію постійно супроводжують ті чи інші небезпеки. Тому небезпека - це явища, процеси, об'єкти, які здатні за певних умов завдавати шкоди стану організації, тобто викликати небажані наслідки.

Оскільки номенклатура небезпек, які можуть мати місце в процесі існування організації, велика, то виникла необхідність у їх класифікації (рис. 3.3).

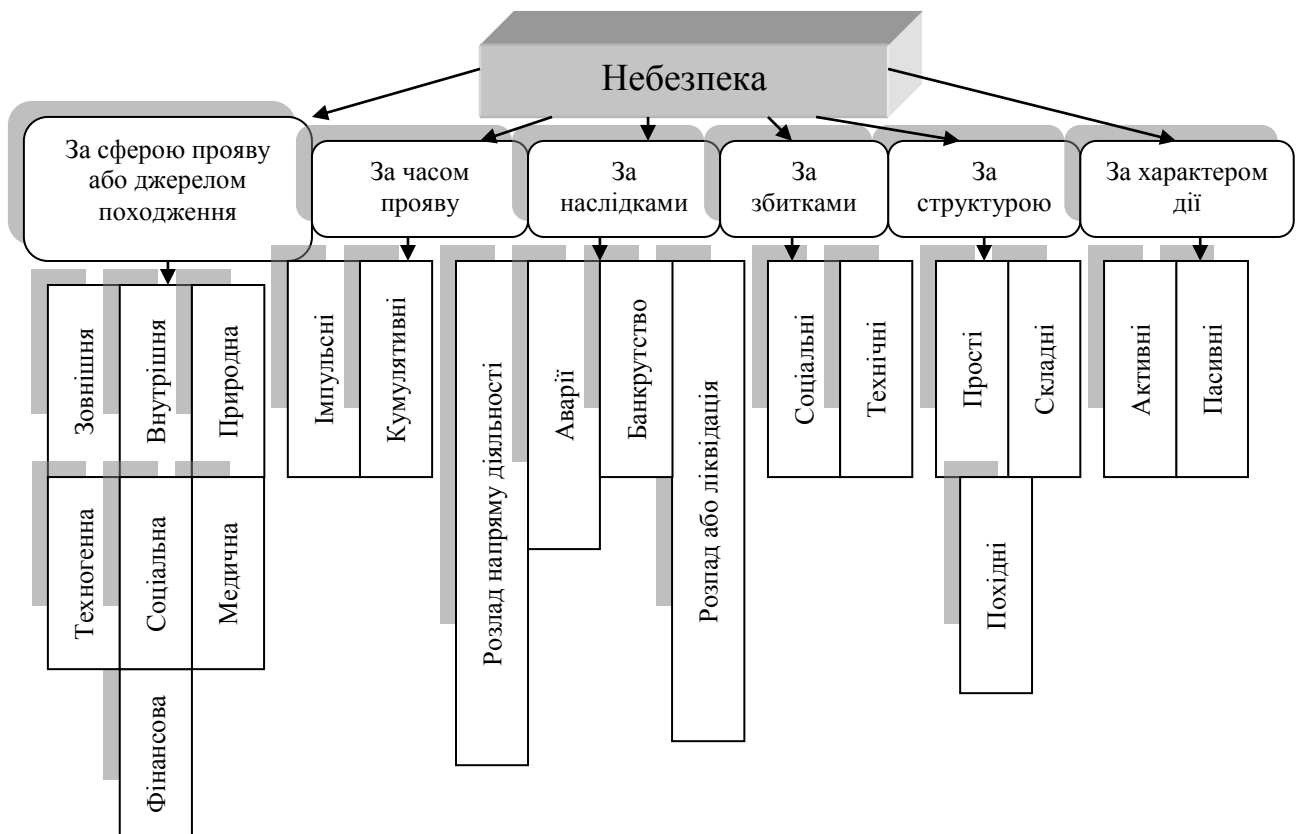

Рис. 3.3. Класифікація небезпек*

*Примітка. Власна розробка автора

Слід зазначити, що небезпека виявляється у певній просторовій ділянці, яка отримала назву небезпечної зони перебування або діяльності. Найбільш небезпечна ситуація для організації виникає за таких умов [28, с. 81]:

- небезпека реально існує;
- організація діє або знаходиться в зоні небезпеки;
- організація не має достатніх засобів захисту.

Поряд з тим, ступінь несприятливого впливу небезпеки на організацію залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників. До об'єктивних належать не залежні від організації чинники зовнішнього середовища. Суб'єктивні чинники включають: своєчасність отримання інформації про небезпеку, наявність засобів захисту, прогноз розвитку небезпечної ситуації та прийняття необхідних заходів захисту, створення спеціальних служб тощо.

Як бачимо, безпека митної служби – багатогранна проблема, яка обумовлює комплексну систему певних засобів і заходів. Оскільки все у світі взаємопов'язане, вплив інших систем, чинників обов'язково потрібно враховувати, якщо визначаємо напрямки безпеки та розраховуємо їх кількісно.

В свою чергу, забезпеченість безпеки митної служби визначається станом найбільш вразливого її напрямку. Таким вважають напрямок, показники якого найближчі до значення критичних обмежень.

Сутність безпеки митної служби в тому, що можна передбачити наслідки зовнішніх або внутрішніх дій з метою зменшення їх можливого негативного або збільшення позитивного впливу на розвиток держави.

Відзначимо також, що забезпечення безпеки вимагає вжиття заходів щодо зменшення загального рівня небезпеки за рахунок передбачення умов, за яких може бути завдана шкода, розробка та вжиття заходів і засобів, які зменшать або ліквідують ризик завдання шкоди [55, с. 3].

Загалом, безпека митної служби означає стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, який забезпечує здатність протистояти дезорганізуючим діям, дозволяє зберігати працездатність особового складу та необхідний для виконання службових функцій оперативно-технічний потенціал митної служби [90, с. 83].

Безпека митної служби в рамках реалізації митної політики держави має багато відгалужень або напрямків: фінансову, ресурсну, політичну, кадрову,

інформаційну, праці, соціальну, кримінальну, енергетичну безпеки тощо (рис. 3.4).

Слід також зазначити, що проблеми, передкризові та кризові ситуації можуть виникати в будь-якій підсистемі організації або в зовнішньому середовищі. Причини небезпек, котрі виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищі, можна поділити залежно від підсистем організації, наприклад: технічна, технологічна, управління та організації діяльності, економічна, соціальна.

Рис. 3.4. Основні напрямки безпеки митної служби в рамках реалізації митної політики держави*

*Примітка. Власна розробка автора

Окрім цього, найбільший інтерес становлять проблеми підсистеми управління та організації діяльності. Вони залежать від ефективності процесу управління (стилю керівництва та його підготовленості, методів прийняття управлінських рішень тощо), механізму управління (цілей, функцій, методів, принципів управління, структури організації), фінансової і маркетингової стратегії, ресурсів, інновацій та інвестицій, рівня профілактичних заходів передкризової та кризової ситуації (наявності страхових запасів, ресурсів, резервних систем управління та надзвичайних планів) [49, с. 3].

Зокрема, фінансова безпека являє собою стан митної служби, коли вона забезпечена необхідними коштами з державного бюджету, котрі обумовлюють

виконання покладених завдань, її перспективний розвиток у майбутньому та зростання добробуту її працівників. Усе у світі, державі та в житті людини має економічне підґрунтя, тому цей напрямок дуже важливий.

При цьому, кадрова (демографічна) безпека – один з найважливіших напрямків безпеки. Демографічна ситуація визначає наявність трудових ресурсів, їх склад і можливості, кошти й заходи, які треба застосувати, щоб забезпечити митну службу фахівцями з необхідним рівнем знань та вмінь для виживання й розвитку системи.

Відзначимо також, що інформаційна безпека зараз набуває найбільшої значущості. Стосовно інформаційної безпеки митної політики можна виділити основні напрямки її реалізації: забезпечення системи достовірною інформацією; висвітлення у засобах масової інформації об'єктивної інформації про діяльність митної служби; забезпечення державної та службової таємниці; захист від несанкціонованого доступу до відомчих інформаційних систем. Інформація у світі набуває величезного значення як форма енергії.

Слід зазначити, що ресурсна безпека є найбільш вразливим напрямком, тому що ресурси та володіння ними є найголовнішою причиною виникнення конфліктів і протистоянь. Відсутність або неповна забезпеченість ресурсами підрозділів митної служби спричиняє великі збитки економіці держави. Саме тому керівники мають знати, як треба уникати загроз, котрі створює відсутність ресурсів, як при нестачі ресурсів запобігти прийняттю рішень, які не відповідають завданням митної політики і відповідно інтересам держави. Різновидом ресурсної безпеки є енергетична безпека.

Важливим аспектом є правова безпека, яка визначає стан митної служби, котра забезпечена необхідною законодавчою базою, регламентує здійснення та реалізацію митної політики й необхідний захист від основних небезпек системи митної служби та її особового складу.

Організаційна безпека характеризує організаційну та функціональну структуру митної служби, організаційне забезпечення процесу управління в митній службі на всіх рівнях, необхідних для ефективного впровадження

митної політики держави.

Зазначимо, що кримінальна безпека існує як різновид безпеки, який не має конкретного носія, але потужно впливає на стан держави та митної політики через економічні злочини, контрабанду, порушення митних правил, корупцію та зловживання посадовим становищем посадових осіб, скоєнням злочинів проти особового складу митної служби тощо.

Необхідно відмітити, що політична безпека є захистом системи митної служби від впливу політичних партій і рухів. Деякі політичні сили ігнорують національні інтереси української держави, віддаючи перевагу власним уподобанням та цілям. Зазначимо, що можуть використовувати економічні можливості (інформаційний терор, дезорієнтація та дезінформація населення країни через підкуп окремих впливових осіб або ЗМІ) тощо.

Соціальна безпека характеризує психічний та психологічний стан особового складу митної служби. Полягає у створенні для особового складу умов соціальної захищеності під час виконання професійних обов'язків та виходу на пенсію [92, с. 99].

Окрему увагу слід звернути на безпеку праці, тобто захист від небезпек професійного характеру.

Також медична безпека є одним із різновидів безпеки, який має вплив на будь-яку сферу діяльності людини. Нехтування цим різновидом безпеки призводить до дестабілізації діяльності організації внаслідок скорочення часових і трудових ресурсів, збільшення виплат за лікарняними листками та пенсіями, погіршення якості професійної діяльності тощо. Сюди належить якісне медичне забезпечення та обслуговування працівників митної служби, зокрема їх відпочинок у центрі реабілітації. Ця безпека має тактичне і стратегічне значення.

Переліченими напрямками забезпечення безпеки митної служби в рамках реалізації митної політики держави не обмежується існує ще технічна, психологічна тощо.

Рис. 3.5. Схема управління митною службою*

*Примітка. Власна розробка автора

Безпека митної служби та реалізація митної політики держави розкривається за допомогою схем управління митною службою (рис.3.5). Зокрема, перша схема – зовнішнє управління стосовно митної служби в рамках реалізації митної політики держави.

Друга – управління митних органів суспільними процесами. Головною метою організації ефективного управління за цими двома схемами є ефективна реалізація митної політики та забезпечення економічної безпеки України та світового співтовариства (зовнішня безпека).

Третя – внутрішнє управління в системі митної служби, тобто забезпечення організації та функціонування системи з метою впровадження дієвої митної політики держави. Головною метою організації ефективного управління в системі є забезпечення безпеки системи митної служби (внутрішня складова безпеки) як складової безпеки України та світового співтовариства [71, с. 74].

При цьому об'єктами забезпечення безпеки є співробітники, служби, підрозділи, органи та діяльність підрозділів або окремих співробітників.

Для кількісної оцінки виникнення і впливу небезпек використовується поняття ризику небезпеки, під яким розуміють частоту виникнення небезпеки:

$$P = n / N, \quad (3.1.)$$

де P – величина ризику;

n – небажані наслідки, що вже сталися;

N – можливі наслідки за конкретний період часу.

Дослідження показали, що величину ризику визначають як відношення кількості подій з небажаними наслідками, що вже сталися, до максимально можливого їх числа за конкретний період часу

При цьому формула дає можливість розрахувати величину загального та групового ризику. Зокрема, під час оцінки загального ризику величина (N) визначає максимальну кількість усіх подій, а під час оцінки групового ризику – максимальну кількість подій у конкретній групі, що вибрана із загальної кількості за певною ознакою. За ступенем припустимості ризик буває незначний, прийнятний, гранично допустимий, надмірний.

Незначний ризик має настільки малий рівень, що він знаходиться в межах допустимих відхилень фоновому рівня. Незначний ризик у теперішній час також неможливо забезпечити з огляду на відсутність технічних та економічних передумов.

Прийнятним вважається такий рівень ризику, який організація може прийняти (дозволити), урахувуючи техніко-економічні та соціальні можливості на даному етапі свого розвитку.

Гранично допустимий ризик – це максимальний ризик, який немає перевищуватись, незважаючи на очікуваний результат.

Надмірний ризик характеризується надзвичайно високим рівнем, який у переважній більшості випадків призводить до негативних наслідків. На практиці досягти нульового рівня ризику неможливо [81, с. 5].

Тому сучасна концепція безпеки митної служби як показника якості організації ведення митної політики держави базується на досягненні прийняттого ризику, величину якого ризику можна визначити. Це можливо зробити, використовуючи витратний механізм, який дає змогу розподілити витрати організації на досягнення заданого рівня безпеки. Також необхідно підтримувати відповідне співвідношення витрат у різних сферах забезпечення

безпеки, оскільки порушення балансу на користь однієї з них може спричинити різке збільшення ризику, і його рівень вийде за межі прийнятних значень. Для визначення мінімального значення загального ризику будують тривимірну модель, яка б відображала залежності рівнів ризиків, що виникають у різних сферах, відповідно до розміру витрат на ці сфери з подальшим визначенням мінімального прийнятного ризику та оптимального вибору величини витрат за різними сферами забезпечення безпеки [52, с. 23].

В цілому, на внутрішню безпеку митної політики держави впливають різні чинники, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні чинники.

До зовнішніх чинників, котрі впливають на внутрішню безпеку митної служби та на митну політику держави зокрема, належать:

- протиправна зовнішньоекономічна діяльність юридичних і фізичних осіб, яка завдає шкоди економічним інтересам України;
- діяльність міжнародних і національних злочинних угруповань, а також окремих осіб, котра полягає у впливі на особовий склад та діяльність митної служби з метою створення сприятливих умов для проведення контрабандних операцій та інших злочинів;
- недостатня матеріальна забезпеченість і правова захищеність співробітників.

До внутрішніх чинників, які впливають на внутрішню безпеку митної служби та митну політику держави, належать:

- низька ефективність контролю за повсякденною діяльністю митних службовців з боку керівників різних рівнів, що створює передумови до зловживань службовим становищем і порушень митних правил деякими співробітниками;
- недоліки в управлінському і виховному процесі в колективах, унаслідок чого мають місце порушення трудової дисципліни, відхилення від діючих технологій митного контролю, недбале ставлення до виконання службових обов'язків;
- низький професійний рівень частини працівників митної служби, недоліки в професійній підготовці;

- прорахунки в підборі і розстановці кадрів, нездоровий морально-психологічний клімат у деяких колективах;
- корумпованість та інша протиправна діяльність митних службовців тощо.

Відзначимо також, що серед основних напрямків діяльності щодо забезпечення безпеки особового складу та реалізації митної політики у даному руслі можна виділити два напрямки: загального та спеціального характеру [52, с. 25].

Як видно, у напрямі загального характеру виділимо такі заходи: удосконалення системи комплектування кадрами митної служби; підвищення якості підготовки працівників для митної служби; обмеження доступу до особових справ співробітників; відстеження питань, пов'язаних із заборонаю співробітникам митної служби займатися підприємницькою діяльністю, працювати за сумісництвом, мати членство в політичних партіях, порушеннями інших вимог нормативних актів Держмитслужби; удосконалення заходів щодо захисту таємних і конфіденційних документів та інформації, у т. ч. по лініях зв'язку; удосконалення системи заходів щодо фізичної і технічної охорони адміністративних будинків, приміщень і споруд митної служби, оцінювання ступеня їх захищеності, встановлення необхідного режиму безпеки, перевірка надійності їх захисту.

В свою чергу напрям спеціального характеру виділяє: комплектування підрозділів внутрішньої безпеки професійно підготовленими співробітниками з необхідним досвідом оперативної роботи, з високими морально-вольовими якостями та знанням митного законодавства; впровадження спеціальної системи відбору кадрів для підрозділів внутрішньої безпеки; організація та проведення профілактичної роботи серед особового складу митної служби з метою попередження правопорушень; регулярне здійснення аналізу й оцінки інформації щодо оперативної обстановки в митних органах по лінії забезпечення внутрішньої безпеки, вироблення пропозицій для удосконалення цієї роботи; проведення службових розслідувань, перевірок щодо співробітників митної служби, стосовно яких надходить інформація про

скоєння ними дій з ознаками корупції, інших правопорушень [82, с. 13].

Особливість митної політики держави полягає в тому, що вона, по-перше, є важливим елементом у забезпеченні економічної безпеки країни, по-друге, повинна дбати про безпеку митних органів для ефективного забезпечення економічної безпеки України. Усі різновиди безпеки тісно пов'язані між собою, від рівня безпеки працівника залежить рівень безпеки митної служби, суспільства та держави і, навпаки, безпека держави і суспільства створює умови безпеки для митної служби, окремих її працівників на рівні особистої безпеки та ефективну реалізацію митної політики держави зокрема.

Отже, головним у забезпеченні митної безпеки особистості й суспільства загалом, була й залишається митна політика держава, що концентрує у своїх інститутах всевладні, у тому числі й економічні, важелі. Саме митна політика держава зобов'язана здійснювати цілеспрямовану діяльність щодо забезпечення економічної і митної безпеки господарюючих суб'єктів всіх рівнів – від міжнародного до особистісного, чітко формулювати й проводити в життя економічну політику, стратегію й тактику економічних реформ, зміцнювати правові й соціальні основи захисту громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз їх економічній діяльності і в митній сфері.

3.3. Механізм взаємодії митних органів з суб'єктами державного управління в системі національної митної безпеки

На сьогодні ефективне здійснення функцій митних органів при реалізації митної політики держави та покладених на них завдань багато в чому залежить від взаємодії між Державною митною службою та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством закордонних справ, Службою безпеки України, Державною податковою службою України, Міністерством

внутрішніх справ, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством транспорту і зв'язку України, Міністерством екології та природних ресурсів, іншими державними органами, що уповноважені на здійснення відповідних контрольних функцій.

В процесі впровадження митної політики, митні органи України взаємодіють з іншими державними органами, підприємствами та громадянами (глава 77 Митного кодексу). Державні та інші органи, які не здійснюють загального керівництва митною справою, не мають права приймати рішення, які входять до компетенції митних органів України, чи іншим чином втручатися в діяльність цих органів [7].

Загальні засади взаємодії митних органів з державними й недержавними органами та фізичними особами урегульовані чинним законодавством. Глава 3 Митного кодексу України встановлює, що митні органи і організації, їх посадові особи при виконання покладених на них завдань взаємодіють з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами та громадянами в порядку, встановленому законом. Таке співробітництво має загальний і спеціальний характер. Воно проявляється у проведенні спільних заходів, інші прояви взаємодії між зазначеними державними органами при перетинанні Державного кордону України повинні регулюватися спільно прийнятими нормативними актами. Наприклад, згідно зі Митним кодексом товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати санітарно-епідеміологічному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному, екологічному контролю та контролю за переміщенням культурних цінностей. Митні органи взаємодіють з органами державної влади, що здійснюють зазначені види контролю, в порядку, встановленому законодавством України. У фінансовій сфері митні органи взаємодіють із Міністерством фінансів України та Національним банком України. Варто зауважити, що це співробітництво регулюється МК України [7].

Митні органи у своїй діяльності взаємодіють із правоохоронними органами (прокуратурою, СБУ, МВС України, Держкомкордоном, ДПА). У разі

виявлення під час здійснення митного контролю ознак злочинів, що не належать до контрабанди, начальник митного органу чи особа, яка його заміщує, повідомляє виявлені дані органам попереднього слідства. У свою чергу інші правоохоронні органи повідомляють митним органам наявні факти правопорушень, пов'язаних із порушенням митних правил або контрабандою (ст. 558 МК) [7].

Необхідно зазначити, що основні принципи і форми взаємодії митних органів із правоохоронними і контролюючими органами визначені спільно, і здійснюються в таких напрямках:

- розробка і здійснення погоджених спільних заходів щодо запобігання, виявлення і припинення порушень діючого митного законодавства, протидії контрабандному і незаконному переміщенню через митний кордон товарів та інших предметів;
- розслідування і розкриття злочинів та інших правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- обмін інформацією;
- аналіз результатів і розробка нових форм взаємодії.

Органи виконавчої влади з питань охорони державного кордону та правоохоронні органи повідомляють митні органи про виявлені порушення вимог Кодексу або контрабанду. Підрозділи по боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил, інші підрозділи митних органів проводять такі види спеціальних операцій:

„Кордон” – спеціальна операція поза місцем розташування пунктів пропуску через державний кордон, у межах прикордонних контрольованих районів разом із прикордонними військами;

„Кільце” – спеціальна операція з огляду (переогляду) транспортних засобів із вантажами, які переміщуються під митним контролем, разом із працівниками ДАІ;

„Переогляд” – спеціальна операція з огляду (переогляду) транспортних засобів із вантажами, які переміщуються під митним контролем, без

працівників ДАІ;

„Аеропорт” – спеціальна операція з огляду (переогляду) літаків;

„Потяг” – спеціальна операція з огляду (переогляду) потягів;

„Акциз” – спеціальна операція разом із ДПА;

„БОЗ” – спеціальна операція разом із підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю правоохоронних органів;

„База” – спеціальна операція з контролю за вантажами, які знаходяться під митним контролем у приміщеннях підприємств, організацій та установ;

„Пошук” – спеціальна операція з обстеження та спостереження за визначеним районом (маршрутом) з метою виявлення та затримання контрабанди і порушників митних правил;

„Морпорт” – спеціальна операція з огляду (переогляду) плавзасобів у морських та річкових портах.

Розмежування повноважень і функціональних обов'язків між митними та іншими органами виконавчої влади України щодо справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів встановлюється Конституцією, Кодексом та іншими законами України [80; 16].

Порядок взаємодії структурних підрозділів Держкомкордону і Державної митної служби поза місцем розташування пунктів пропуску через державний кордон, у межах прикордонних контрольованих районів визначається нормативними та законодавчими актами [47, с.55].

З підрозділами МВС України (ДАІ, „Беркут”, Держслужба охорони „Титан” та ін.) взаємодія здійснюється як у рамках проведення операцій („Кільце”, „База”, „Пошук”, „Переогляд”), рейдів, так й інших спільних заходів.

Взаємодія з підрозділами Служби безпеки України здійснюється як у рамках комплексних багатоцільових операцій, так і у формі повсякденної оперативно-службової діяльності. При цьому приділяється увага не тільки обміну інформацією, необхідною для планування і здійснення спільних операцій, про оперативну обстановку на державному кордоні, але й на митній території України.

Взаємодія з підрозділами Державної податкової служби організовується для проведення операцій „Акциз”, „База”, „Переогляд”. Крім того останнім часом поширилася така нова форма взаємодії з ДПС, як пошукова робота з виявлення і припинення діяльності фіктивних комерційних фірм.

Вимогами сьогодення визначено, що успішна протидія витонченим спробам протиправного переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України вимагає інших методів і засобів боротьби, принципово нових форм і механізму правового та практичного співробітництва, єдності інтересів і зусиль професіоналів різних правоохоронних органів.

Митним кодексом встановлено, що товари, які переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати санітарно-епідеміологічному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному, екологічному контролю та контролю за переміщенням культурних цінностей. Митні органи взаємодіють з органами державної влади, що здійснюють зазначені види контролю, в порядку, встановленому законодавством України. Митне оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, завершується тільки після здійснення встановлених чинним законодавством України необхідних для цього товару видів контролю (рис. 3.6) [72, с. 136].

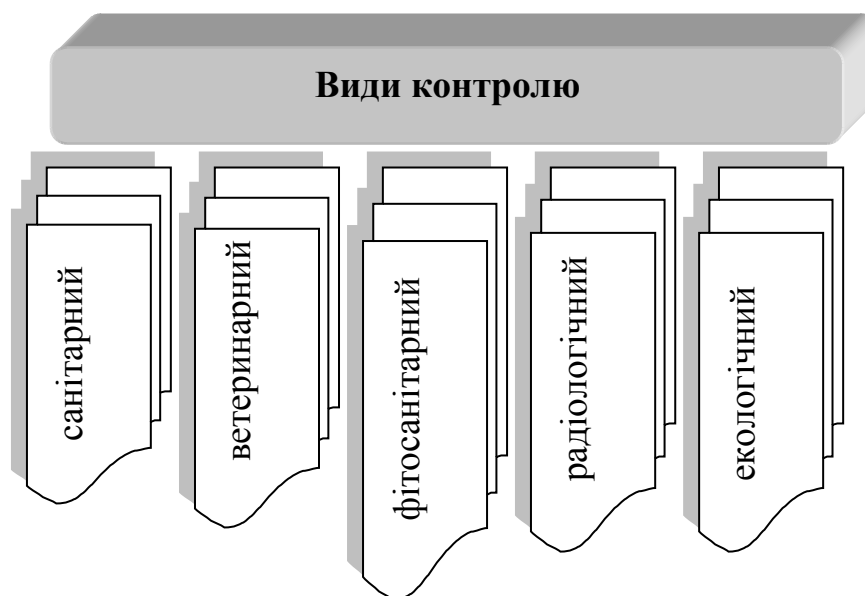

Рис. 3.6. Види контролю, які використовуються на митниці

*Примітка. Власна розробка автора

Зокрема, товари та інші предмети, що переміщуються через митний

кордон України, окрім митного контролю, можуть підлягати й іншим видам контролю. Митне оформлення може бути завершене тільки після закінчення зазначених видів контролю [71, с.80].

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) та громадяни мають право на своєчасне і повне ознайомлення з офіційними текстами законів та інших нормативних актів, а також із змінами в них, що регулюють відносини, які прямо чи побічно стосуються митної справи (ст. 2 МК).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та громадяни мають право на безпосереднє одержання інформації від митних органів.

Крім того, під час здійснення своїх функцій митні органи можуть співпрацювати з митними та іншими органами іноземних держав та міжнародними організаціями.

Згідно зі ст. 559, 560, 561 МК митні органи, спеціалізовані митні установи та організації та їх службові особи при виконанні покладених на них завдань взаємодіють з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами та громадянами, в порядку, встановленому законом. У відносинах з митними органами інтереси підприємств та громадян можуть представляти митні брокери на підставі відповідного договору, укладеного з підприємством, або нотаріально посвідченої довіреності (доручення), виданої громадянином, інші особи на підставі нотаріально посвідчених довіреностей (доручень) [7].

Варто зазначити, що в разі виявлення під час здійснення митних процедур працівниками митних органів ознак злочинів керівник митного органу чи особа, яка його заміщує, повідомляє про це правоохоронні органи або органи виконавчої влади з питань охорони державного кордону, залежно від їх компетенції.

Відповідно до ст. 561 МК митні органи взаємодіють з органами виконавчої влади в межах повноважень, встановлених цим МК та законами України. У справі забезпечення надходження коштів до Державного бюджету України спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в

галузі митної справи підконтрольний Міністерству фінансів України. Митні органи інформують Національний банк України та фінансові органи України про перерахування ними коштів до Державного бюджету України [7].

Зокрема, на регіональному рівні повинно бути налагоджене також тісне співробітництво із регіональними ланками відповідних органів державної влади. Такі співробітництво повинно здійснюватися із органами місцевого самоврядування в межах встановлених законом повноважень та населенням. Це проявляється у інформаційній діяльності митних органів із доведення до зацікавлених осіб митних правил, роз'яснення положень чинного законодавства і щодо його змін, наданні відповідних текстів нормативних актів [7].

Особливим напрямком діяльності митних органів України є міжнародне співробітництво. Воно зумовлено спільними для митних органів функціями та завданнями, у принципі схожим митним законодавством, участю у міжнародних конвенціях у сфері митної справи, наявністю загально визнаних систем класифікації та кодування товарів, митних режимів, митної статистики тощо. Взаємодія між митними органами України та іншими державами регулюється міжнародними актами. Наприклад, від 4 серпня 2000 р. діє Меморандум про порядок подання взаємодопомоги між Державною митною службою України і Митним департаментом Міністерства податкових доходів Грузії [24]. Тому з подальшою інтеграцією України у митні союзи це співробітництво здійснюється на основі взаємної довіри митних органів однієї країни-учасниці митного союзу до митних операцій інших країн-учасниць митного союзу.

Міжнародна діяльність митних органів спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Проведення переговорів та консультативної роботи, пов'язаної з підготовкою міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод з питань митної політики держави може здійснюватись спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи за дорученням Кабінету Міністрів України в обсязі повноважень, наданих ним. Міжнародне співробітництво у сфері митної політики проявляється через (див.

рис. 3.7):

- 1) створення спільних пунктів пропуску на митному кордоні України;
- 2) проведення спільного контролю у пунктах пропуску на митному кордоні України;
- 3) узгоджене застосування процедур митного контролю, митного оформлення та взаємне визнання документів, що використовуються митними органами для здійснення митних процедур;
- 4) проведення спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення контрабанди;

Рис. 3.7. Характерні прояви міжнародного співробітництва у рамках реалізації митної політики держави

*Примітка. Вдосконалено автором на основі []

- 5) проведення інших спільних одноразових чи постійних заходів з питань, що згідно з Кодексом та іншими актами законодавства України належать до компетенції митних органів.

Для виконання покладених на митні органи завдань вони здійснюють оперативний зв'язок між собою з метою розв'язання невідкладних питань щодо пропуску товарів і транспортних засобів, виявлення та припинення

контрабанди і порушення інших вимог митного законодавства, забезпечення законності і правопорядку в пунктах пропускання через митний кордон України. Начальникові регіональної митниці, начальникові митниці та їх заступникам надається право проведення робочих зустрічей з представниками митного органу суміжної іноземної держави. Про час, умови і мету таких зустрічей начальник митного органу або його заступник інформує начальника відповідного органу охорони Державного кордону України. Порядок проведення таких зустрічей визначається Положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

На сьогодні актуальною є організація роботи митниць з населенням, у тому числі громадськими формуваннями, з питань можливого виявлення шляхів та каналів незаконного переміщення через митний кордон товарів, іноземної та національної валюти, інших цінностей, встановлення причетних до цього осіб чи зловживань з боку працівників митниць. Саме на цьому наголошується необхідності тісного співробітництва органів внутрішніх справ прикордонних областей з митними органами для припинення незаконного переміщення контрабанди та інших порушень митних правил. Намічено ряд конкретних заходів до тісної взаємодії з митними органами та органами місцевого самоврядування й населенням щодо вирішення цих питань [87, с. 85].

Отже, митні органи, організації, їх посадові особи взаємодіють з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами та громадянами в порядку, встановленому законом. Тому від такого співробітництва очікуються результати: відповідність нормативно-регуляторної бази місії митної служби України; скорочення кількості державних органів та видів державного контролю на кордоні; прозорість прийняття рішень в митній справі; мінімізація „людського фактору” при прийнятті рішень в митній політиці; дієвий захист добропорядних торговців та національних виробників від нечесної конкуренції; ефективний захист громадян від неякісних товарів, загроз здоров'ю та безпеці; скорочення витрат часу на митний контроль та митне оформлення; підвищення рівня керованості

митної служби та її готовності до реформи системи державної влади в Україні; збільшення транзитного потенціалу України і запобігання переорієнтуванню вантажопотоків на сусідні країни; покращення міжнародного іміджу держави.

Саме тому митна політика України має бути стабільною, ефективною, гнучкою і компетентною. Митники повинні служити народу України чесно, неупереджено, справедливо, надійно, люб'язно й професійно.

Висновки до 3 розділу

Митна політика держави повинна бути ефективно налагоджена до сучасних економічних умов. Враховуючи, те, що митна справа є складовою зовнішньоекономічної діяльності, то, митну політику та економічну безпеку держави логічно досліджувати у взаємозв'язку з економікою, а також, процесом глобалізації, який є одним із найпопулярніших феноменів.

Роль глобалізації економіки, полягає, насамперед, у реалізації головної мети – створенні єдиного ринку та підвищення рівня національної економіки, а митна політика, в свою чергу, спрямована на зняття відповідних митних бар'єрів, що не можливо без правильного її вибору державою.

Процес глобалізації може розглядатись, як один із традиційних механізмів обмеження суверенітету чи як один із способів зміцнення суверенітету. Це вже залежить від правильного вибору країною митної, економічної, політичної стратегій та багатьох інших індивідуальних факторів.

Україна на сучасному етапі, визначила вектор розвитку своєї зовнішньоекономічної політики, як шлях інтеграції в співтовариства. В цьому контексті, найважливішою складовою є визначення митної політики та економічної безпеки держави, виявлення найбільш ефективного рівня захисту чи відкриття економіки для зовнішнього ринку.

Головним у забезпеченні митної безпеки особистості й суспільства загалом, була й залишається митна політика держава, що концентрує у своїх інститутах всевладні, у тому числі й економічні, важелі.

Саме митна політика держави зобов'язана здійснювати цілеспрямовану діяльність щодо забезпечення економічної і митної безпеки господарюючих суб'єктів всіх рівнів – від міжнародного до особистісного, чітко формулювати й проводити в життя економічну політику, стратегію й тактику економічних реформ, зміцнювати правові й соціальні основи захисту громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз їх економічній діяльності і в митній сфері.

ВИСНОВКИ

Провівши аналіз розвитку та реалізації митної політики, економічної безпеки держави, особливостей її формування в Україні можемо зробити наступні висновки і пропозиції:

1. Митна політика явище багатомірне, яке у свідомості й житті людей, суспільства відбивається різними аспектами залежно від тієї сторони, що пов'язана з конкретними відносинами, процесами, поведінкою, дією тощо. Кожен прояв митної політики держави має сенс, оскільки вона несе в собі щось від її сутності. Митна політика України виступає різновидом державної політики, а її головним функціональним завданням є забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки України в політичній, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах.

2. Відповідно до функцій митної політики доцільно виділити основні суспільні функції митної служби: регулятивну, захисну та фіскальну. У рамках своїх функцій митниця здійснює економічну, правоохоронну, оперативно-технологічну діяльність, відповідно до політики держави в цій сфері, що формує простір діяльності митних органів, у якому визначена структура правил усіх видів діяльності й комунікації, які забезпечують їх реалізацію. Незалежно від напрямків митна політика завжди повинна забезпечувати захист національних інтересів України та її громадян. Від ефективності митної політики залежать такі важливі показники, як рівень життя в країні, темпи соціального розвитку, економічна безпека та авторитет країни в цілому.

3. Процес формування митної політики потребує врахування багатьох важливих факторів суспільного життя. До переліку таких факторів можемо віднести: соціальний розвиток суспільства, економічна та політична ситуації в країні, рівень правової культури громадян. Саме на підставі цих показників відбувається розробка напрямків митної політики. А реалізація цих напрямків знаходиться в площині публічного права, тому одним із важливіших, крім вище зазначених факторів, є захист економічних інтересів держави.

4. Загальний зовнішньоторговельний обіг за 12 місяців 2012 року склав 88

613 млн. дол. США, в тому числі: експорт – 39 655 млн. дол. США, імпорт – 48 958 млн. дол. США. У порівнянні з січнем-груднем 2011 року зменшення зовнішньоторговельного обігу складає 40 %, при цьому імпорт скоротився на 40%; експорт – на 41%. Сальдо зовнішньоторговельного балансу негативне і становить (-) 9 303 млн. дол. США.

5. Оцінку ефективності проведення митної політики здійснюємо за допомогою багатьох показників, серед яких є показники економічної ефективності експорту й імпорту товарів із застосуванням декількох підходів щодо оцінки прибутковості зовнішньоекономічних договорів. Оцінка ефективності реалізації митної політики також визначається за: показниками економічної ефективності експорту та імпорту; співвідношенням цін як експортованих, так і імпортованих товарів на внутрішніх і зовнішніх ринках; системою показників конкретного зовнішньоекономічного договору.

6. За даними Держказначейства до держбюджету в січні 2012 року мобілізовано доходів у сумі 12,2006 млрд. грн, що становить 101% від затвердженого тимчасового щомісячного плану доходів січня 2011 року (12,0834 млрд. грн). Зокрема, показник розпису доходів загального фонду Державного бюджету виконано на 100,3%: перераховано 48,8 млрд. грн. при плані 48,6 млрд. грн.; показник спеціального фонду Державного бюджету – на 135,8%: перераховано 5,3 млрд. грн. при плані 3,9 млрд. грн.

7. Існують наявні резерви для збільшення доходної частини бюджету за рахунок вжиття митними органами додаткових організаційних заходів, направлених на пошук внутрішніх резервів щодо збільшення ефективності використання наявної бази оподаткування. Одним із значних резервів щодо збільшення доходів бюджету, що мобілізуються митними органами, є ефективне проведення митної політики та посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів. Як приклад, в результаті вдосконалення контролю за визначенням митної вартості товарів базу оподаткування за 2012 р. було збільшено на 11,9 млрд. грн. За результатами роботи митних органів у січні 2012 р. до бюджету перераховано майже на 20% більше, ніж у січні 2011 р.

(без урахування надходжень ПДВ з імпортованого газу).

8. Виконання завдань наповнення держбюджету в значній мірі залежить і від правильного проведення митної політики, а також від результатів протидії порушенням митного законодавства. Саме тому увага повинна бути зосереджена на загальному стані справ та результатах правоохоронної діяльності митних органів. У 2012 р. митними органами України порушено 318 кримінальних справ про контрабанду на суму 445,9 млн. грн.

9. У напрямку боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил у 2012 р. митниця порушила кримінальні справи за ознаками гл.66 ст. 456, 457 Митного кодексу України (заходи щодо запобігання та протидії контрабанді) на суму 1 млн. 35 тис. грн. та 344 справи про порушення митних правил на загальну суму 1 млн. 439 тис. грн. Упродовж 2012 р. митницею оформлено 17 583 ВМД, що на 33 % більше, ніж у 2011 р. Вантажопотік зріс на 84 % (525 тис. тон вантажів проти 285 тис. тон). Загальний зовнішньоторговельний обіг у 2012 р. склав 2 млрд. 819 млн. 040 тис. грн., в тому числі: імпорт – 1 млрд. 832 млн. 823 тис. грн., експорт – 986 млн. 217 тис. грн. У порівнянні з 2011 р. зростання зовнішньоторговельного обігу складає 96 %, при цьому імпорт зріс на 110 %, а експорт – на 63 %. На сьогодні митниця чи не єдина державна установа, яка суттєво наповнює державну скарбницю.

10. Основними резервами підвищення фіскального потенціалу митної політики України є: спрощення організаційно-правових процедур з митного оформлення та митного контролю товарів, предметів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; підвищення рівня збираності митних платежів, ліквідація економічно необґрунтованих пільг, боротьба з корупційними проявами на митному кордоні України.

11. Успішний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від уміння організувати захист її економічних інтересів, а одним із важливих способів такого захисту є правильно організована та чітко налагоджена митна політика держави, в межах якої визначається порядок переміщення через митний кордон товарів та інших предметів, вирішуються питання митного

регулювання, пов'язані з установленням мита та митних зборів, процедури митного контролю, використовуються інші засоби проведення в життя митної політики та економічної безпеки держави.

12. Митна політика держави повинна бути ефективно налагоджена до сучасних економічних умов. Враховуючи, те, що митна справа є складовою зовнішньоекономічної діяльності, то, митну політику та економічну безпеку держави логічно досліджувати у взаємозв'язку з економікою, а також, процесом глобалізації, який є одним із найпопулярніших феноменів.

13. Роль глобалізації економіки, полягає, насамперед, у реалізації головної мети – створенні єдиного ринку та підвищення рівня національної економіки, а митна політика, в свою чергу, спрямована на зняття відповідних митних бар'єрів, що не можливо без правильного її вибору державою. Процес глобалізації може розглядатись, як один із традиційних механізмів обмеження суверенітету чи як один із способів зміцнення суверенітету. Це вже залежить від правильного вибору країною митної, економічної, політичної стратегій та багатьох інших індивідуальних факторів.

14. Україна на сучасному етапі, визначила вектор розвитку своєї зовнішньоекономічної політики, як шлях інтеграції в співтовариства. В цьому контексті, найважливішою складовою є визначення митної політики та економічної безпеки держави, виявлення найбільш ефективного рівня захисту чи відкриття економіки для зовнішнього ринку. Головним у забезпеченні митної безпеки особистості й суспільства загалом, була й залишається митна політика держава, що концентрує у своїх інститутах всевладні, у тому числі й економічні, важелі.

15. Розбудова незалежної України неможлива без надійного захисту її економічної безпеки. Саме митники разом з іншими суміжними службами покликані надійно захищати ці інтереси держави. На сьогодні митниця чи не єдина державна структура, що здатна не просити і брати кошти з бюджету, а навпаки – суттєво наповнювати його. Про ефективність діяльності митних органів свідчить той факт, що понад 40% надходжень складають саме

надходження від митниць. А митна політика держави зобов'язана здійснювати цілеспрямовану діяльність щодо забезпечення економічної і митної безпеки господарюючих суб'єктів всіх рівнів – від міжнародного до особистісного, чітко формулювати й проводити в життя економічну політику, стратегію й тактику економічних реформ, зміцнювати правові й соціальні основи захисту громадян від внутрішніх і зовнішніх загроз, як в економічній діяльності, так і в митній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України „Про Митний тариф України” від 01.01.13р. № 5476-17 // ВВР, 2013. – №2. – ст.4.
2. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльності” від 17.11.12 р. № 5480-17 // ВВР. – 2013. – № 2.
3. Закон України „Про захист національного товаровиробника від демпінгово імпорту” від 03.08.12р. // ВВР, 2013. – № 2. – ст.4.
4. Закон України „Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” // ВВР. – 2007. – № 26. – ст. 232.
5. Закон України від 15.12.2009 № 1759-VI „Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні”// ВВР, 2010, №9. – ст.76.
6. Закон України від 01.03.2013 № 5038-17 „Про ліцензування певних видів господарської діяльності”// ВВР, 2013. – №2. – С.11.
7. Митний кодекс України від 13.03.12 р. № 4495-VI // Голос України. – 2012. – 73-74. – С.21-62.
8. Закон України „Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту” від 01.06.2012, №4496-17 // ВВР, 2013. – №2. – ст.4.
9. Закон України „Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну” від 03.08.2012, №5060 -17.
10. Закон України „Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 14.04.2012, №4524-17 // ВВР, 2012. – № 49.
11. Постанова КМУ „Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади” від 28.12.1992р. № 731.
12. Указ Президента України „Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені „Офіційний вісник України” від 13.12.1996 р. № 1207.
13. Постанова Кабінету Міністрів України „Про створення територіальних

- митних управлінь” від 08.07.94 р. № 465.
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2001 р. № 376 „Про запровадження Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та здійснення правової інформатизації України”.
 15. Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.93 р. № 46-93 „Про стандартизацію і сертифікацію” (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 05.04.11 р. № 333/97-ВР).
 16. Наказ ДМСУ від 08.04.92 р. № 73 „Про створення митних установ”.
 17. Наказ ДМСУ від 20.12.96р. № 564 „Про створення регіональних митниць та митниць Державної митної служби України”.
 18. Наказ ДМСУ від 13.05.09 р. №89/445 „Про затвердження Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митних брокерів”
 19. Наказ ДМСУ від 30.11.09р. №1142 „Про затвердження Порядку контролю за додержанням ліцензіатами Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митних брокерів”
 20. Наказ ДМСУ від 28.05.10р. №548 „Про оптимізацію структури митних органів”
 21. Наказ ДМСУ від 15.09.06р. №785 „Про створення регіональних митниць та припинення деяких митних органів”
 22. Наказ ДМСУ від 29.01.08р. №61 „Про ліквідацію митних органів”
 23. Наказ ДМСУ від 29.01.08р. №64 „Про створення нових митниць і зміну зон діяльності деяких митниць”
 24. Меморандум „Про порядок подання взаємодопомоги між Державною митною службою України і Митним департаментом Міністерства податкових доходів Грузії” від 4 серпня 2000 р.
 25. Конституція України (Основний Закон) від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – К., 1996.
 26. Александрова Н.В. Правові акти управління як провідна форма реалізації повноважень органів виконавчої влади / Н. Александрова // Виконавча влада і адміністративне право. – С: Ін-Юре. – 2002. – С. 286 – 287.

27. Батанова Л.О. Розгляд актуальних питань митної політики держави на сучасному етапі / Л.Батанова, С.Левченко // Митна справа. – 2013. – №2 (86). – С.119-121.
28. Безкоровайна І.В. Проблеми застосування митно-правових норм митними органами України / І.Безкоровайна // Митна справа.– №4.– 2010.– С.81 – 83.
29. Богун В. Щодо пені за порушення термінів розрахунків за експортно-імпорнтними операціями / В.Богун // Підприємство, господарство і право. – 2009.– №2. – С. 17 – 21.
30. Богуцький В.В., Провадження по справах про адміністративні правопорушення / В. Богуцький, С. Волков. – Х. – 2006. – 240с.
31. Бондаренко С. Митна політика та її зв'язок з економічним становищем в Україні / С. Бондаренко // Вісник Академії митної служби України. – 2010.– № 2.– С. 39 – 45.
32. Будаков А.Ю. Деякі питання регулювання діяльності митних брокерів / А. Будаков, О. Довгих // Митна справа. – 2010. – № 6. – С. 23 – 26.
33. Ващенко В.В. Митно-тарифне регулювання ЗЕД / В. Ващенко // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 40 – 46.
34. Владимиров К.Н. Митне регулювання: навч. посібник / К. Владимиров, В. Бардачова. – [2-е вид.] – Херсон: Олді-плюс, 2002. – 336 с.
35. Волосович С.В. Мито та митні платежі / С. Волосович. – К. : КДТЕУ. – 2004. – 84 с.
36. Гребельник О.П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи: [монографія] / О. Гребельник. – К: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 488 с.
37. Гречаний Д.М. Умови застосування митного режиму тимчасового ввезення (вивезення) / Д. Гречаний // Митна справа. – №5 (65). – 2009. – С.31 – 36.
38. Данилюк Т.О. Інноваційні підходи до вирішення питань митного регулювання в Україні / [студ. наук.-практ. конференція присвячена Дням науки ЧПБ] / [„Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору України”]. – 2012. – 10-11 квітня.

39. Додин Е.В. Доказательства в административном процессе / Е. Додин. – М. : Юридическая литература, 2003. – 192с.
40. Додин Е.В. Функции и формы деятельности таможенных органов / Е. Додин // Митна справа. – 2009. – №5. – С. 7 – 22.
41. Дубініна Л. М. Митна справа / Л.Дубініна, С.Сорокіна, О.Зелінченко. – К.: – 2010. – 320 с.
42. Жорін Ф.Л. Правові основи митної справи в Україні: навч. посібник / Ф. Жорін. – К. : КНЕУ, 2003. – 248 с.
43. Жорін Ф.Л., Звягіна І.Н. Правові засади митної справи України: навч. посіб./ Ф. Жорін, І. Звягіна. – [за заг. ред, Ф. Жоріна]. – К. : Магістр.– 2005.– 384 с.
44. Загальна характеристика зовнішньої торгівлі України у 2011 році (підсумки, тенденції та перспективи розвитку) // Митна справа. – 2012. – №3. – С. 3 – 6.
45. Зотенко О.В. Службова дисципліна в митних органах України / О. Зоценко // Митна справа. – № 6. – 2011. – С.46 –50.
46. Карамбович І. Митна політика: методологічні засади дослідження / І. Карамбович // Вісник АМСУ. – 2010. – С. 23 – 27.
47. Качан В.В. Категорія „прикордонна торгівля” в понятійному апараті митного законодавства / В. Качан // Митна справа. – 2013. – №2(86). – С.55-62.
48. Ківалов С.В. Митна політики України: підручник / С. Ківалов, Б. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2001. – 256 с.
49. Ківалов С.В. Сучасна система та структура митних органів України / С. Ківалов // Митна справа. – №5. – 2009. – С. 3 – 6.
50. Кіян О.В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / О. Кіян // Митна справа. – №2(50). – 2010. – С. 13 – 16.
51. Кіян О.В. Методи тарифного регулювання в Україні / О. Кіян // Митна справа. – № 12. – 2011. – С. 3 – 6.
52. Коваль Н.О. Підготовка фахівців для митних органів – спільне завдання / Н.Коваль // Митна справа. – 2008. – № 5. – С.23 – 26.
53. Колегія Держмитслужби підвела підсумки діяльності відомства у 2012р. //

- Митниця (інформаційно-аналітичний журнал). – №3 (64). – 2012р. – С.4 – 7.
54. Корнева Т. Відповідальність за порушення митних правил / Т. Корнева // Юридичний вісник – 2011. – № 2. – С. 23 – 26.
55. Лазарев Б.М. Компетенція органів управління / Б. Лазарев // Митна справа. – №7. – 2010. – С. 2 – 8.
56. Лялька А.Б. Фіскальна функція митних органів України / А.Лялька // Митна справа. – 2012. – №5(84). – С.56-60.
57. Макогон А.П. Митна справа: навчальний посібник / А. Макогон, А. Яценко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 224с.
58. Мартинюк В.П. Чинники впливу на прогнозовані обсяги надходжень до Державного бюджету від митних платежів / В. Мартинюк // Фінанси України. – №1. – 2012. – С.29 – 37.
59. Мартинюк В. Оцінка фіскального потенціалу митної системи України / В. Мартинюк // Світ фінансів. – Випуск 1. – 2011. – С.44 – 54.
60. Миролубова Т. Удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки / Т. Миролубова. – Х. – 2005. – 158с.
61. Настюк В.Я. Норми митного права: теорія і практика застосування: [монографія] / В. Настюк. – Х.: Факт, 2003. – 80 с.
62. Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. Науменко, П. Пашко, В. Руссков. – К.: Знання. – 2004. – 56с.
63. Ніконорова О.В. Сутність адміністративно-правових відносин в діяльності митних органів / О.Ніконорова // Митна справа. – №4 (52). – 2007. – С. 75 – 77.
64. Осипчук Л.Л. Організація виконання державного бюджету. Курс лекцій / Л.Л.Осипчук. – К.: МАУП, 2006. – 58с.
65. Основи митної справи: навч. посібник / [за ред. П.В. Пашка]. – [2-е ви., перероб. і доп.]. – К: Т-в „Знання”, КОО. – 2002. – 318с.
66. Основні показники діяльності Держмитслужби України за січень-грудень 2011р. // Митниця (інформаційно-аналітичний журнал). – №2 (63) лютий 2012. – С.5 – 8.

67. Основні показники діяльності Держмитслужби України за січень-грудень 2012р. // Митниця (інформаційно-аналітичний журнал). – №2 (68) лютий 2013. – С.4 – 9.
68. Павлов А.П. Нариси з історії української митниці / А. Павлов // Митний брокер. – 2009. – № 10 – 12. – С.23 – 25, 14 – 23.
69. Панфілова О.Є. Реалізація принципу пропорційності при застосуванні захисних заходів митної політики /О.Панфілова // Митна справа. – 2012. – №1 (79). – С.42-48.
70. Пашко В. Зміни до схеми взаємодії центральних органів виконавчої влади / В. Пашко // Таможенная паралель. – 2009. – №6. – С. 1 – 2.
71. Пашко П.В. Митна політика та митна безпека України / П.Пашко // Фінанси України. – № 31. – 2008. – С.74 – 85.
72. Пашко П.В. Критерії виявлення можливих порушень. Актуальні проблеми підготовки фахівців з митної справа / П. Пашко, О. Батушан, В. Літвінов // Матеріали науково-методичної конференції. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2007. – С. 136 – 137.
- 73.Пашко П.В. Захист національного споживача від ввезення на територію України неякісних та небезпечних рослинних жирів та олій / П. Пашко, Т. Долгих, В. Миргород // Вісник Академії митної служби України. – 2008. – № 1. – С. 37 – 40.
- 74.Пашко П.В. Про термін „Митна політика” / П.Пашко, Н.Осадча // Митна справа. – 2012. - -№3 (81). – С.5-10.
- 75.Підсумки роботи митних органів України у 2012 році: Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ДМСУ, 2013. – 78с.
- 76.Підсумки роботи митних органів України у 2010 році: Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ДМСУ, 2011. – 58с.
- 77.Підсумки роботи митних органів України у 2011 році: Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ДМСУ, 2012. – 76с.
- 78.Підсумки роботи митних органів України у 2009 році: Інформаційно-аналітичний збірник. – К.: ДМСУ, 2010. – 68с.

- 79.Пережнюк Б.А. Підготовка фахівців для митних органів / Б. Пережнюк // Митна справа. –2005. – № 1. – С. 12 – 16.
- 80.Приймаченко Д.В. Деякі питання розмежування повноважень суб'єктів формування та реалізації митної політики / Д. Приймаченко // Митна справа. – № 4. – 2009. – С. 13 – 19.
- 81.Приймаченко Д.В. Щодо питання визначення компетенції митних органів / Д. Приймаченко // Митна справа. №1(49). – 2007. – С. 3 – 6.
- 82.Серветник А.В. Правове регулювання повноважень митних органів України / А. Серветник // Митна справа. – 2007. – №2. – С. 13 – 18.
- 83.Скачко Д.П. Адміністративно-господарський штраф за порушення термінів проведення зовнішньоекономічних операцій / Д.Скачок // Митна справа. – 2007. – 4(52). – С. 25 – 31.
- 84.Соловков Ю.П. В інтересах економічної безпеки держави /Ю. Соловков // Урядовий кур'єр. – 2009. – №3. – С. 23 – 27.
- 85.Соловков Ю.П. Митники перерахували до бюджету три мільярди гривень / Ю. Соловков // Юрид. справа в Україні. – 2012. –25 січ. – С. 24 – 28.
- 86.Соловков Ю.П. Українська митниця сьогодні / Ю.Соловков // Урядовий кур'єр. – 2012. – 13 січ. –С. 10 –19.
- 87.Сорочик Ю.Ю. Протидія організованій злочинності: проблемні питання діяльності митних органів / Ю. Сорочик // Митна справа. – №5 (65). – 2011. – С.83 – 86.
- 88.Статистичні показники діяльності митної служби за 2012р. // Урядовий кур'єр. – №39, 2 березня, 2013р. – С.16 – 17.
89. Терещенко С.С. Основи митного законодавства України: Питання теорії і практики зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник для студентів вищ. та серед, навч закладів / С. Терещенко. — К.: АТ "Август". – 2001. – 245с.
- 90.Тертичка В. Державна політика аналіз та здійснення в Україні / В.Тертичка. – К. : Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2005. – С. 82 –83.
- 91.Управління в митній службі: підручн. для студ вищ. навч. зал. / [Ю. Кунєв, І.

Коросташова, А. Мазур, С.Шапошник]. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 408с.

92. Федотов О.П. Спеціалізовані митні органи в організаційній системі та структурі митних органів України / О.Федотов, О.Зотенко // Митна справа. – 2012. – №4 (82). – С.99-105.
- 93.Філатов В.В. Напрямки сучасної митної політики України / В. Філатов // Митна справа. – 2011. – №3. – С.34 – 41.
- 94.Хавроник М. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність / М. Хаврон. – К., 2003. – 37с.
- 95 Ченцов В.В. Удосконалення механізму управління митною службою України як складова реалізації митної політики держави / В. Ченцов, А. Калюта // (Актуальні проблеми економічної безпеки та митної політики України: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції). – Дніпропетровськ: АМСУ, 2008 – С. 9-12.